

SLOVAN

 MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST:
IN PROSVETO

LETO XIII. - 1915. - ŠT. 9-10. UREJA MILAN PUGELJ.
TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Hojnikovi otroci. Josip Kostanjevec	257	Pri starem petelinu. Milan Pugelj	281
Moj gost molči... Janko Samec	264	Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici.	
Samomorilec. Pavel Golia	264	Spisal Anatole France. Prevel	
Večerno hrepenenje. Ant. Batagelj	264	Oton Župančič	284
K zgodovini Goethejevega Fausta v slovenskem prevodu. Objav-		Listek	300
lja Avgust Žigon	265	Dr. Avgust Žigon: Levstikovo delo za Prešerna.	
Milan Mrak. Ivo Šorli	274	Dragan Šanda: Lepa Vida. Dr. Vinko Zupan:	
Pesmica. Ant. Batagelj	280	Verski problem pri Aškercu, Macharju in Kranjčeviču. — Naše slike: Pogled na Levico. Ulica v Gorici. Malorusi. Tirolska hiša pozimi. St. Vigilo ob Gardskem jezeru.	

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrť leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. =====

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

Pogled na Levico.

Hojnikovi otroci.

Spisal Josip Kostanjevec.

(Dalje.)

Tako je razmišljal Matevž nekega popoldne točno ob pol štirih, sedeč v mehki travi pod pohujšanim grmom in deleč svoj blagoslov čutaram in steklenicam v svrhu pomnoženja. Malce preveč ga je danes naložil, bilo je slučajno nekoliko več delavcev na njivah, torej tudi več božjega blagoslova. In ker je preveč naložil, mu je postajalo tako nekam mehko okoli srca, da bi bil glasno zavriskal ali glasno zajokal. Pa ni storil nobene takšne budalosti, ker je bil pošten delaven dan in ne morda kaka zalumpana nedelja. Potuhnil se je vase in zaždel. Polagoma so prešle misli od Hojnikovega rodu čisto na njega samega. Spreletavati ga je začela čudna soparica, pa samo po nekaterih delih lenega telesa. Drugi so bili otrpli, kakor mrtvi. Trava mu je šepetala čudne pravljice o belih nogah in kipečih trdih grudih, o kakršnih je znal tako nazorno in iz lastne izkušnje pripovedovati večno zaljubljeni Frjan. Tako mehko ga je božala mlada travica

za sicer težkoslišnimi ušesi kakor bi ga kdo mazal z mehkim čopičem, narahlo, narahlo. Začutil je notri do srca nekaj opolzlosladkega in sladko-opolzlega. In takoj si je predstavljal v svoji nedolžnosti, da morajo biti to samo drobni in mehki ženski prstki, ki so se nalašč odnekod priklatali za njegova ušesa, da mu zbujajo tako veliko zadovoljnost, kakršno se spodobi, da enkrat občuti tudi Hojnikov Matevž. Pohujšani grm se je nagnil v popoldanski sapi in ga ščegetal pod napihnjenimi nozdrvmi kakor s kurjim peresom. Matevž pa je vedel, da to ni grm, da so to lasje Tratnikove Franice, tisti debeli plavosvetleči lasje, ki so ga tolikrat razburili v cerkvi, ko so nevzdržno silili izpod svilnate rute in so padali nanje solučni žarki skozi visoko okno. In zdaj se je hipoma zavedel, da so tiste bele noge, tiste kipeče in trde grudī, tisti mehki prstki in lasje, da je vse to skupaj prava pravcata last in pregibljiva posest Tratnikove Franice.

Oj, Franica, oj ti mehka travica, ti nedolžen list pohujšanega grna, ti radost mojega srca!

Zastonj je ni v mislih poklical Tratnikove Franice, zastonj ni letel njegov globoki vzdih do nje. Kakor bi bila slišala njegove vroče želje, se je prikazala naravnost o pravem in tistem času nad njim v rebri z veliko culo, natlačeno z lanskim rumenim listjem, na glavi. Ko je začul šepet nje bosih nog, se je obrnil in zatrepetal, prav tako kakor bilka v strupenem mrazu in nag ob potoku. Kaj ne bi! Gori do kolen so se belile noge kakor novi sneg, bliskale se in odsevale, da je onemogel zatisnil oči. Njegova usta pa so vseeno klicala:

„Franica, kam bi? Hi-hi-hi? Glej, pijače imam, če si žejna, ti jo dam. Če hočeš kos kruha, primojruha, ga ni treba drugod iskati, le hitro se k meni priklati. Če hočeš moje srce, ti ne bo gorjé, le tebe bo zmir ljubilo, če bo jedlo ali pa pilo. Oj, Franica, Frančiška!“

In Franica je ostrmela nad takšnimi besedami, še pri oknu ni nikdar slišala takšnih, niti od samega Frjana. Od samega začudenja in nehote, spozabivši, je v svoji čisti nedolžnosti dvignila svoje pomečkano krilce še nekoliko višje. In Matevž ni rekel nobene besede več, omedlel je pri tej priči in iztegnil vse štiri od sebe . . .

Dolgo so čakali danes delavci Matevža, pa ker jih je bilo več kot navadno, so si lažje razdelili čas na kose, da je prišlo na vsakega nekaj, in tako so potrpeali. Matevž je bil med tem v devetih nebesih, kjer je o hajal god svojega prvega vstajenja v okroglo življenje. Kakor se spodobí, je imel zraven tudi primeren koncert. Visoko v zraku je godel škrjanček na piščal, veterc je zvončkljal po travici in grmovju, z rumenim svatovskim pasom prepasani čmrlj je pritiskal z lokom na bas. Moj bog, kakšna godba!

Franica je vstala in si popravila lase. Razvozljali so se bili in padali na svetla zalita pleča, težki in gosti kakor s solncem pretkani dež.

„Ne verujem ti, Matevž. Tvoji ne bodo pustili.“

„Pa bodo.“

„Bomo videli.“

Z nerodno roko je pomagal zapeti Franici nedrije in vzdihnil, kakor bi bil prevalil svet. In se je razkoračil:

„Nič ne bomo videli. Kar sem rekel, to bo.“

Franica je zadela culo na glavo in počasi stopala proti domu, kakor da se ni zgodilo nič

novega, nič posebnega. Oj, znala se je zatajevati, ta porednica!

„Kaj mi bo Frjan in drugi,“ je razmišljala in šepetala sama s seboj. „Tukaj je zame, terno“ ako bog da in mati božja.“

Veselo so se smejale nje poredne oči in v dober namen se je prekrizala, ko je oddaleč zagledala Hojnikovo belo hišo.

Dasi se je Matevž proti Franici tako silno pobahal, češ, kar sem rekel, to bo, vendar ga je nekoliko skrbelo, ko je takoj drugo nedeljo po večernicah sklenil, da bo govoril z očetom. Stari je sedel čisto sam v svoji sobi in tolkel poper, to se pravi, je dremal in kimal. Vsake toliko časa je sunkoma dvignil glavo, njegove oči so prijazno in začudeno pogledale okoli sebe in istočasno se je vselej iztegnila desnica po kozarcu črnine, ki je stala pred njim v literski steklenici, že do polovice prazni. Ko je dvignil glavo in iztegnil roko že šestnajstič, je zagledal na nasprotnem stolu sina Matevža, ponižno sedečega in čakajočega.

„A, si ti,“ je dejal stari in zopet zamižal, hoteč dremati dalje.

„Jaz sem,“ je pritrdil Matevž.

„Kaj?“ je vprašal stari in glava mu je silila na prsi.

Toda Matevž ni hotel odnehati, siloma se je ojunačil in rekel glasno in odločno:

„Oče, star sem že osemindvajset, tako vam povem.“

Stari je dvignil glavo in pogledal z enim samim očesom.

„Kako-o?“

„Star sem —“

„Saj vem, da si.“

Toda vendar je uvidel, da ima sin nekaj posebnega na jeziku, zato je vprašal:

„No, kaj novega?“

Zravnal se je nekoliko na stolu, potrebil s kazalcem nos in njegove odpočite oči so gledale sedaj že zopet bistro, veselo in prijazno.

„Oženil bi se,“ se je otresel Matevž s čudovito jasnostjo in odločnostjo.

„Pa se daj,“ je pritrdil oče in njegovo oko se je smejalo prijazno in otroško.

„Pa na kaj naj se, oče?“

„Na kaj . . . na kar hočeš. Tvoja glava, tvoj svet.“

„Kaj mi boste zapisali?“

„Katero boš vzel?“

„Tratnikovo Franico.“

Stari je za hipec namršil obrvi, pa se je takoj pohlevno nasmejal, kakor bi ga vse skupaj nič ne brigalo, kakor bi prišel tujec iz devete dežele in bi mu pripovedoval šale in gluposti.

„Dobro pleme Tratnikovo,“ je dejal veselo, „samo malo zanemarjeno in prifrknjeno. Jaz bi je ne vzel, pa saj ne bo moja. Kar boš kupil, to boš lupil.“

„Torej?“ je vprašal Matevž užaljen.

„V stari Brdajsovi bajti ti dam stanovanje. Delal boš pri meni kakor prej, braniti pa ti ne morem, ako se hočeš oženiti. Vsak sili v slabo, kdo naj ga vlačí iz blata? Tisto, kolikor poješ sam, imata lahko oba dovolj, dokler ne bo otrok.“

Postrani je poškilil na sina in se komaj vidno namuzal ob misli, da bo sin imel otroke.

Matevž pa je bil resen in je tudi resno vprašal:

„Ne mislite nič primekniti, oče?“

Njegove oči so zrle proti nebu, kakor bi prosile, naj bog očeta razsvetli, naj mu da pravo misel in mu omeči zakrknjeno srce. Žarek upanja je priplul od nekod do njega, zakaj oče je molčal in premišljeval, morda gre sedaj vase, morda, morda. Obsenčila ga bo milost božja, obšlo ga bo spoznanje in usmiljenje.

In stari je govoril:

„Dobro, ker ste vsi norci, je bolje, da vas odpravim čimprej. Zapišem ti torej stanovanje do smrti v Brdajsovi bajti, dam ti laz v užitek tudi do smrti in dam ti petsto goldinarjev dote, da si pripraviš nekaj živine ali kar hočeš. Ti pa podpišeš pri notarju, da si odpravljen od hiše, kakor je podpisal tudi Tone in starejša sestra in kakor bo morala podpisati tudi mlajša, ako se oženi. Odpravljen za vedno. Potem pa seveda ne dobiš doma jesti, naj ti kuha žena. Lahko greš služiti drugam ali delaš doma zase, če hočeš, da bo žena ležala. Tudi pri meni je treba vedno delavcev, kolikor boš zaslužil, toliko boš dobil izplačanega vsake sobote.“

„To je vse, oče?“ se je razžalostil Matevž. „Komu pa mislite zapustiti to hišo in vse drugo? Ali vam nisem jaz največ in najdalje delal pri hiši, vam nisem bil dober sin? Vsi drugi so vam več pojedli kakor jaz. Glejte, stari ste že in počitek bi vam dobro del, kako bi jaz skrbel za vas, ako —“

Stari se je zakrohotal, da so mu stopile solze v oči. Prijel se je z obema rokama za tre-

buh in se krohotal venomer, dokler ga ni posilil kašelj. Potem pa je stopil k Matevžu in mu pomolil mazinec pod nos:

„Dokler bo gibal tale, ne bo spustil stari vajeti iz roke. Si slišal? Kadar me več ne bo, boste pa videli. Nobeden ne bo oškodovan, kolikor sem prinesel jaz dote k hiši in kolikor jo je prinesla vaša mati, ste jo že davno pojedli. Več pa ne morete zahtevati od mene, ne ti ne drugi.“

Matevž se je poparjen dvignil. Nekaj se je zrušilo nad njegovo glavo in hudo mu je bilo, da bi se razjokal. Kakor pes je živel dozdej pri hiši, kakor psa ga hočejo odpraviti. Prijel bi starega s svojimi močnimi rokami in bi ga stisnil k zidu, potem bi ga stresel takole kakor naprimer mačko in bi loputnil z glavo ob steno, da bi brizgnila kri na vse štiri vetrove. Tisti hip se je prestrašil svojih misli, ki jih je sam hudič vdihnil v njegovo glavo. — Pa bi vendar storil dobro delo, Matevž, je govoril in drezal hudič. Dobro delo sebi in drugim. Le glej ga, kako je še čvrst in krepak, kakor hrast v gori. Koliko časa bo treba še čakati, da pobrca in radovoljno pusti vam, kar je vašega po božji in človeški postavi. Ali si mar pankrt, Matevž? — Ne, tako hudo bi ga ne, to bi ne bilo sinovsko, je odgovarjal Matevž samemu sebi. Samo premikastil bi ga takole kakor ajdov snop, da bi vedel, kaj se pravi. — V tem je že nehavala jeza v lahkomi-selnem srcu in Matevž je stisnil pesti v žep in povesil glavo.

„Ali ga hočeš kozarec?“ je vprašal stari smeje in natakal. „Na, da se boš lažje ženil, zakaj ženitev je huda.“

S kislim obrazom je prijel Matevž kozarec in ga zvrnil na dušek.

„Užejala te je skrb,“ se je rogal oče in ljubeznivo in dobrodušno so se smejale njegove kakor nebo modre oči. — — —

Matevž se je oženil, Franica ga ni pustila. „Beži, beži,“ je dejala tisti večer, ko ji je pripovedoval s solzami v očeh nastop z očetom, „kaj ti bo hudo, saj te ne jemljem zaradi tega, bova že kako prebila, tudi če nimaš drugega kot delavne roke. In te imaš.“ Matevžu se je to tako dobro zdelo, zakaj kazalo je o veliki dobroti srca, da je ves ginjen ostal pri njej do jutra in da je potem takoj drugi dan šel oklice zapisat.

Tako se je zgodilo, da je Matevž stanoval s Franico v Brdajsovi bajti, delal na svoji njivi,

opravljaj živino, hodil pa na dnino tudi k očetu in drugam. Parkrat se mu je sicer zdelo zamalo in je odšel v svet iskat sreče in drugačnega kruha, pa se je vselej kmalu vrnil. V posebno veselje mu je bilo, da je lahkomišno spravljal na svet nove Hojnikke, drugega za drugim, da jih je bilo polno gnezdo v Brdajsovi bajti. Franica ga je odganjala, a on se je trdovratno sklicaval na neke bukvice in se ni dal odgnati. Zlasti kadar ga je zopet zadela sreča, da je nesel očetovo jedajo in pijačo po znani poti in se je ustavljal kakor v starih časih pod pohujšanim grmom, kjer je našel svojo srečo. Zato pa je bil ves mladi zarod njegov nekam molčeč in narobe brihten.

Franica je shujšala in se je postarala. Ker je tako dolgo čakala na 'terno' in ker jo je Matvez semtertje v svoji ginjenosti prenežno objemal, da je dobivala plave lise pod očmi in se ni po cele dneve upala med ljudi. Izginila je belota njenih nog in jo je namestila neka umazano-rumenkasta boja. Prsi so visele ohlapno, zlasti lasje so izgubili svoj blesk in so se redčili, a prej okrogla in zalita pleča so kazala ostre robove, da bi se obrezal, kdor bi hotel jezdit na njih. Uboga Franica!

Pa kaj, tudi to se mora izpremeniti, starec ne bo večno in da nevede še tli iskra ljubezni in pravičnosti globoko v njegovem srcu, to kažejo navsezadnje njegove dobrodušne in ljubeznive oči, ki jo vselej molče pozdravijo, kadar se srečata. Samo malce predolgo traja ta reč, ta presneta reč. — — —

Stržinarjev Korel se je nekega ponedeljka prebudil okoli desete ure zjutraj. Veselo in brezskrbno je plulo jesensko solnce na čistem in globokomodrem nebu ter mehčalo jagode v njegovem vinogradu, ki mu ga je pravkar prepisal oče pod tem pogojem, da se oženi. Poleg vinograda je bilo še nekaj lepih njiv in travnikov, del gozda in bela podolgovata hiša v bregu prav sredi vasi, pripravljena za vinsko in za vsako drugo trgovino. Vsa lepo opravljena kakor nevesta, vsa založena s svežim blagom, vabeča in se ponujajoča. Lepo premoženje je bilo to, ako se natančno vzame. Brat bratu vredno par desetisočakov. Pripravljeno je torej bilo vse, a Korel še ni imel neveste, neveste, kakršna spada v takšno hišo. Povprašal je že marsikje, tako na primer tudi snoči pri bogatem Lavriču v sosednjem trgu. Pa Rezika se je obregnila in dejala dekli natihoma: „Kaj naj počnem s takšno babo?

Ali ni ves ženski? Nima ne brk ne brade, samo dolge kuštraste lase. Še glasu nima pravega in venomer brblja kakor stara Rogačka. Stavim, da nima —.“ Končala ni stavka, pa sta se zato z deklo zakrohotali na glas, da se je celo Korelnu zdelo nekoliko neolikano in nespodobno ter da je za hipec umolknil. Pa kmalu je dobil staro kerajžo, približal se Reziki z visoko povzdignjeno glavo ter vprašal:

„Tetetete, kaj pa tako veselega, tako veselega, gospodična Rezika? Tetetete, a?“

Rezika je stisnila usta in s silo tlačila smeh, da bi vendar prehudo ne izgledalo, pa odgovorila ni.

„Tetetete,“ je nadaljeval Korel, „dobra kapljica bo letos, gospo . . . gospodična Rezika, kakih petdeset . . . tetetete . . . hektov jih bom imel.“

Stopil je prav tik nje in ji šepetal na uho:

„Uh, tetetete, kako bi bilo fletno, če bi jo pila midva, tetetete, midva skupaj, vsak večer, vsak večer. Ali me hočete, Rezika, tetetete, ako vas hočem?“

Rezika ga je odrinila, vse na njej se je smejalo, odskakovale so polne grudi, zibale se jamice v rdečih zdravih licih in poredni lasje so radovedno škilili izpod bele rute, kakšnega fanta bo dobila Rezika.

Korel se je obrnil na desni nogi in zapel: Kaj, kaj bi jaz tebi dal, če bi te ljubil sam, oj vsaki dan, oj vsak večer. Kakor bi pel na češelj in skozi papir se je glasilo, ginljivo in imenitno.

Vstopil je sosedov fant Martin, pogledal Reziko pomenljivo in dejal: „Glej ga, Korel se gotovo zopet ženi.“

„Se, se, pa se še bom,“ se je odrezal Korel in že je zopet zapel: Ljubezen je bila, ljubezen še bo, ko mene in tebe na svetu ne bo.

„Lahko tebi, Korel, ko si prišel pravo minuto na svet,“ je resno dejal Martin. „Očetu je bilo fletno in tebi.“

„Praviš? Saj res . . . No, Rezika?“

Hotel jo je vjeti za roko. Rezika pa se ni mogla več premagovati, zbežala je v sobo in za njo dekla.

Korelnu se je tačas nekaj zazdelo, kakor bi mu padla dilca s čela, pa je v tem svetlem trenutku prijel Martina pod pazduho in rekel:

„Pojdi, pojdi Martin, greva k Stepicu, za bučo vina dam, vem, da si žejen.“

„I, kdaj pa nisem bil?“ se je razveselil Martin.

Ko sta bila zunaj, je dejal Korel važno in samozavestno:

„E, manjka se meni takšnih!“

„Kakšnih, Korel?“

„No, tetetete, takšnih kot je Reza. Preošabna je zame, tetetete, za trgovino mora biti ženska prijazna. Pa je tudi neolikana, tetetete, ali ne opaziš?“

„Opazim, opazim, Korel,“ se je smejal Martin...

Pri Stepicu je bila velika družba, v kuhinji okoli ognjišča skoro sami trški fantje. Ko sta vstopila novodošleca, so zamahnili klobuki vsivprek in vse je vpilo: „Živio, Korel, živio naš Korel!“ Poznali so ga vsi in vedeli, da bo nocoj pijače, da se bo cedilo od miz.

„Se že zopet ženi,“ se je zakrohotal škiljasti Francek in nedolžno dvignil pogled proti stropu.

„Molči, baraba, da kaj ne pokvariš,“ ga je sunil Špuntov Jaka.

In Francek se je pokorno potuhnil, zamašil si z roko usta in utihnil. — — —

„In pili smo in smo se veselili, do jutraj dobre volje bili,“ je recital drugega jutra trški poet Marko v zakajeni trški žganjarni, kjer so si zdravili mačka.

„Dokler se nismo zbili in potem v jar'k zvalili,“ je odgovarjal trabant Luka.

„Na eni nogi je plesal Korel, kakor petelin in ne orel,“ je nadaljeval Marko.

„In ž njim naš pesnik Marko je vozil po trgu barko.“

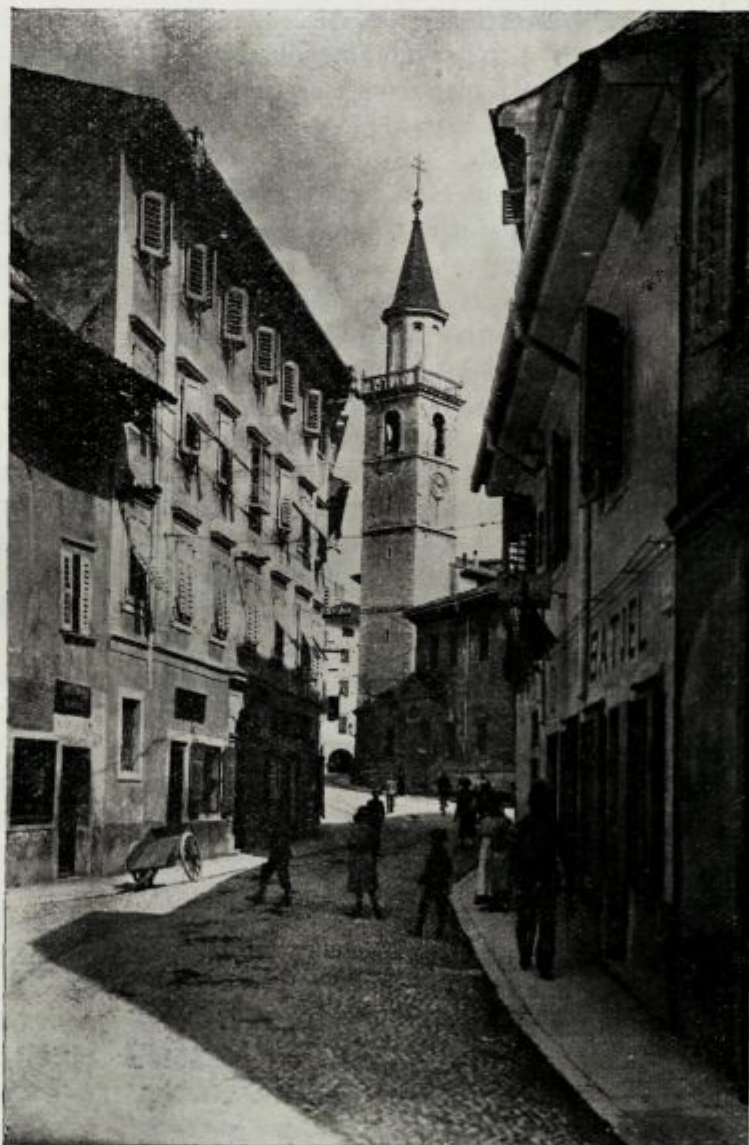
„Bravo, bravo, Luka, najrajši se krog žganjčka smuka.“

Tako je šlo dalje ob belem solnčnem dnevu, Bogu v čast in vsem ljudem v veselje, kakor je svareč zatrjeval stari Markov oče doma svojim vnukom in pravnukom, zakonskim in nezakonskim.

Korel se je torej zbudil in je ležal na hrbtu. Krvave so bile žalostne oči in so gledale v strop. Po glavi je šumelo, kakor bi vozili mimo tovarni vlaki, lasje so bili potni in mastni, držali so se kakor zlimani. Obraz je

bil bled in črn, neprimerno dolg, na čelu sive pege in pod očmi velika temnorumena blatna kolesa. Vse skupaj je gledalo izza las, kakor bi gledala lačna vrana iz-za kopice trhljadi. Potegnil je z vročimi rokami preko čela in oči, vrgel lase nazaj in zaklel: „Tetetete, permojduš, pa smo že spet eno izdelali.“ Nič grevenge, nič kesa v tem vzkliku, sama veselost in lahkomišelnost pa trdna volja do nadaljnjega greha.

Skočil je s postelje in pogledal skozi okno. Spodaj so sloneli delavci s prekrizanimi rokami in čakali, da gospod vstane. Niso vedeli, kaj bi delali, zakaj Korel jim ni bil naročil včeraj ničesar, samo sklical jih je bil po hlapcu. Šalili so se in smejali, vse na troške Korelnove. Korel se

Ulica v Gorici.

je naglo umil, vtaknil še enkrat vročo glavo v skledo prav do dna. Potem pa se je začel brisati. In med brisanjem mu je zabrnelo po ušesih nekaj, kar bi bil skoro pozabil. „Ti, Korel, če se hočeš po vsej sili oženiti ali omožiti, pa pojdi k Hojniku na Breže, stavim, da te ne odpodi.“ — „Kako ji je ime?“ — „Kaj jaz vem, menda Ženka ali kako. Pa kaj bo ime, tudi če bi bila sama sveta Uršula ali pa Barbara, samo da je denar. In tega bo tam kakor toče.“ — Tako sta se snoči menila z Martinom v meglenosti, in zadimljenosti, pa se je vendar Korel spomnil tako hitro na ta važen pogovor. Sklenil je takoj, da pogleda tja gori še danes. Punce sicer ni videl še nikoli, pa kaj to de, brez nosa menda ne bo, brez jezika še manj. Zasvetil je torej nov up in Korel je bil v tem hipu oblečen in gladko počesan in je v drugem hipu že odkazal delavcem delo. Sebi pa je dal zapreči koleselj.

„Kam že zopet motoviliš?“ se je kregala sestra.

„Ni avtomobil ne, saj vidiš, da je samo koleselj,“ je dejal Korel in pognal, še ves v rožcah, še ves včerajšnji . . .

Ženka je bila že davno slišala o Korelnu in o njegovih snubitvah in prečudno se ji je zdelo, da ni še zašel k njej. Saj je bila vendar znana daleč naokoli, ne morda toliko osebno, pač pa so skrbeli berači in beračice, ki jih je odganjala od hiše, in druge potrebne in nepotrebne mamice, ki so zastónj pihale na nje trdovratno srce, da se je glas o nje čednostih raznesel po devetih farah. Tako so jo na primer natoľcevali, da bi zaradi svoje skoposti niti več ne kupila nazaj svojega devištva, ki ga je baje v naglici prodala zelo poceni. Ker je pa vsakemu trdila, da je še nedolžna, so dejali, da je imela kar petero devištvev, ako ne še več. Torej je bilo sedaj vzeti samo še šesto ali sedmo, ako se šteje po različnih glavah, ki so jo ljubile. Poleg tega je imela za zapečkom vedno kak lonček, pa ne prazen, bog ne zadeni, ampak je bil ta zapeček na las podoben Matevževemu pohujšanemu grmu. Pri ženski je bila ta lastnost seveda bolj upoštevana vredna kot pri Matevžu, zlasti ker ga je znala bolj nositi kot on. Razodeval jo je včasih samo ta preklicani jezik, ki se je tako neprilično in nerodno valjal po ustih in zadeval ob čeljusti, da so med njegovim jecljanjem štrcale nedolžne bele slinice na špičasti podbradek. Oj, takrat je bila dražestna in zapeljiva kakor bela globica!

Oblačila se je kakor kraljica, imela je petinštirideset srajc, trideset spodnjih hlač, šestnajst nedeljskih in štiri delavniške obleke, za doma dvajset svilenih rut in eno navadno, za trg in mesto pa pet klobukov, da so delali senco še tako velikim vinogradom, ko se je vozila ali hodila mimo njih. Zlatnine in srebrnine je imela kar na koše. Ko si je z njo ovila tanki suhi vratak in ozke otroške prsi, ko je nateknila vso to bleščečo šaro na drobne zvite prstke, je izgledala, kakor nebeška kraljica na stranskem trškem oltarju.

Tisti ponedeljek, ko se je bližala njena sreča, je stala vprav na pragu in zrla hrepeneče navzdol po beli cesti. Bila je sama doma, vsi so se nekam poizgubili, kakor bi vedeli, da se je treba umekniti. Celo Matevža ni bilo na izpregled, uščipnil je bil v svojem mačku že dopoldne Franico v bok in ona je dobro vedela, kaj to pomeni in na kaj se je treba pripraviti.

Na pragu je torej stala Ženka in sama je bila, ko je zarezgetal Korelnov konjič nekoliko niže na ovinku ceste in takoj nato v nje neposrednji bližini. Korel je pozdravil, kakor se spodobi, ustavil konja in ga privezal k plotu nasproti hiše. Potem pa je pristopil skoro plesaje in z globokim poklonom k pragu ter dejal ponižno in spodobno:

„Ali imam čast govoriti z dražestno gospodično Ženko Hojnikovo ali s katero drugo gospodično, gospodična?“

Zardela je gospodična Ženka, kolikor je bilo mogoče, in se nasmehnila z največjo ljubeznivostjo.

„Z mano, gospod, z mano,“ je odgovorila. In Korel je vedel, pri čem da je.

„Ali me peljete v hišo, tetetete, gospodična Ženka?“

„Pa seveda, gospod, samo ne vem še, kdo ste. Vendar vseeno, se vidi, da ste fin gospod.“

To je Korelnu zelo ugajalo in predstavil se je zelo samozavestno, rekoč:

„Jaz sem Korel Stržinar, posestnik in trgovec v Brjah, najstarejši sin svojega očeta Elije Stržinarja in njegove zakonske žene, svoje matere Marjete Stržinar, rojene Delkin iz Podbrda pri Zagrajah na meji Kranjski, Primorski, Koroški in Laški.“

„Saj sem vedela, saj sem vedela,“ je vzkliknila Ženka in ga peljala najprej v kuhinjo. Posadila ga je za javorjevo mizo in rekla:

„Škoda, da ni nobenega doma.“

„Da ga le ni, da ga le ni,“ je hitel veselo. „Kar samo se je tako naredilo, meni je prav, da se pomeniva najprej sama. Tetetete, ali bi hotela postati moja žena, to se pravi moja edino ljubljena ženka, draga Ženka?“

Ni ji tačas gledal v obraz, njegove oči so blodile po kuhinji in slednjič obvisle za zapečkom na lončku. Ženka je gledala za njimi in se ustrašila: Joj, joj, ko bi sedajle vedel, kaj je tam notri, ali se ne bi premislil revež, si je mislila. In to jo je resno opomnilo, da je morda v kuhinji še kaj drugačnih skrivnosti in da se vsled tega spodobi, da ga pelje v očetovo sobo. Prej je pa še sramežljivo povsila oči in dejala počasi in slovesno:

„Rada vas imam, gospod Korel, božja volja naj se zgodi.“

„Tetetete, reci mi ,ti‘, Ženka, tetetete,“ je prosil.

„Pojdi torej z menoj v sobo, da se pogovoriva naprej, ti tepček mali, ti.“

Šla sta roko v roki, oba mlada, oba zaljubljena. In tam sta sedla skupaj na en stol.

Čez nekoliko časa, ko je bilo lizanja zadosti, je dejala:

„Pa veš, tole belo posestvo bo nekdam gotovo samo moje, samo moje. Oče me ima rad, drugi so že vsi odpravljeni in —“

Zamašil ji je usta z roko:

„Kaj mi mari posestvo, jaz hočem tebe, samo tebe, drugega imam sam dovolj. Tako povem tudi tvojemu očetu,“ je izpregovoril, a mislil je ravno narobe, hinavec.

Ona pa se je razveselila in mu padla okoli vratu:

„Sedaj pa vem, da me vzameš samo iz ljubezni in da je ta ljubezen globoka kakor naš vodnjak, preljubi moj Korel.“

Tako se je torej začela ta resna ljubezen in končala je z ženitvijo in velikim slovesnim pirovanjem. Tone je oblekel za tisti dan svoj zametasti jopič in Matevž hlače z enako dolgima hlačnicama ter si je pripel črno kravato. Tudi njegovi otroci so prišli in so se veselili nad to svetlobo in svatovsko razposajenostjo. Vsi so bili povabljeni, kar je bilo poštenega sorodstva, vsi do zadnjega, samo ne starejša sestra Mila, ki je imela za moža bivšega orožnika v Brežah, sedaj visokega uradnika v mestu, davčnega eksekutorja Peternela. Jeza je bila med obema huda in nekrščanska, zakaj dolžili sta druga drugo, da huj-

skata starega očeta in da se samo zaradi tega ne ve, katera se bo nazadnje smejala. Ker je bil eksekutor pijanček in Mila ni hotela zaostajati glede lončkov za Ženko, je vladala v družini revščina in otroci so hodili nagi in bosi. Starejši Peternelov, ki je bil takrat že v četrtem razredu, pa je na svojo roko in v izbranih besedah voščil teti vse dobro za ta najpomembnejši dan. In teta mu je natančno in točno odgovorila, naj pazi, da se nikdar ne oglasi pred njenim pragom v Brjah, ako bi ga kedaj nesreča nosila tam okoli, ker zanj in za takšne rokomavhe bo njena hiša za vedno zaprta. Bog je njej dal dobro samo zaradi tega, ker je tako poštena in nehinavska in se ga še nikdar ni navlekla tako kakor njegov oče ali mati žalostnega spomina, ki poleg vsega še tako grdo preklinjata kakor Čiča. Bog da dobro samo dobrim.

Izvršilo se je vse v najlepšem redu v vseh veliko zadovoljnost. Korel ni zahteval dote in oče Hojnik se je spričo tega ob odhodu novoporočencev veselja razjokal. Veselo je pokal bič v mlado poznojesensko jutro, ko sta se Korel in Ženka vozila proti domu. Oživel je zadnje rumeno listje na obcestnih topolih in hrastih in šumelo v velikih krogih na rjava tla. Plesalo je pred njima svoj zadnji čardaš. Visoko nad njima se je belila gora, višja se je zdela kakor navadno, do neba segajoča. Toplo se jima je smejala nasproti bela cesta, nič sovražna in v nedogled se vijoča, nič trudna in prašna kakor samotnemu popotniku s sklonjeno glavo in z razljudnjanimi podplati, pred njima navzdol stopajočemu. Smejala se je solnce kakor še nikoli, njegovi žarki so grel in prigreli Korelnu v srce, da se je razlezlo kakor vosek. V velikem blaženstvu je ovil roko okoli pasu svoje neveste, tako bi bil objel ves vesoljni svet v svojih lepih prešernih mislih.

„Vzemiva ga na voz, popotnika, spredaj naj sede,“ je dejal Korel in se nagnil s poljubom do njenega ušesa. „Kaj bo krevsal tako neprazniško danes, ko je tako velik praznik.“

Dregnila ga je s komolcem in se zasmejala:

„Nisem mislila, Korel, da si takšen . . . takšen — osel. Da bi sprejemal potepuhe in berače.“

Preplašen je Korel odtegnil svojo roko, v tistem hipu se je skrilo solnce za oblak . . .

*

Danes je pet let, odkar se je poročil Korel. Zgodaj zjutraj se je odpravil od hiše, noč je prespal na svislih. Počasi kakor starec stopa navzdol po vasi in zavije k Matildi, ki deli v ozki kolibi ob vodi za male groše tolažbo vsem nadložnim v podobi žganega blagoslova. Tu se vsede in preždi do poldne. Utonil je nekje za goro

njegov veseli tetetete in samo včasi se oglasi še pčasi, zateglo in pretrgano: „Te . . . te . . . te . . . te, prokleta rodovina, da je vanjo zašla moja neumna butica.“ Njegovi ženi pa ni treba odganjati Peternelovih otrok od praga, zakaj sama ga nima več in ž njo ne dobričina Korel. Najemnika sta tuje hiše.
(Konec prihodnjič.)

Moj gost molči...

Kdo si, ki jaz te ne poznam?
Ko padajo na polja težki mraki,
in jaz po potih svojih hodim sam,
povsod sledijo tvoji mi koraki.

Kot slepec grem, a mojim ti očem
odpiraš sred življenja vse skrivnosti,
veselje, muke, žalosti, bridkosti,
kot jih usoda dala je ljudem.

Povej mi, kdaj bo konec teh noči
in hrepenenja in teh ur iskanja?
Zaman moj klic. Moj čudni gost molči
kod da bi gluš za moja bil vprašanja...

Janko Samec.

Samomorilec.

In kakor je težavna moja pot
in mojega sveta gorje neznosno,
kjer demon pekla vlada neizprosno,
ne boš posmehoval se, idijot:

Jaz sem trpljenja svojega gospod,
če krvavi srce, oko ni rosno,
in kakor sem, tako bom šel ponosno,
ko enkrat bo dopolnjeno, odtod.

Življenje nago ti je vse, golazen,
idol tvoj nizki: kompromis brez boja,
znaménje ti je robstvo in bojazen.

Svobode jaz prijatelj, nepokoja
in polovičarstvu sem neprijazen.
Vem kaj storiti, če ni zmaga moja.

Pavel Golia.

Večerno hrepenenje.

Dehteči mrak in vetra dih
in zvezd sijaj,
stopinj odmev pojemajoč –
o, sladki maj.

Samoten park, opojen vonj
in splašen ptič –
poslušam v mrak trepetajoč:
ah, zopet nič.

Ah, pridi, kakor sen sladak
v samotni gaj:
ljubezen moja, ptičji spev
in sladki maj!

Oddaljen glas, lahkoten šum
svilenih kril –
teman oblak... in lunin svit
se v noč razlil.

Ant. Batagelj.

K zgodovini Goethejevega Fausta v slovenskem prevodu.

Objavlja Avgust Žigon.

Et meminisse iuvat.

Tudi „Faust“ je bil svoječasnno poseben problem naše slovenske besede. Težaven, združen s silnimi ovirami in pomiselki, pripravami in napor. Danes je rešen, vsaj za prvo silo. Da pa nima Funtkov prevod, ki ga je izdala in založila „Slovenska Matica“ l. 1908, v svojem „Uvodu“ nič kaj prida besede o „Faustu“ kot problemu naše književnosti, ni zameriti avtorju; krivo je tega v prvi vrsti skorajda popolno pomanjkanje, ali recimo boljše nepoznanje gradiva v javnem občinstvu: listin in dokumentov, glasnikov o tistem nekdanjem problemu naše literarne zgodovine. Skromen prispevek, dokument o naši kulturi prejšnjih dni, že sam na sebi zanimiv po svoje, potemtakem ne bo škodil!

I. „Prva roka.“

Nastal je prvi prevod na Hrvaškem: — v Varaždinu. Živeli so tam tiste čase trije Gorenjci, vsi trije profesorji varaždinske gimnazije, vsi trije osebni si prijatelji, vsi trije slovenski literati: pedagog S. Žepič, filolog M. Valjavec, beletrist V. Mandelc. Najmlajši izmed vseh treh,¹⁾ je prišel Valentin Mandelc za prvima dvema, ki sta v Varaždinu poučevala že od m. septembra 1854, tjakaj šele jeseni l. 1859 služiti svojo prvo službo, supli-rat latinščino in grščino, dovršivši istega leta svoje zadnje vseučiliško leto na Dunaju.

Kakor piše o tem brat njegov Anton Mandelc (1872. l.) Davorinu Trstenjaku, iz Škofje loke v Maribor:

„Leta 1859. v jeseni bil je dekretiran v Varaždin. Sam je večkrat pripovedoval, da je bilo nekoliko težavno v početku vse v šoli hrvatsko

razlagati. Toda v družbi z gg. Valjavcem in Žepičem se je kmalu privadil. Leta 1863. v jeseni šel je na Dunaj, da bi izpite dovršil. Bil je tam do spomladi leta 1864., ali vsega ni opravil. Potem je bil doma do jeseni, in v jeseni dobi dekret za Karlovec, kjer je bil do smrti, 7 let in 7 mesecov.“²⁾

In ko je odhajal „jeseni l. 1863“ Valentin Mandelc na Dunaj, da izdela domače naloge za

¹⁾ Zora l. 1872. (štev. 15., I./VIII., str. 217: Valentin Mandelc. Prineski za jegovi životopis, nabral Davorin Trstenjak.) Nov dobeseden ponatis gl. v Dom in Sv. 1900/582. — O S. Žepiču († 9./I. 1883 v Zagrebu po tridnevni bolezni v 54. l. svoje starosti) prim. kot prvi in glavni životopisni vir, odkoder so prepisovali svoje podatke vsi drugi biografi: Dr. Fr. J. Celestin, Sebastijan Žepič. (Lj. Zv. 1883/128-131). Poleg tega še kot samostojne nekrologe: Kres III., 1883/119: [Dr. Jakob] S.[ket], † Sebastijan Žepič; ter hrvaški „Pozor“ 1883. Piše pa v Lj. Zv. 1883/129 Fr. Celestin: „Tako po dovršenem triletni je šel s prijateljem M. V.[aljavcem] na varaždinsko gimnazijo, kjer je služil kot suplent samo okoli 11 mesecev, kot pravi učitelj pa celih 15½ let; definitivno v službi potrjen je bil še le 1859. l. Izprašan je bil iz latinščine, staroslovenščine in novoslovenskega jezika za vso gimnazijo.“ — O M. Valja v cu prim. kot prvi in glavni vir njegovo lastno avtobiografsko povest o dijaških letih, ki jo je objavil l. 1895, s sliko, v Knezovi knjižnici II./167-186 Fr. Levec. In tam pripoveduje Valjavec sam, kako ga je rešil dunajske bede — Varaždin, po posredovanju kolege Janeza Trdina: „Trdina je bil leto prej šel za suplenta v Varaždin, in Jarz, ki je tačas postal gimnazijalni inspektor v Zagrebu, dá naju z Žepičem po Trdini prašati, ne bi li hotela midva suplovat v Varaždin. Z obema rokama sem se oklenil te ponudbe. Dobiva dekret, da se morava postaviti v Varaždin do 15. septembra 1854.“ Imenovan sem bil za pravega učitelja konec decembra 1855. leta, prisegel sem januarja 1856.“ (Avtobiografija, I. c., II./184 in 185). K temu dostavlja še Fr. Levec: Ostal je v Varaždinu Valjavec do l. 1876., ko je bil premeščen na gimnazijo v Zagrebu; l. 1891. koncem januarja je stopil v pokoj; umrl 15. marca 1897 ob 1/2 9 zv. v Zagrebu. (Levec Fr., I. c. II./186, in: M. Valjavec, Poezije. V Lj. [1900]. Str. VI). Glaser pa ima v svoji Zgodovini (III/83) toodnosno povsem netočne, zato neporabne biografske podatke, ki jih je vrhu vsega povzel dobesedno, a prenesel pri tem napačno v svoje žalostno gnezdo iz Jezičnika XXX., str. 6/7.

²⁾ Sebastijan Žepič: * 18./I. 1829 v Gozdu pri Trziču (Lj. Zv. 1883/128); Matija Valjavec: „Na srednji Beli v hiši pod št. 21 narodil sem se jaz 17. februarja 1831. leta.“ (Knezova knjižnica II./167); Valentin Mandelc: „Geboren wurde ich zu Krainburg in Krain am 16. Februar 1837.“ (Curriculum vitae: Zora I., 1872, str. 207).

proforski izpit, nesel je s seboj že ves prvi del Fausta v domači besedi.

Davorin Trstenjak nam je namreč objavil že 1. 1872., dne 1. avgusta, ter s tem ohranil naslednji podatek:

„Zvesti prijatelj rajncega g. P. Grasselli nam je o literarni delavnosti Mandelčevi poslal sledeče zanimive date.

„Prvo, gotovo tudi najimenitnejše dramatično delo, kar jih je poslovenil pokojni Mandelc, je Goethejevega „Fausta“ prvi del. Čitatelje „Zore“ utegnili bi morda zanimati nekatera data o tem prevodu.

Rokopis kaže, da je bilo delo „započeto 1. februarja 1862“;

prevod onih prizorov, iz katerih prav za prav obstoji „tragedije prvi del“ (po osnovi poznejših zbirk), skončal je M.[andelc] 17. julija 1862;

intermezzo: „Sanje o Valpurgini noči, ali zlata ženitev Oberona in Titanije“, dodelal je 28. julija,

prizore: „Predigra na gledišči“, „Prolog v nebesih“, „Coprnška kuhinja“ in „Valpurgina noč“ — izvršil je do 26. decembra istega leta; „Posvečenje“ (Zueignung) naposled zapisal je 3. marca 1863. leta. —

Od „Uvoda“, katerega je M.[andelc] mislil pridejati prestavi, zabeleženo je žalibog samo z nekaterimi besedami jedro krasne ideje, katero je hotel pisatelj razvijati. Za „motto“ menda namenjene so bile lete besede:

Rojakom:

Če meni čast, rojakom bo vselje,
Goreče so izpolnjene mi želje!

Škoda, neizrekljiva škoda, da blagemu Mandelcu ni bilo dano doživeti izpolnitev teh želja!¹⁾

Iz obeh navedenih dveh dopisov Trstenjaku sledi torej, da je profesor Mandelc dovršil svoj rokopis „Fausta“ že do pomladi 1. 1863, ves rokopis potemtakem še v Varaždinu ter pred odhodom svojim za tisti zimski semester 1863/64 na Dunaj, kjer je tiste dni že živel in prebival mladi Stritar.

A odkod je zajel Grasselli tiste kronološke podatke o Mandelčevem Faustu, ki so literarnemu historiku vsekakor zelo dobrodošli? Iz Mandelčevega rokopisa samega, — kakor priča Grasselli

¹⁾ Zora I. 1872./218; dobesedni prepis Flegeričev in ponatis brez citata gl. Dom in Svet 1900/582: Valentin Mandelc.

sam, češ: da rokopis tako kaže. A kje je danes ta vir?

Ohranila pa so se nam prav do danes tri pisma Mandelčeva — v Levstikovi zapuščini, vsega vkup samo tri, in vsa tri o njegovem prevodu „Fausta“; tri pisma — Levstiku, ki nam z lastno besedo avtorja samega, preveto s krepkim, za Mandelca zelo značilnim humorom, kakršen preveva tudi njegov slavní, žal da dandanes malo znani avtobiografski „Curriculum vitae“¹⁾, — potrjujejo in še izpolnjujejo Grassellijeve podatke, ter odpirajo zelo intimen pogled v prísrčno zadevo Mandelčevega dela, pa tudi daleč tja v Mandelčev osebni značaj, a slednjič preko Mandelca samega še tja v bedo onodobnih literarnih razmer naših!

Ljubi gospod Levstik,

V nedeljo je bil Šimen Jenko v Kranji; mašo je dobil, pisma pa ne. Pričakuje iz Ljubljane že davno glasú, in mislim, da se temu ne bote nikakor čudili; rad bi vedil, kaj se godi z njegovimi otročiči, in če se ne motim bi že tudi želel, da bi kum kaj kmalo vtaknil kaj srebrnjakov v pogačo. Prosil me je toraj, ker sem bil namenjen Vam o svojih zadevah nekaj pisati, naj Vas poprašam kaj in kakó je ž njegovo rečjo. Morebiti, misli, imate že korekture²⁾ več pol v rokah. Ne spi vsaj ne Giontini na rokopisu. In Leykam tudi mende ni ozebel, da bi ne mogel črk vezati. Prosi Vas toraj Šmonca prav lepó, da mu poročite ali pa pišete, kar Vam je znano o tem in kar Vam je zvediti mogoče. V Kranji je vsako nedeljo Šmonca; pa do dúhove nedelje Vam bo težko odgovoriti; če Vam bo mogoče, mu bo gotovó veliko veselje, če pa list pride pozneje, mu ga [pa] morebiti jaz ponesem na dom; to se pravi, ko bi prišel med tednom, v nedeljo ga pa najde sam.

Ena nadloga je redko kdaj sama. Naj jej dela družino ta, ki Vam jaz pretim ž njo. Prosim Vas samo, da se dobro [zop] ustavite nevolji, da Vas ne premaga, ker to je grd afekt; (ne zamerite mi ptujke, Wolfa imam previsoko na polici). Je pa nadloga takale: ||

Poslovenil sem že predlanskim Göthetovega Fausta. Se vé da le prvi del, ker za drugega bi bilo bolje, ko bi ga Göthe ne bil nikdar spisal,

¹⁾ Objavil Davorin Trstenjak: Zora I. (1872), str. 207/8 ter sklep str. 217.

²⁾ Prvotno: korekturo

tak je v svoji celoti; ker posameznosti so pač tudi tam izvrstne. Zato še tudi nikdar nihče, kolikor je meni znano, ni takó zabredel, da bi bil prevajal drugi del na svoj jezik. Prvi del pa je, jaz vsaj sem tega prepričan [iz] in z mano še marsikdo, najmogočnji cvet nemške poezije, skoraj bi rekel poezije sploh. In ker sem nadalje prepričan, da je tista bosa, ki trdi, da je izvirek specifično nemškega duhá in odsev samó nemške filozofije, temveč da je Göthe ravno v tem pokazal največo genialnost, da je naslikal tragedijo človeškega duha sploh, zato se mi je zdelo vredno, in čim bolje sem reč premišljeval, potrebno, presaditi to cvetlico passifloro v slovenski vrt. Trud je bil velik. Celo delo je v rimah, to suši možgane. Prevod pa je še dovolj po sreči se izcimil; to je moje mnenje. Oni pa, ki so ga imeli v [kos] rokah, pa pravijo, da je prav dober. Takó Valjavec, Jenko, Stritar.¹⁾ Zadnja dva || sta ga tudi bolj na tanko pregledovala. Pomisliti pa je bilo zraven še to treba, da je prevod takó rekoč a prima manu²⁾, pred dolgo časa narejen, in ne naravnost za tisek pripravljen; ker namen mi je bil, za tisek ga prepisati, in na tanko ga pregledati in popraviti po svetu prijateljev. Hvalili pa so tudi, kar je pri delu kakor Faustu imenitno, da je prevod prav razumljiv; imenitno zato, ker je že original sam na [več] mestih čudno težak, prevodi pa so večkrat sama nerazumljivost in prestavljavci po tem takem malo bolji, kakor mutci. —

Zdaj me je obšla volja, da spravim delo na svetlo. Pisal sem bil Janežiču, naj ga vzame v Cvetje. Poslal mi je iz Celovca krokodilovih solz. Rad bi, prav rad, pa se boji tiste čete, ki se pod nosom brije. Pravi, da ga je posebno še njeno nagajanje pri tisku Jenkotovih pesem ostrašilo.³⁾ Res je pač, če so Jenkotove pesme nevarne, je moj Faust cel Cartouche. V resnici pa

¹⁾ Kdaj? Valjavec kot kolega v Varaždinu, pred jesenjo 1. 1863; Stritar, ko je Mandelc bil en semester na Dunaju: tisto zimo od jeseni 1863 do pomladi 1864; a Jenko? O tem pripoveduje več Mandelc sam kasneje: da tiste dni, ko sta bila (po povratku Mandelčevem z Dunaja) z Jenkom doma v Kranju: v dobi torej gorenjega pisma samega.

²⁾ Prvotno kot pisna hiba: mamu, kar pa je Mandelc sam popravil s tem, da je prečrtal v drugem „m“ eno koleno, v: manu.

³⁾ Naglašam, da je to s humorom pisana listina o tistih nekdanjih slovstvenih razmerah naših za vlade Bleiweisove. O Janežičevem stališču do Jenkovih „Pesmi“ prim.: Slov. Glasnik 1865, 1./1., str. 27/28.

je to klepetanje [duhovnov] ne samó smešno, ampak že palice vredno. Sam Bog vé, kakó dolgo bo še ta vlada naših slovstvenih Antikristov trajala! Janežič pa se jih boji kot živega ognja, to je že od nekdanj znano.¹⁾ Dokazoval sem mu sicer, da Faust ni nič bolj nemoralen, kakor berilo o svetih Majdalenih in drugih takih enakih, če so namreč ti nemoralni; rad bi tudi pozneje molitvene bukvice spisal [njim] za dokaz, da sem dober kristjan, sebi da si z dobičkom zakrparam rano, ki jo profan delo navadno mošnji useka. ||

Vse zastoj. V cvetju moj Faust ne more. Moral bo toraj brez cvetja roditi sad. — Prav za prav mi je enaka, ali izide v Cvetju ali pa kje drugje, da le izide, ker bi želel dobiti kaj denarja zanj; ne vem, čemu bi mi ležala mrtva istina v miznici, ko človek potrebuje žive.²⁾ —

Dajte mi toraj Vi svet, kaj bi počel. Mislil sem že na matico, pa me moti dvoje. 1. kdaj bo začela izdajati dela, 2. kakšna dela bo izdajala. — Vi ste pri viru in bi mogli iz njega zajeti par odgovorov.³⁾ Ali ima upanje delo kakor Faust, ki slovi po celi Evropi, ki je že samo na Francoskem doživelo nekoliko prevodov (zadnji od kneza Polygnaoa), ki je navduševalo najizvrstnije slikarje Evropske, in ki je že tudi med Rusi in Čehi se udomačilo, ali ima upanje, pra-

¹⁾ Prim. o tem: Casopis za zgodovino in narodopisje. IV./146. Maribor 1907.

²⁾ Najpoprej je zapisal Mandelc: ko bi človek potreboval žive. Potem pa je popravil prvotni stavek tako-le: ko [bi] človek potreb[oval]uje žive.

³⁾ Slov. Matica je bila tačas ravnokar ustanovljena: 4. febr. 1864 so bila vladno potrjena njena pravila, 11. aprila 1864 je bila prva seja provizoričnega odbora, in 11. maja 1865 pa prvi občni zbor Matice Slovenske. (Prim.: Narodni koledar in letopis M. Sl. za l. 1867: „Poročilo o Matici Slovenski v Ljubljani od njenega začetka, t. j. 4. februarja 1864 do 1. julija 1866. — I. O delovanju začasnega odbora slov. Matice za l. občni zbor, ki je bil 11. maja 1865. leta, spisal France Levstik, tajnik.“) Bil je Levstik kronološko prvi tajnik tega literarnega podjetja, — a samo 13 mesecev; koj prva seja provizoričnega odbora je namreč (dné 11. aprila 1864.) „za tajnika postavila g. Fr. Levstika, odločivši mu po 30 gld. plače na mesec“, kakor piše sam (Narodni koledar Mat. Slov. za l. 1867, str. 2 = Zbr. spisi III./291), — „in to službo v 11. dan maja meseca 1865. léta [torej po tem štetju na sam narodni praznik l. občnega zbora Matice Slovenske] izgubivši, vzprijel je bil slóvník v délo,“ kakor tudi o tem avtobiografsko sam poroča (v kritiki Kleinmayrove Zgod. slov. slovstva: Lj. Zv. 1881/636 = Zbr. sp. V./190). Prim. o tej zadevi tudi: Časopis za zgodovino IV., 1907/136, — ter Letopis Matice Slov. 1867, str. 14, pa tudi Janežičev Slov. Glasnik 1864, str. 163/4.

šam, da najde pri matici slovenski milost?¹⁾ Razumeva se, da mislim veljaven prevod, in da prašam, ali bi veljaven prevod našel milost. — Odločno odgovoriti, bo morebiti tudi Vam težko; prepričan sem namreč sam, da bo matica segla najpred po izvirnih delih, in to je čisto prav, in Bog jih daj obilo; toliko pa Vam bo morebiti vender mogoče reči, ali se bodo take dela kakor je n. pr. Faust tudi podpirale, ali izdajale. To bi želel vediti. Zdi se mi, da bodo tudi prišle na vrsto. In reči smem tudi, da bi [to] delo bilo na čast slovstvu; Nemci cenijo Favsta visoko; [jezik] narod, ki si bo Favsta osvojil, ga bo imel za orožje proti njim: kakšni mora biti jezik, ki je premagal tako délo! Neizobražen gotovo ne! — To je sicer že staro kričanje, ki nam že vsim preseda, potreb[e]no pa je vender včasih, in tačas je treba, da imamo dobre argumente.²⁾ ||

Tu konča rokopis pisma, brez podpisa, kraja in dneva. Ohranila se je namreč le prva pola lista, drugi del pisma na drugi poli pa se je Levstiku izgubil, ter s tem sklep in datum tega našega literarnega dokumenta. Na srečo je izpisal na ohranjeno polo V. Mandelc še motiv svojega dela ves do kraja; literarni motiv, zakaj se je lotil prevoda iz nemščine. Vse drugo kar je še sledilo, pa je z dnevom pisma vred šlo spet iz sveta!

A moremo li dandanes vsaj približno uganiti vsebino izgubljenega sklepa ter ugotoviti kraj in datum pisma?

Kar se tiče vsebine, moremo domnevati, in sicer iz drugega, v nadaljnjem sledečega pisma Mandelčevega le še vprašanje njegovo, ali bi mu dovolil Levstik, da mu pošlje v pregled in presojo svoj prevod — „a prima manu“. Drugega pa prav nič več ne.

Kraj in dan pisma pa moremo iz njegove vsebine same do tedna, in skorajda do dneva natanko dognati in določiti! In sicer je začetek pisma, tista zadeva o Simonu Jenku, glavna podlaga nujno potrebnemu datiranju, ki mora in more edino izpričati, da tiče gorenji list Mandelčev izmed vseh treh res na prvo mesto. Le da treba tej podlagi poiskati še izven Mandelčevega pisma zadostnega komentarja!

¹⁾ V rokopisu je tu popravek: pri matici [milost] slovenski milost?

²⁾ V originalu stoji (kar je pač le pisna hiba): argumenta.

S. Jenko se je vpisal jeseni l. 1856 v filozofijo na Dunaju. A jeseni l. 1857 — po enem letu torej — prestopita z Zarnikom v jus, ki ga je Jenko poslušal do poletja 1861.¹⁾ Jeseni l. 1863 zapusti Jenko Dunaj²⁾ ter se priseli domov, v Praše blizu Kranja, kjer si je bil že pred leti oče njegov pridobil — Jenko je bil takrat tri leta star — inalo kmetijo. „Domá, v Prašah, stanoval je pri sosedu, ker v domači hiši ni bilo primerne prostora, k jedi pa je prihajal večinoma domú“,³⁾ — k maši in na pošto pa, kakor priča V. Mandelc, vsako nedeljo v Kranj.

In tu nam zdaj pomore za korak naprej na naši poti Jenkova biografija v letniku 1879 Stritarjevega „Zvona“, kjer nam na str. 355/356 Fr. Levec iz svojega osebno-literarnega občevarja s „prijateljem“ pripoveduje kot svoj osebni spomin lepo zgodbo, kako je Jenko prinesel svoje „Pesmi“ na — semenj v Ljubljano:

Štiri mesece ostal je Jenko doma.⁴⁾ Ta čas naučil se je za prvi rigorozum in pripravil je svoje pesmi za tisek. Tisto nedeljo pred sv. Pavla semnjem l. 1864. pride v Ljubljano,⁵⁾ poišče dobrega prijatelja⁶⁾ ter mu pové, da hoče iti delat rigorozum, da nêma novcev ter da je prinesel svoje pesni — prodajat. Prijatelj [Levstik] mu svetuje: ponudi jih temu, ponudi ónemu!

Drugi dan⁷⁾ hodi Jenko od tiskarja do tiskarja, od knjigarja do knjigarja ter ponuja svoj rokopis. Može so ga poslušali, a z ramami migali. Jenkove pesmi? Kdo je ta Jenko? In pesni prodaja ta nesrečnik? Kdo dan denes kupuje pesni? kdo jih čita? Ako bi nam ponujal vsaj kakšnega Repoševa ali Lažnjivega Kljukca, kakšne sanjske bukve ali kakšno povest o ajdovskem gradu in „lintvernu“ — no, potem bi se

¹⁾ Fr. Levec, Zvon 1879/355; in: Ivan Jenko, Kres VI., 1886, na str. 9.

²⁾ Prav takrat torej, ko je Val. Mandelc šel od doma na Dunaj: „jeseni l. 1863“.

³⁾ Ivan Jenko (brat pesnika Simona): Kres VI., 1886, str. 2, 11, 15.

⁴⁾ Levec šteje te štiri mesece od tiste dobe, ko se je Jenko „jeseni l. 1863.“ vrnil z Dunaja domov v Praše; torej oktober, november, december l. 1863, in januar l. 1864, da je bil že 4 mesece doma. S tem datira Levec dogodek, ki ga namerava povedati; ne misli pa, da je Jenko bil vsega vkup toliko na domu, še brez službe. Mandelčeva pisma dokazujejo, da je S. Jenko živel v Prašah tudi še kesneje: vsaj do binkošti l. 1864; ali je morda ostal še celó do drugega rigorozu svojega, ki ga je prebil 13. junija 1864, kakor priča brat Ivan Jenko (v Kresu IV., l. 1886, na str. 15)?

⁵⁾ V nedeljo potemtakem dné 24. januarja 1864, ker je vsakega leta v Ljubljani sv. Pavla semenj tretji ponedeljek po Sv. treh kraljih, ter tisto leto slučajno dne 25./1., res na sam god izpreobrnjenja Savlovega v sv. Pavla.

⁶⁾ Bil je ta prijatelj Fr. Levstik, ki je takrat živel v Ljubljani tista bedna „šestdeseta“ leta svoja: „leta bede“!

⁷⁾ Na samega sv. Pavla god torej, na sam semenjski dan.

uže naredila kupčija, ali pesni, pesni! Pa še prodaja jih, novcev hoče imeti zanje! Ni zadovoljen, da bi mu jih samo natisnili in založili!

Jenko ni našel kupca! Vsega pobitega sreča prijatelj — (spet isti Levstik) — popoldne pred frančiškansko cerkvijo. Vpraša ga: Kam?

Domov!

Nisi nič prodal?

Nič!

Kaj boš pa zdaj?

Kaj! — Pištolo si bom kupil — to se pravi, kupil si je ne bom, ker denarja nimam — pištolo bom na pósito vzel, pa smodnika bom kupil — in eno kuglo, pa — ustrelil se bom!

Prijatelj (Levstik) ga terdo za roko zgrabi ter mu veli: Pójdi z mano! Giontini mene dobro zna, morebiti se vendar pogodimo.

In ni se motil prijatelj! Giontini je nekoliko časa premišljal ter se obotavljal, a po tem vendar na prijateljevo prigovarjanje Jenku za njegove pesni obljubi 300 goldinarjev ter mu nekoliko takoj izplača. Jenko vesel odide v Gradec ter ondu 29. prosinca l. 1864. prebije prvi rigorozum.

Zanimivo je, da nam „Novice“ nudijo tu dobrodošel kronološki podatek. Takoj „v sredo 27. januarja 1864“, komaj dva dni torej po sklenjenem nakupu, so prinesle (v 4. listu, med dopisi „iz Ljubljane“, na str. 32) o svojem nekdanjem sotrudniku Jenku kratko novico, brez vsakega podpisa sicer, a dá se domnevati, da iz vira, če že ne peresa Levstikovega, ki je bil tisto leto spet in še prijatelj ter sotrudnik njihov: „Pesmi g. Šimna Jenko-ta pridejo kmali na svitlo; Giontini je prevzel zalogo.“

In z dné 15. februarja 1864 se je tu ohranilo v Levstikovi ostalini naslednje založnikovo pismo Levstiku:

Herrn Levstik, Wohlgebor[n]

hier!

Laibach d. 15/2 64.

Wie mir ein Sachverständiger, dem ich die Gedichte von Jenko zur Durchsicht übergab, mittheilt, können folgende drei Lieder gänzlich fehlen, theils weil sie keinen besonderen poetischen Werth hätten, theils auch, weil sich die Geistlichkeit daran stoßen könnte.

Die Ueberschriften dieser Gedichte heißen:

- 1) Kadar spet na dom se vrnem
- 2) Naš lisec
- 3) Zadnji večer

Mit Auslassung dieser drei Gedichte werde ich die Sammlung drucken lassen.

Zeichne

mit Hochachtung

ergebenst

J. Giontini.¹⁾

¹⁾ Ohranil se je med Levstikovimi papirji tudi rokopis, prepis vseh Jenkovih „Pesmi“ z Levstikovo roko, ki ima na

Poslednje dogodke ter njihov slednjič vendarle pozitivni rezultat pa pripoveduje Fr. Levce na istem mestu tako-le dalje:

V tem se Giontini pogodi z ljubljanskim tiskarjem M.[ilicem], da bi pesni brzo in lepo natisnil. Todà nekateri ljubljanski duhovniki, ki so tudi deset let poprej uže natisnene Levstikove pesni zadušili, mislili so, da črna kuga pomori ves slovenski narod, ako mu Jenkove pesni pridejo v roke. Obtožijo pošljejo profesorja Z., ki je tudi pri pogrebu Levstikovih pesni za grobokopa služil, zategadelj ta žalostni posel posebno dobro znal, s tem poročilom, da, ako on natisne Jenkove pesni, kranjska duhovščina pri njem ne bode knjig nič več niti kupovala niti tiskat dajala. Tiskar M.[ilic] se ustraši, tako tudi drugi tiskarji ljubljanski; a ne ustraši se Giontini, nego pošlje rokopis v Gradec, kjer ga je natisnila A. Leykamovih dédnikov tiskarnica. Meseca listopada l. 1864, prišle so Jenkove „Pesmi“ z letnico 1865. na svitlo.¹⁾

„Novice“ so oglasile novo knjigo „v sredo 23. novembra 1864.“ (v 47. listu, na str. 385) med dopisi „Iz Ljubljane“:

— Dolgo pričakovane Jenkove pesmi so prišle v založbi ljubljanskega bukvarja g. Giontini-a na svetlo pod naslovom „Pesmi. Zložil Simon Jenko.“ Imé Jenkovo že sloví deleč po svetu po pesmi „Naprej zastava slave“, kateri je g. Simon Jenko besede zložil, in po mnogih družih pesmah. Celi venec (99) različnih poezij je nabral zdaj v knjižico, ki bode dobro šla čitateljem, pa tudi skladateljem slovenskih pesem. Drugi pot več o njih. Danes le še to, da se pri Giontini-u dobiva po 60 kr.²⁾

prvi strani Levstikovo opombo, — žal brez data: „Jenkove pesni, kakor sem mu jih bil popravil jaz — Levstik“. Dokaz je ta rokopisni sveženj, kako gorko in temeljito se je bil zavzel Levstik za Jenkove poezije, ki jih je tudi sicer pohvalil zoper kritiko „Novic“ (kar je pa ostalo v rokopisu) ter še kesneje o smrti Jenkovi, ko je pisal o nameravanem nagrobnem spomeniku l. 1869. (Sl. N.). Levstikova beseda pa je najbrže tudi sedaj pregovorila Giontinija, da je gorenjemu pismu navzlic opustil iz „Pesmi“ Jenkovih le prvi dve izmed naštetih tri, a natisnil (na str. 108/9) vendarle tisti dandanes v last naroda prešli „Zadnji večer“, — (Nocoj, le še nocoj): znano fantovo slovo od dekleta pred odhodom k soldatom.

¹⁾ V prvem, starejšem izvodu študijske knjižnice v Ljubljani je dotična (23.) številka, ki je prinesla ta Levčev spomin dne 1./XII., iz „Zvona“ 1879 iztrgana. Ali je bilo koga — post festum — sram? Knjižnica je dobila nov popolen izvod dotičnega letnika v dar iz zapuščine Lovreta Žvaba, starega pa hrani kot dokument lokalne kulture tistih dni.

²⁾ Takó „Novice“ tu, ki so res izpregovorile še „drugi pot“ — oz. še tretjič — o Jenkovih „Pesmih“, in sicer v 1. listu novega letnika, dne 4./I. 1865 (na str. 3/4), kjer so prinesle „oceno“, v njej silno, smešnega farizejstva in hianske politike bogato, branja vredno razpravo — o ljubezni! In odiozna „ocena“ ima celo podpis: „P.“, ki ga je Levstik dopolnil takole: „P.[odgorski]-(Svetec)“.

In s tem bodi gradiva dovolj! Zadošča nam popolnoma v naš namen, ker datira ves dogodek o natisku Jenkovih „Pesmi“, ter s tem tudi gorenji list Mandelčev, ki se njega začetek tiče tiska teh poezij, — v leto 1864.

Z letnico pa smo tudi kraju in dnevu pisma že zelo blizu. „Do dúhove nedelje“, t. j. do najbližje prihodnje nedelje, ko bo Jenko prvič spet v Kranju, bi si želel Levstikovega dopisa, ki ga je že zadnjo nedeljo pričakoval, a zaman iskal na pošti; odtod, da Mandelc nadleguje Levstika s svojim pismom — v Jenkovem imenu. Če pa so „duhova nedelja“ — binkošti, ki so l. 1864 bile dné 15. maja; in če je ta nedelja ob dnevu Mandelčevega lista še pred njim kot prva prihodnja, ter potemtakem kot neposredno poprejšnja za njim tista z dné 8. maja; tedaj bi bilo Mandelčevo pismo Levstiku prav zatrdno iz tistega tedna med 8. in 15. dnevom m. maja 1864. Domnevati je sicer še mógoče, da iz prvih dni tega tedna, če že ne z dné nedelje same, — ker pravi Mandelc, da „bo težko odgovoriti“ do nedelje, ne da bi sicer to izključil kot docela nemogočo reč. In takó bi z dobršno gotovostjo smeli omejiti ter določiti datum pisma celó takó-le: „Kranj, 8./10. maja 1864.“

In ta datum se prav dobro in natančno sklada z vsebino in dnevom drugega lista Mandelčevega Levstiku, z datom 19. maja 1864, z dném torej prvega četrta takoj po „duhovi nedelji“.

List je že posledica — naglega odgovora Levstikovega. Pismo se sicer ni ohranilo; a iz Mandelčevega lista je povzeti, da je Levstik poslal Jenku neko pošiljatev, ki se je tikala tiska njegovih „Pesmi“, Mandelcu pa odgovor o Matici ter tudi o „Faustu“ samem, češ: „da ga želi videti“; in vesel mu brez obotave pošilja Mandelc z novim pismom, dne 5. maja 1864, po bratu svoje dete v Ljubljano, da mu ga Levstik zdravniško preišče in presodi, vkolikor mu bo dopuščal čas.

Ljubi gospod Levstik, túle imate celo ropotijo, izročam jo Vašim rokam in Vaši potrpežljivosti. Bil bi sam prišel v Ljubljano, pa mi ni kaj kazalo ravno zdaj; in ker mi odhaja ravno brat v Ljubljano, sem to reč že še ložej odložil. Ker ste želeli viditi mojega rejenca, Vam ga pošiljam; Vi ste dober zdravnik, potipajte ga za žilico, pa mu zapišite kako „rcnijo“. Razumeva

se, da se ni treba čisto nič pečati ž njim, če Vam čas ne dopuša, ali pa če koj pri početku opazite, da ni vreden posebne skrbi. — Par reči pa še moram omeniti, ker venderle upam, da ga bote nekoliko brali, in ker menim, da jih pri branju morate vediti.

Kdaj je delo započeto, in kdaj so posamezni kosovi izdelani, morete povsod najti zapisano. Če zraven pomislite, da sem imel vsaki dan dosti opravila v šoli kot učitelj, bote vidili, da je reč precej hitro delana; ker kakor sem že zadnjič rekel, rime strašno mózgane sušé, in človeka včasih tako dalječ pripravijo, da celi dan ne napravi ne enega verza. — Neprenehoma sem namreč delal od 1/2 62 do 28/7 62, potem pa sem nehal do [božiča] decembra, in samega decembra mesca sem napravil skoraj vse, kar je v petem zvezku. Le posvečenje sem izdelal še le sušca mesca. Ker sem pa zelo hitel, pa tudi nisem nič popravljjal. Takó je Favst ostal do zdaj tak, kakor se je prvič izlezel, in sam prav dobro vem, da me || čaka še trdo delo; tak[ó], kakor je zdaj, ne smé na svitlo, ne dal bi ga za nobeno ceno. Če najdete toraj dovolj napčnega v njem, verjemite, da sem sam prepričan o mnogih in mnogih neokretnostih, in da celo delo imam le kot podlago popolnoma dobremu prevodu; in le, da je v tem zmislu delo dobro, le o tem sem do zdaj sam pred sabo prepričan. Želel bi, da bi bilo tudi Vam mógoče, tako soditi.

Če Vam bo čas dopušal, vpišite v moj eksemplar opomb, kar jih največ morete. Ko bom delo popravljjal, Vam bom hvaležen. Ko bi mogel danes sam doli, bi Vam marsikaj razjasnil, takó Vam moram le tole še pisati.

Prosim Vas najpoprej, da ga berete nekoliko brez originala, da vidite, kakó se bere sam na sebi. Po tem še le prosim, da primerjate. Takó se najbolje uvidi oboje, kar je pri prevodu potrebno, namreč, da se [samo] po sebi dá dobro brati, in drugič, da se drži originala.

Da se morete držati reda, (ker nisem po redu prevajal) je na prvi strani „index“; po njem lahko najdete vse, kakó gré eno za drugim, in želim tudi, da po redu berete, da se [ne] zgubi preveč cena „tragedije“.

Par tirád sem enkrat popravil, in té sem zraven na lističih pridjal. Sodite, ktere [vrste] popravljajoče vrste so boljše od popravljenih.

Kar se tiče razložka med mojimi in vašimi oblikami, to bova pa skupaj per bausch & bogen

poravnala. Ko bi zdaj pisal, bi marsiktero drugače okrenil, pa se mi noče prebirati in popravljati. || Kjer je pa kaj popolnoma¹⁾ napčnega, tam [pa] hudó križajte, [da] da me pozneje kakšin philologus vorax ne zgrabi.

Tudi verze sem nekatere napak iztesal. Na
cezure nisem pazil. Še le proti koncu dela sem
jel to opazati. Šestorce sem skoraj vse pokvaril,
to sam vém, in tam ni treba opazek delati. Göthe
imá šestorce vsel(e)j²) v sredi deljene $\cup - \cup -$
 $\cup - \cup - \cup - \cup - \cup - \cup -$ ($-$); to sem prepozno opazil,
zato sem vse pokvaril. Če pa pri drugih verzih
opazite kako posebno metrično napako, mi [p]
bo pa prav ljubò, če mi jo odkrijete; ker neko-
liko jih gotovo imam, trudil se pa sam še nisem,
da bi bil o tem kaj iznašel.

Skušal sem, da bi imel prevod ravno toliko verzov kolikor original, ali vselej mi [ni] izšlo. Nekolikokrat sem mogel enega razdjati v dva. To ravno ni smrtna pregreha, neljubó pa mi je venderlé. Mislim pa tako le: Na 10 mestih [se] ne bo mogoče, tega popraviti, drugjé bo pa pri popravljanji venderlé šlo; in deset verzov mi bodo bravci odpustili. — Ravno takó tudi pri takem delu, ki v originalu nima reda v rimah, ni napčno če se prevod ne drži strogo reda rim, ampak jih preminja po priložnosti; le v liričnih delih to ne veljá.

Imam nekoliko opomb od Jenkota, ki jih je pa pisal na⁹⁾ poseben listič, zato jih ni viditi v prevodu. Škoda je le, da jih je delal le |do| 600, potem pa je samó bral. Držal se je bolj reči kot jezika pri tem, in povedal mi je marsiktero dobro, kjer sem bil jaz kaj napak razumel kako mesto. Sam pa || sem nekatere mesta podrisal; to je vselej znak, da s prestavo nikakor nisem zadovoljen, pa da pri delu nisem imel časa popravljati, ker je bilo pretežavno, in bi se bil moral predolgo muditi.

Če bote kaj popravljali, Vas prosim, da opombe pišete na stran, namesto v tekst, posebno zato, ker pride morebiti še drugim v roke, in bi oni potem ne mogli brati lahko in continuo. —

Križ je in nadloga, da človek ne more spraviti dela na svitlo. Jaz sem pa tudi tak čuden

1) Rokopis ima najpoprej: popolnega, ter potem popravka: popoln[e]galoma ...

²⁾ Rokopis ima tu pisno hibo: vselj ... z nejasnim *f* na koncu, kar pa mi vendar ne kaže čitati za: vsel*f*, ker piše Mandelc sicer vedno: vselej.

3) Rokopis: *ne*; kar pa štejem za golo in očitno hibo pisave.

patrón, da se nikakor ne morem pripraviti, da ga popravljam, dokler ne vém, kakó ga bom izdál. Truda sem imel že dovolj ž njim, in zopet se truditi zastonj, se mi noče. Zato že toliko časa leži, kakor se je rodil. Ob svojih troških ga ne morem izdati; imel sem priložnost dvakrat že, da sem vidil, kakó se je godilo dvema, ki sta izdala pri nas svoje reči ob svojih troških, in od tistihmal me ne mika utikati roke v škopec.¹⁾ — Zavoljo Matice mi pa vender niste rekli, ali [po] je kaj upanja za poznejši čas za take dela, ker za zdaj je pač res, da ne more nič biti; to sem si že davno mislil.²⁾ — Skusite, skusite, da me enkrat potolažite s kako veselo novico, in to kmalo, ker je potreba. — Ko bi mi hotli prevod nazaj pošiljati, ga morete poslati [zapečatenega] po strežaju v bogoslovje mojemu bratu, bogoslovcu prvega leta (v drugem nadstropju št. 23), ker je treba človeka, ki mu je mogoče zaupati.³⁾ — Ko bi se prevod zgubil, bi bil v miniaturi Camoens brez Luzijade, pa še huje bi bilo, ker ta je vsaj imel časa, jo vtakniti za srajco in jo rešiti.⁴⁾

¹⁾ Kdo sta bila ta dva? Eden menda M. Valjavec, ki je dal na svoj konto tiskati l. 1858 v Varaždinu „Narodne pripovjedke u i oko Varaždina“ (štampao Jos. pl. Platzer), a se spravil s tem v neprijetne denarne zadrege, dasi je njegova knjiga izšla kesneje (l. 1890 v Zagrebu, v založbi „Dioničke tiskare“) v drugem natisku! A kdo je drugi? Ali S. Žepić? Sicer je pa stvar pri nas dandanes še vedno taka, da Bog pomagaj, dasi ne več toliko v beletristiki, ampak — dandanes v znanstvu. Naši založniki, možje trga, se dandanes bojé slabih beletrističnih, ter dobrih znanstvenih del!

²⁾ Iz tega stavka sledi, da je Levstik odgovoril (kot tajnik Maticice) Mandelcu na njegovo toodnosno vprašanje v prvem listu — negativno, ter da mu ni dal o novi Matici takrat nič vedrega upa, posebej ne — za njegovega „Fausta“. In literarna zgodovina pravi, da je Levstik prav sodil!

³⁾ Bil je to brat Anton Mandelc, takrat bogoslovec prvoletnik v Ljubljani. (* 21./V. 1842 v Kranju, ord. 3./VIII. 1867, je imel vsega vkup le tri službe v ljublj. škofiji: služboval je od jeseni 1867 do 1876 kot kaplan v Škofji loki, 1876–79 v Preserju, 1879–1882 pa kot župnik v Banji loki: v Kočevskem dekanatu.) Prim. *Catalogus cleri dioec. Lab.* 1864/1883! — Leta 1882 pa je m. maja prestopil v kapucinski red (gl. Zg. Danica 1882/str. 160, 19./V.), odšel v njega štajersko provinco, v konvent Schwannberg. In tu se mi izgubi njegov sled. Leta smrti ne morem dognati.

⁴⁾ Pripovedujejo, da je sloviti španski poet, avtor nacionalnega epa „Luzijada“ Luiz de Camões (= Kamóisch) doživel ob svojem povratku na službeno mesto Goa, ob ustju reke Mekong (Kambodscha v Spodnji Indiji), pogubo prevozne ladije, izgubil vse ter rešil si plavaje le golo življenje in pa rokapis epa, svojo Luzijado.

Bog nas varuj nesreče! — Šmonci sem izročil vse, pisal bo Leykamovim. Jezi ga.¹⁾ — Pozdravljava Vas oba.

Vaš

V Kranju 19. 5. 64.

Val. Mandelc.

P. S. Da morete primerjati, Vam pošiljam tudi Kolarjev prevod, ki je pa pozneje prišel na svetlo, ko sem jaz že končal svoj prevod.²⁾

Več let ni poslej o Mandelčevem „Faustu“ nobenega glasú, kakor da bi se bil rokopis vdrl v zemljo. Mandelc je odšel jeseni tistega leta spet kruha si služiti na Hrvaško v Karlovec, a ž njim ne — njegov, Levstiku izročeni „rejenec“. In Levstik? Zdi se, da je tudi takrat bilo kakor še sicer večkrat: volja je bila, moči in časa ne.

Levstik se je ravno tiste dni zagrizel v politiko: posebej v boj za slovenski dnevnik — zoper nemški „Triglav“, ter pričel v drugi polovici l. 1864 s trdovratnim, žilavim odporom zoper Bleiweisov avtokratizem. Poleg tega pa je Jenku pilil — po svoje! — njegove „Pesmi“, ter zbiral že gradivo za Wagnerjevo izdajo Prešernovih „Poezij“, ki jo je res dognal l. 1866; istega leta pa je izdal tudi svojo slovnico „Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen“ v založbi Giontinijevi. Naslednjega leta 1867 je izšel v tisku njegov prevod Globočnikove knjižice „Oblast in opravki, ktere imajo po občinskem zakonu občine in župani z občinskimi odborniki vred“. Ustanovitev „Dramatičnega društva“ v Ljubljani (1867) in pa „Slovenskega Naroda“ v Mariboru (1868) so Levstikovo moč in voljo tudi vse bolj zanimala ko Mandelčev „Faust“; in l. 1868 mu je prišla v roke „Mladika“, ki jej je oskrbel ureditev in natisek, l. 1869 pa je dogotavljal pri „Slov. Matici“ svojo očejeno izdajo „Vodnikovih pesmi“, ko niso mogle v zamrlem „Klasju“ Wagnerjevem več zagledati dné.

In takó je minilo pet let, a „Faust“ je ležal še vedno za Levstikovim zastorom, dokler se ni Mandelcu l. 1869 primeril srečen slučaj, da je mogel potrkati ob zaprta vrata spet s starim svojim humorom. Poslal je Franceta Levstika osebno k Francetu Levstiku, iz Karlovca v Ljubljano, po nesrečno „cvetko passifloro“.

¹⁾ Menda se to tiče počasnega ali nepravilnega natisovanja „Pesmi“? Žal, da nam ni ostalo dotično Levstikovo pismo, ki ga je imel tu Mandelc v rokah, ker je bilo literarno pismo.

²⁾ Kedaj in kje je izšel ta prevod Fausta, mi ni znano.

Ljubi moj!

Sam že nisem bil poltretje leto doma, zato Te tudi nisem mogel rubiti, ali pisal sem bil med tem prijatelju Nolitu, in ga prosil, naj bo moj sergeant, pa mi t[udi nič ni o]pravil, mende je pozabil. Danes pa.....¹⁾ priložnost, drugač te prijeti..... hitro pripravil. Mož ki Ti bo..... list, je moj dober prijatelj v Karlovcu, Koničan, kaj li, in pa še celo tvoj žensev po krstu in po urbarju, ker je tudi [F] on France Levstek. Kaj ga vodi v Ljubljano, to Ti bo že sam povedal, če ga boš poprašal. Prašal je pa mene, če imam zanj kakšno nadlogo ali pa kakor se lepše pravi, komisijo v Ljubljani, in tedaj [sem] se spomnil hitro nate, kakor na največo. Dragi moj, bodi tako dober, pa se iznebi enkrat mojega Fausta; daj ga dobro zavitega v kakšno cunjo ali pa v kakšin tagblatt,²⁾ ki mi je dozda še neznan, mojemu prijatelju; potem pa glej, da gre hitro domu, in pa da se ne obotavlja kjerkoli, da mi ga ne izgubi. Veš, rad bi ga že vidil; upam sicer, da se pri tebi ni pokvaril, ali človek se vender boji za svoje dete, in pa kakor pravijo, tim bolj, če je kruljavo, ali pa drugač kakorkoli zaznamovano. Obhajale so me že || včasih misli, da se mu [je] pripetila kakšina nesreča, pa sem vender zopet rekel, da ti nisi oni, ki bi ga ne bil branil. Prosim pa, da n[e] pozabiš priljožiti prevoda Kolarjevega,³⁾ ki sem t[udi] ga s Faustom] vred bil dal.

Up[am, da mi] bolj izpolnil željo. Morebiti ga [vender spraj]vim v kratkem na svet, če ga pa še dolgo ne dobim v roke, ne morem niti početi z delom. Delo pa mi bo čisto novo, ker mi je staro že čisto neznano, in to je prav, ker me ne bo motilo.

Pozdravlja Te prav srčno Tvoj stari

v Karlovcu 2. aprila 1869

Val. Mandelc.

¹⁾ Ohranjeni list je na enem mestu izgrizen; izgrizeno besedilo označam, kjer mi ga nikakor ni mogoče ugotoviti iz preostalih sledov, v natisku z vrsto pik; kjer se mi je pa to posrečilo, sem rekonstrukcijo teksta postavil med voglate oklepaje.

²⁾ Nemški list „Laibacher Tagblatt“, ki je izhajal tiste dni v Ljubljani od 14./VIII. 1868 (ter potem I.—XIII., do 14./VIII. 1880); nadaljeval ga je poslej njegov naslednik „Laibacher Wochenblatt“, No. 1—676, od 21./VIII. 1880 do 29./VII. 1893.

³⁾ Najpoprej se je tu Mandelcu zapisalo: prevod Kolarjev, kar je pa sproti, a razločno da popravil v genitiv, pač — ker piše Levstiku, da bi ga ne spravil z akusativom za nikalnico — v slabo voljo.

A Mandelcu je takrat že smrt brusila koso. Že 31. oktobra samega l. 1869 je tožil za praznik Vseh Svetih svojemu bratu Antonu v pismu iz Karlovca:

„Pri nas je prav žalostno vreme, vsaki dan dež, ali pa sneg. Bržkone je pri vas ravno taka. Tako menda jutri ne pojdemo na pokopališče, ker veš, da je pri nas daleč zunaj, in da ni lepega pota tje. Tudi nimam ravno nikogar tam, ki bi mi bil posebno pri srcu, dokler je živel. Zato bi pa rad stopil jutri na pokopališče kranjsko, ki od nedavno krije truplo najmilejšega mi prijatelja. Kadarkoli se spomnim nanj, in to je skoro vsaki trenotek, ne morem verjeti da je mrtev, in zdi se mi, kakor da je nit življenja prerezana tudi meni.“¹⁾

Nič starega humora ne več! In spomin o Simonu Jenku, ki je bil v Kranju umrl komaj 14 dni popreje: 18. oktobra 1869, mu senči že s slutnjami duhá. Leto kasneje si je vsled neprestanega bolehanja že podaljšal počitnice za ves mesec oktober ter iskal zdravja doma na Gorenjskem. In l. 1871 je po nasvetu svojega zdravnika šel celó v Rim in Neapel, kar mu je sicer olajšalo in začasno zboljšalo poslednje dneve njegove, zdravja pa ne vrnilo. Nastopil je pač zopet svojo službo v Karlovcu, a ko je na pomlad spet ozelenelo drevje, je sušica zgrudila simpatičnega moža — dné 12. maja 1872.²⁾

In tako je ostal rokopis prevoda, dasi je steklo deset let človeškega življenja, od kar je bil na svetu, vendar le — rokopis. Kar je imel Mandelc še zdravih let, mu jih je rokopis preležal do malega vsa pri Levstiku. In dasi je ustanovitev „Dramatičnega društva“, ki mu je vlada potrdila pravila 2. februarja 1867, odprla Mandelcu

zaželjeno možnost natiska, — bolezen je bila poslej že premočna ovira, da ni uresničil Mandelc v poslednjem svojem pismu Levstiku izraženega upa, češ: morebiti ga spravim Fausta v kratkem „na svet“; bolezen in njene posledice Mandelcu niso več dale, da bi ga bil dognal do tiste zadnje temeljite pile, ki jo je sam prav od vsega kraja že, pa prav do konca brezpogojno priznaval kot nujno potrebno, ter se branil prej dati svoje delo iz rok. „Zvedel sim v Karlovcu od nekega njegovega prijatelja, da mu je nekdo že ponujal zanj 300 gl. ali rekel je, da še ni popolnoma opiljen,“ piše brat njegov l. 1872.³⁾ In prišla je prenapla smrt, in ostal je žal prevod neizpopolnjen in tak, kakor ga je bil Mandelc ustvaril v tistem prvem ognju vsega l. 1862 zdržema v eni sami potezi: dokument velike energije duhá, ne da bi dozorél — do knjige za živih dni svojega očeta.

A poslej? Pač se je rokopis sicer ohranil. Kakor poroča brat pokojnikov Trstenjaku, je on našel po smrti prevod „Fausta“ ter ga vzel spet v domovino. „Rokopis sem s saboj prinesel in ga izročil [takratnemu podpredsedniku] g. Grassellitu, naj ga dramatično društvo pregleda, presodi, in v natis da.“⁴⁾ A z rokopisom vred ni brat prinesel v Ljubljano tudi tiste Mandelčeve srčne težnje in potrebe po objavi dela! Kakor da bi ga bili z očetom njegovim vred pokopali, je obležal poslej pozabljen Mandelčev Faust, da mu je z leti strohnela njegova prvotna vrednost. Dolga leta ni več glasú o njem; a ko se ga je nekdo spet spomnil, je bil — zastarel! (Dalje prih.)

¹⁾ Obj. Dav. Trstenjak: v Zori I., 1872./218.

²⁾ Literatura o Val. Mandelcu, a) ob smrti njegovi: Novice 1872, str. 161 (parte Odbora dramatičnega društva); Soča 1872, šte. 20 (uvodni članek); [Slov. N.: ni besedice]; Zora I. (1872, št. 14. in 15., 15. jul. in 1. avg.): Valentin Mandelc. Prineski za jegovi životopis, nabral Davorin Trstenjak. [str. 206/8, 217/9]; Besednik III. (1872, 25./V., str. 79): † Mandelc Valentin. b) Ob spomeniku: [13. nov. 1881]: Lj. Zvon 1881, 1./X. (str. 641); 1./XI. (str. 710); 1./XII. (str. 755/61): Blagoslovljenje Mandelčevega spomenika v Karlovcu. Spisal prof. Jos. Podgoršek. (Tam tudi: nagrobni govor prof. M. Vambergerja, in govor Davorina Trstenjaka, ki omenja tudi Fausta (759): „Mandelc je najplodniji slovenski dramatični pisac, koji je poslovenio Götheova ‚Fausta‘ I. dio. To djelo doduše još nije štampano, ali je svakako vrlo znamenito za slovensko književnost.“) — Slovenec 1881, 17./XI.,

št. 128; in: 24./XI. št. 131 (podlistek: Govor prof. Vambergerja na grobu Val. Mandelca prigodom blagoslovljenja spomenika.) — Slov. Nar. 1881, 13./XI., št. 259 (program slavnosti). — Novice 1881, 16./XI., list 46 (str. 470: dopis „Iz Karlovca 8. nov.“). — c) J. Marn, Knjiga Slovenska v XIX. veku. (Učitelj. tovariš 1890, 15./XI., str. 343; ponatisek: Jezičnik XXVIII., str. 52/54: Val. Mandelc.) Glaser K., Zgod. slov. slovstva. III./30, 230. (V Lj. 1896.) — Božidar Flegerič, Valentin Mandelc. (Dom in Svet XIII., 1900, str. 579/83: gol posnetek Trstenjakovega članka iz Zore I., a z edino dozdej znano sliko Mandelčevo.) — Dr. J. Prijatelj, Letopis Mat. Srpske, 1907, sv. IV., str. 30/32. — Grafenauer Iv., Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. II./420-24. (V Ljubljani 1911.)

³⁾ Zora I., šte. 15: 1./VIII. 1872, str. 217. (Pismo njegovo Trstenjaku).

Malorusi.

Milan Mrak.

Spisal Ivo Šorli.

(Dalje.)

V. poglavje.

Tako je ostal Milan tudi še tretje in četrto leto svojih študij v baroničini hiši. Ali, dasi bi bil lahko imel, kar bi hotel, — izkoriščal Milan ni baroničine strastne ljubezni. Sprejel je sicer povišani honorar v priznanje svojih uspehov pri poučevanju, in je nosil ta denar lepo v hranilnico za poznejše čase, toda drugače je odklonil vsako tako ponudbo, ki ni bila ravno pripraven dar za Božič in druge take prilike.

In nazadnje in glavno: Milan si ni hotel pustiti preveč vezati rok...

Samo njeno ljubezen je užival v polnih požirkih...

„Ali, dovoli, Selma!“ jo je vprašal nekoč, „kako si me mogla pustiti toliko časa trpeti, ko si morala čutiti, kako sem koprnel po tebi, — koprnel in trpel toliko časa, dokler me ni obup premagal, da sem hotel zbežati?“

Nasmehnila se je in gledajoč v daljavo je počasi odgovorila:

„Ali res ne razumeš?... Pa mogoče, da je težko umeti zdaj, ko se je zgodilo to. Mogoče me imaš zdaj celo za... za pokvarjeno... nemoralno žensko... Ali glej, Milan, jaz sem že sama premišljevala o sebi, kako je to: to vem, da na vso to napisano moralo ne dam prav nič... Kako bi rekla: na teorijo morale... Vem, da nisem svojemu možu ničesar več dolžna, čeprav stoji baje v paragrafih, da sem srcu še vedno dolžna „zakonsko zvestobo“... Vem tudi, da nisem svojemu otroku ničesar drugega dolžna nego pošteno ime... Pošteno ime pa se lahko in navadno še celo bolje obvaruje z videzom, s previdnostjo... recimo s hinavščino, ko mu lahko škoduje le dih odkritosrčne in če še tako poštene veselosti... Vse to vem in zdaj, ko je prišlo z nama tako, mi bo naravnost dolžnost, ravnati se po tem... Toda prej... prej me je

zadrževala takorekoč praktična morala ... Strašen se mi je zdel ta prehod od poštenosti do ... do greha ... Sicer sem si včasih mislila, da bi se lahko ljubila tudi samo ... samo nedolžno ... Ali vedela sem že naprej, kako pridejo take stvari ... In potem, dovoli — —“

Zasmejala se je, zardela in za hip ni vedela, kako bi povedala. Pa je stresla z glavo, ga je pogledala in je rekla:

„Ne zameri, Milan: — neroden si bil ... Samo gledal si me, samo gledal in molil ... Kako naj bi bila jaz začela? ...“

Milan je zardel.

„Kaj hočeš ... upal se nisem ... Taka socialna razdalja — —“

„Eh, kaka socialna razdalja! ... Kaj pomeni to v ljubezni? Sicer pa se čudim: saj si vendar akademik in spadaš torej v družbo! ... Ali verjameš res še v barone in grofe? ... V tem smislu namreč ... Pa je res čudno to, — včasih si mislim: če bi te vere ne bilo, pa bi tudi nas ne bilo več in nosili bi svoje naslove kakor naveske pri verižicah ... Sicer pa,“ — se je zopet zresnila — „sicer bi bila pa morda res celo sama napravila prvi korak, toda jezilo me je, da si se vselej tako — oprosti! — tako naivno pomaknil nazaj. In nič manj, da ti edini nisi videl tega, kar bi bili kmalu videli že vsi drugi: teta, stric, celo druge ženske ... In res sram me je bilo, da na posled opaziš mojo ljubosumnost ... Da, pa res: kako si mogel gledati za drugimi ženskami, če si mene ljubil?“

Obraz se ji je stemnil in ostro ga je gledala, da je povedil pred njo oči.

In počel je jecljati:

„Hm ... ravno zato, ker sem mislil, da je moja ljubezen do tebe brezupna ... Slišal sem, da je ženska proti ženski edini lek ... da se ljubezen samo z ljubeznijo prežene ... Da, hočem ti povedati,“ je pristavil naenkrat odločno: „hočem ti povedati, da se mi je zazdelo škoda izgubljati v brezupni ljubezni svoje mlade dni!“

„O, to je pa zanimivo!“ je vzkliknila. To pa veliko pove! Toraj tak si ... tako praktičen! To si je treba zapomniti!“ je pristavila z nekoliko prisiljenim nasmehom. „Zato je bil torej zadnji čas, da sem ti padla v naročje, kaj ne?“

Milanu je bilo nerodno, da se je nekako izdal.

„Ne smeš me krivo razumeti!“ je popravljaj. „To je bilo vse le iz obupa. Kakor zgrabi ta v obupa po pijači — — —“

„Tako si ti hotel nekoč celo po eni mojih sobaric, ki sem ti jo pa postavila na cesto,“ se je zasmejala z nekoliko strupenim smehom. „Toda pustiva to. Rajši naj ti povem še eno zapreko, še en vzrok, da sem te včasih res nalašč oplašila, ko sem že videla, da razumevaš, kako je z menoj — : tvoja mati!“

„Kako!“ se je začudil Milan.

„Ali se ne spominjaš, da si mi pravil, kake besede ti je dala na pot in zakaj je jokala, ko si ji povedal, da stopiš med svet. Tega sveta se je bala, da te pokvari in potem zavrže ... In jaz nisem hotela biti ta svet! ... Preveč sem imela tvojo mater rada ... In rada sem jo imela, ker si jo imel ti rad ... O, zapomni si, Milan: če boš zdaj ljubil drugo žensko za menoj, če si mogoče izbereš ženo: na njeni ljubezni do tvoje matere in do očeta in do vseh, ki jih ljubiš ti, jo boš spoznal. Če ljubi tebe, mora ljubiti vse, kar ti ljubiš, drugače ne ljubi tebe, ampak sebe! Tako čudno se mi zdi, če čujem o sporih med taščami in snehami, pa še pravijo, da ima sneha svojega moža rada ... To je laž, Milan moj, ako je namreč tako, da ta mož res ljubi svojo mater. In to je navadno ... In jo boš tudi vedno ljubil svojo dobro mater, kaj ne Milan? ... Tudi če boš oženjen? ... Ah, iz egoizma te prosim za to, — tvoja mati bo vedno moja zaveznica, tudi če boš že davno ljubil drugo ... Zakaj če ji tvoja žena ne bo dobra hči, se bo otožno spominjalo tvoje srce mene, ki sem tvojo mater ljubila ... In ne samo tvoja mati bo moja zaveznica, — tudi jaz sem njena: če že moram biti jaz tisti svet, ki te je zapeljal, ne bom nikdar tisti, ki te zavrže ... Nikdar, nikdar, Milan moj! — Ti boš moral mene zapustiti, če kdaj ta najina ljubezen umre ...“

In z bolestnim nasmehom se ga je oklenila.

„Saj sem srečna, saj sem srečna!“ je šepetala potem. Samo eno mi je težko: v Karlovi cerkvi imam v nekem kotu svojo Mater Božjo ... In ko sem nedavno pokleknila pred njo, je imela stran obrnjene oči ...“

Glas se ji je ustavil in vse solzne so bile njene oči ...

„Ah, to je domišljija!“ je rekel Milan in ji je potegnil glavo na prsi. Notri v teh prsih pa so se prikazale njene prejšnje besede: „To si je treba zapomniti!“ in so se hudobno skremžile.

„Tudi to si je treba zapomniti!“ si je rekel. „Je vendar-le prav, da si verna... S tem se bo dalo morda doseči, ko se bo treba izviti iz tvojih rok, da se odpre zopet svoboden svet pred nami...“

VI. poglavje.

Za bodoče leto in tudi za naslednje je Milan pravzaprav sam določil program. Hotel je videti Švico, Francijo s Parizom, Italijo. Kadar so se naveličali potovanja, so se odpočili v Opatiji ali kakem drugem kopališču ali letovišču. Zaradi njegovih študij pa so bili precej veliko tudi na Dunaju.

In Milan je presodil, da je bilo v enem obziru prav, da ni prišlo med njim in baronico že prve čase, ali pravzaprav, da je prišlo šele tako kasno do ljubavnega razmerja. Zdaj ko je razumel vse, se je tudi spominjal, ko so vsi: teta, stric, celo grof Calmeri prežali nanju, ali bodo videli kaj sumljivega. Potem pa, ker so morali končno spoznati, da je baroničino poštenje vzvišeno nad vsak dvom in ker seveda ni živ krst izvedel, kaj se je bilo dogodilo med njima takrat, ko je hotel on oditi, še na um ni prišlo nikomur, da bi bil domneval zdaj kaj slabega. Sicer pa sta bila z baronico skrajno previdna in on se je popolnoma prepustil njenim naredbam, kar se je tega tikalo. Tako niti najbližja okolica ni mogla sumiti, da je njuno razmerje drugačno, nego je naravno med materjo sinčka, katerega učitelj mu posvečuje vso svojo skrb, in med takim vdanim učiteljem, ki je vrhu tega že toliko časa pri hiši, da je neka intimnost popolnoma naravna.

Toda Milanove študije so se bližale svojemu koncu... Da bi bil študiral filozofijo, bi bil mogel sicer ostati še nadalje domači učitelj, kakor jih je storilo že toliko absolviranih filozofov, in baronica je to res izpredvidela in mu je svetovala celo še v tretjem letu, ko je imel že prvi državni izpit z odliko za seboj, naj pusti jus in prestopi na filozofsko fakulteto. Toda Milanu je šel ravno jus v njegov račun: čim ga dovrši, pa magari da napravi tudi tretji izpit in rigorozo tu, bo treba vstopiti v službo. In potem bi bilo le malo čudno, če bi še naprej poučeval, a še bolj čudno bi bilo, če bi baronica, o kateri je bilo povsod znano, da skoro pol leta prepotuje, ostala zdaj naenkrat leto za letom na istem mestu. To jo bo samo prisililo, da ga izpusti... In potem... obisk za kak teden bo pri njej še vedno lepa izpremembra; toda drugače hoče postati sam svoj gospodar. Gospodar svojega časa in gospodar svojega srca...

Take misli je pletel Milan... A če ga je baronica z grozo v očeh izpraševala, kaj bo potem z njima, ko poteče ta blaženi čas, jo je tolažil, da se bosta ipak pogostoma videla: on vstopi najbrže v politično službo in po njenih zvezah ji ne bo težko doseči, da ga pustijo vedno v Trstu, Gorici, Pulju ali kakem drugem večjem mestu na jugu, ali da ga namestijo celo v Voloskem, kjer mu ona lahko prepusti stanovanje v svoji opatijski vili. In kjer bo on, — seveda v večjem kraju — tja pride lahko tudi ona za kak mesec. Glavne dopuste prebije on pri njej, ko bo lahko zahajal domov čez praznike. In tako se bosta videla lahko vsak čas. Jusa pa da ne more pustiti že radi svojih doma, ki tudi že težko čakajo, da bi dovršil. In kaj bi rekli ljudje takemu švigašvagarstvu! In tudi da bi ga filozofične študije, za katere vrhu vsega tega nima prav nobenega veselja, kar priklenile na univerzo, da bi se potem ne mogli vsi skupaj premakniti nikamor več po svetu! In imel je tudi že na jeziku načrt, da bi baronica na višji gimnaziji vpisala sina kot rednega dijaka lahko v mestu, kjer bo on, kar bi je seveda ne oviralo, — zdaj ko je sin že velik in bi zadostovalo, da bi bila teta pri njem, — če bi se ji zahotelo za kratek čas na kako potovanje. Toda to idejo je še pravočasno obdržal rajši zase. „Če ji to povem, zgrabi z obema rokama, in potem jo bom imel neprestano na glavi!“ si je mislil.

In vendar je gotovo, da je občutil Milan do baronice pristrčno ljubezen. Tudi je gotovo, da je bil ves zadivljen v njeno krasoto in da je znal ceniti vso slast njenih prelestnih čarov. Kajti kakor je bil še neizkušen, toliko je le razumel tudi to stvar, da je vedel: tako kot zna ta ženska ljubiti, vsaka ne zna; morda niti vsaka deseta ne.

Tako je bilo torej čisto omamljeno njegovo srce in zadivljeni njegovi čuti. Toda Milanovi naravi je bila vsa ta ljubezen preveč lahko dostopna, preveč komodna, premalo nevarna, premalo tragična... In vrhu vsega še preveč skrita... Ako bi bila ljubezen stvar, ki se prodaja, — namreč prava ljubezen in ne nekaj prodanih udov, — ako bi se ljubezen prodajala, Milan bi je ne kupoval na trgu ali drugačnih oblastveno koncesioniranih lokalih. Taka ljubezen bi bila mogoče za potrebo, pravega veselja bi mu ne delala. Ne, Milan bi ljubezen ukradel, če le mogoče po noči in iz dobro zaklenjene tuje sobe. In drugi dan bi je ne skril, nego bi šel ven in bi se bahato

ogrnil ž njo. Pa bi ga ustavil lastnik in bi mu rekel: „Ti, ta stvar je moja!“ Milan bi odkimal. „Kako da ne, ko je to vendar moja žena, moje dekle?“ Zdaj bo Milan odgovoril: „Ti le misliš, da je tvoja, v resnici je moja. Po zakonih, ki so pisani, bi bila seveda tvoja, toda po nepisanih, višjih zakonih je moja!“ Zakoniti odnosno zakonski lastnik bi repliciral: „Jo bom pa sam vprašal!“ Ali Milan bi odgovoril: „Tebi ne bo povedala resnice. Seveda ti bo rekla, da je tvoja, ker ve, da z mano ni posla: prehrane, oskrbe in takih stvari, toda za srčne stvari sem jaz bolji in po srcu je tudi tvoja lastnina moja! Toda vzemi si jo, če misliš, — jaz laže drugo dobim; ali vedi, da si me pravzaprav okradel!“ In Milan bi bil tudi prepričan, da je temu tako in ne drugače.

In ker dalje Milan ni bil prijatelj velikih dramatičnih scen in brutalnih nastopov, je bil čez vse zadovoljen, ko je videl, da se stvari razvijajo tako, da ne bo treba ne njemu ne njej trdo zapirati vrat, ko pojde iz tega vrtca ven na planjavo, nego da ostanejo ta vratca celo lepo odprta...

Toda pri vseh teh lepih računih naš Milan ni vpošteval ene stvari: baroničinega značaja. Nič čudno se mu ni zdelo, da je bila v zadnjem času, ko se je on tako globoko zakopal v svoje študije, da ni videl ničesar drugega več, — kakor bi bil on rekel, — tako malo vsiljiva. In ni zapazil niti enega tistih vedno bolj in bolj porogljivih pogledov, ki so včasih švignili čez njega... In ni v vsem tem času niti enkrat videl, s kakim posebnim izrazom okrog ustnic se je obrnila od njega, če mu je kedaj sklonjenemu nad knjigami s prijazno roko pogladila lase, dasi ni našel časa, da bi se zahvalil vsaj s pogledom.

Ne, ničesar ni čutil — on je mislil samo na sebe: se je samo učil.

* * *

In tako je prišel danes na vrh te težavne poti in tudi baronica je prišla gledat veličastne ceremonije njegove promocije.

Po promociji je bil obed, na katerega je baronica povabila vse ožje znance. Milan je sedel resno na svojem stolu in ne bi bil mogel reči, da mu je vedro okrog srca. Zdaj, ko je bila glava zopet iz teh skrbi, je začelo srce čutiti, da se mu bliža boleost... Nazadnje bo vendar bridko, pustiti vse to, s čimer se je bil že naravnost strnil ta dolgi čas... Tam sedi njegov mladi učenec, že prijatelj, in obrne vsako toliko svoje žalostne oči

zdaj vanj, zdaj na mater... Ali se moramo res ločiti, ko smo živeli, kakor da se ne bo treba nikdar več... In Milan je videl, da se je mati dečku dvakrat, trikrat žalostno nasmejala... In tako bled ji je obraz...

Milan je težko čakal, da je bilo konec in da so gosti odšli.

Ostali so sami s stricem.

„Torej ostanete še par dni, dospod doktor?“ ga je vprašala baronica.

„Še dva dni bi lahko ostal... no, še do sobote,“ je rekel tiho.

„Prosim, pridite potem malo k meni. Bi rada še nekaj govorila z vami,“ je rekla in odšla ven.

Ob petih je stopil v njeno sobo. Hotel je k nji, toda zadel ga je hladen pogled in pokazala mu je z roko stol precej daleč od sebe.

Napisala je še nekaj številčk na papirju pred seboj, kakor da skončuje, in potem se je obrnila s hladnim obrazom proti njemu:

„Vi zdaj torej odhajate, gospod doktor?“

Ostrmel je in je bulil brezizrazno v njo.

„Kako Selma? kako govoriš?“ je zajecjal.

„Nič Selma! Vi ste zdaj gospod doktor in jaz zopet gospa baronica, — imava torej oba lepe naslove in nama ni treba več segati po krstnih imenih.“

„Pa kako... kako govorite... gospa — —?“

„Naj torej govorim jasneje. In vas vprašam: ali ste si vi kaj pomislili, kako bo zdaj z menoj?... Doslej sem vas pustila na miru, toda zdaj, ko ste doktor in imate čas, zdaj vas vprašam: ali ste mislili, kako bo zdaj z menoj? Kako mi bo pri srcu, ko bom hodila sama po teh velikih praznih sobah, ko bi me vsaka stvar morala spominjati na vas, — kako bo zdaj z menoj? A, niste nič mislili na to? Niste utegnili?“

Milan je strmel nepremično v njo in ni vedel, kaj bi rekel... Kaj se godi ž njim, kaj pomeni vse to?...

„Nič niste mislili, kaj ne? Zato sem pa jaz! Za-se in za vas! Toda ne samo te zadnje čase, nego tudi že veliko poprej!... Od tiste čudne ure dalje, ko ste zavrgli mojo misel, kako bi lahko ostala še nadalje drug ob drugem. Takrat sem spregledala in od takrat sem vas gledala z vedno bolj umevajočimi očmi. In sem videla, da ste predvsem velik prijatelj gospoda Milana Mraka! In potem sem tudi videla, kaj vam je bila moja ljubezen, in kako ste si lepo uredili za bodočnost celo to stvar. Celó name niste čisto pozabili in

reči moram, da ste se pokazali jako usmiljenega srca ... Toda miloščin jaz še ne rabim, — menda res še nisem dovolj stara, — in zato vam danes jaz povem, da ste slobodni ... Povedala bi vam bila rada to že prej, ali sem odgodila, ker nisem prav vedela, ali boste razumeli, da lahko tudi bivši ljubici ostanete prijatelj. No, upam, da boste in da se boste vedli po tem. Že zaradi ljudi, upam, da boste radi prihajali pod moj krov in boste videli, da ne boste niti opazili, da sva se kdaj ljubila ... In za poskušnjo vas prav prosim, da ostanete še do nedelje tu. No, boste videli, da pojde.“

Nasmehnila se je prijazno in je vstala.

Milan je sedel še vedno ves zbežan in bled na svojem stolu. In je zopet zajeceljal:

„Toda kako to?.. tako naenkrat?.. Vi se motite v meni ...“

„Nič se ne motim, prijatelj! In vi veste najbolje, da se ne. In ni lepo, da že kršite to najino prijateljstvo ... nove vrste. Tudi ni res, da je naenkrat. Povedala sem vam že, kdaj sem začela spregledovati. Pa sem mislila tudi vedno bolj: vzemimo stvar tako, kakor jo vzame on. In verjemite mi, da je bilo prav tako, — laže sem prebolela. In vi ste pošteno pomagali zraven. Toda, ne, nočem vas žaliti, — zdaj sva samo še prijatelja in nimam pravice več. Na svidenje, gospod doktor!“

Izginila je za pregrinjalo. Milan je ostal še za hip vkopan na istem mestu in je šel potem ven.

IV. del.

1. poglavje.

Milan je ostal še štiri dni na Dunaju. Po zadnjem pogovoru z baronico bi bil sicer najrajši takoj odšel, a prvič je sam rekel in potem je baronica določila, da pojde šele v nedeljo.

Bil je do konca osramočen. Te maloštevilne baroničine besede so pomenile njegov moralični poraz ... Kakor da mu je na mah odtrgala krinko z njegove duše ... z njegovega značaja ... Toda ne samo navešeno krinko, nalepljeno, več: z vsem njegovim bistvom zraščeno ... Da je grda rana krvavela in se je videlo pod njo ... In zgražal se je sam nad tem pogledom ...

Ne, ni bilo mogoče nikakega opravičevanja, nikakega olepševanja več: bilo je res, kruto res!.. In ravno pred to ženo, to visoko žensko dušo je moral stati tako!..

In hodil je po svoji sobi kakor ujeta zver, gor in dol in sem in tja ... In ni bilo, ni bilo izhoda!.. In vedno neznosnejša je bila bolest in nazadnje ni mogel prestajati več ...

Pogledal je na uro: sedem. V eni uri je večerja. In zdaj je baronica sama v svoji sobi.

In z odločnimi koraki je šel tja. Sedela je ob svoji pisalni mizici in si je z obema rokama podpirala glavo.

„Kaj je?“ je vprašala hladno, ko ga je ugleдалa. Njegovo tiho trkanje je bila očividno preslišala.

„Ne morem več prestajati, ne morem ...“ je vzdihnil in se je zgrudil k njenim nogam.

„Kak namen bi imela ta komedija?“ je vprašala rezko.

„Saj ni komedija, Selma, — pustite, da vas imenujem samo še enkrat tako!“ je vzkliknil. In ko je videl temni izraz njenega obraza: „Ne bojte se, nisem prišel prosit ljubezni, niti ne usmiljenja, — samo razumevanja sem vas prišel prosit!“

„Tout comprendre c'est tout pardonner!“ se je nasmehnila strupeno.

„Ne režite mi duše, Selma!“ je kriknil. „Če bi me razumeli — —“

„O, saj vas razumem, gospod doktor!“ se je zasmejala.

„Ne, ne razumete me! Vi mislite namreč, da imate izobraženega človeka pred seboj — — —“

„No, jaz mislim ...“

„Pa se motite Selma! Učenega morda, — danes so me venčali z doktorsko lavoriko!“ se je jezno zasmejäl. „Toda ravno danes hoče usoda, da občutim, česa nisem imel in nimam kljub vsem diplomam: resnične izobrazbe, vzgoje!“

Prijela ga je za roko, ga je potegnila kvišku in ga je posadila kraj sebe na divan.

„Razložite mi to!“ je rekla kratko.

In govoril je nekoliko mirneje:

„Glejte, danes sem razumel, danes, ko ste mi razkrinkali ves moj značaj in mi ga pokazali v vsi pravi podobi, — saj le strmim, od kod imate to strašno bistroidnost, danes sem spoznal, kaj bi mi bila pomenila razumna roka izobraženega očeta, izobražene matere! Mimo kakih čeri bi me bila peljala, kjer sem padal v prepade, ne da sem se tega le zavedal! Več: koliko takih čeri bi mi bila taka roka lahko že od daleč pokazala ... Pa je ni bilo!.. In tako gremo mi siromaki ven na življenje pot ... s temi tem-

nimi, od stoletij podedovanimi instinkti samobrambe naših roditeljev, ki so se morali skozi vsa ta stoletja boriti s temnimi, sovražnimi silami prirode za svoj obstanek... In boriti se moramo z vami, — ne mislim samo plemiče, mislim vse, ki so si že davno oprali prst s svojih rok, da so jim bele in čiste... In borimo se za svoj obstanek, za svojo srečo, — tudi v naših dušah žari hrepenenje po solncu, — in borimo se često tako, da smo vsi polni grdih peg, predno se tega zavemo... In pozneje, navadno že prepozno, pride spoznanje, kako so grde te pege... In morda jih že ne moremo izprati več, in nas preganja moreči čut, da jih imamo celo življenje... Vi pa, vi ne razumete vsega tega in nas sodite kakor enega izmed vas..."

Baronica je počasi prikimala.

"Mogoče je res tako... In prav je, da ste mi prišli povedat to... Zdi se mi, da vas bom zdaj morda malo drugače sodila... Toda, ne zamerite, da vam to odkrito povem; samo vas bom sodila morda malo drugače. Zakaj reči vam moram, da sem poznala v življenju precej ljudi, ki bi bili lahko tudi take razloge navajali, a jim ni bilo — treba!..."

Njen glas je prihajal bolj in bolj hladen in strog in zadnje besede so bile trdo povdarjene.

Milan se je stresel... Prišel je bil res z dobrim namenom: hotel je z odkritosrčnostjo pokazati vsaj eno lepo stvar svojega značaja: odkritosrčnost. In niti na um mu ni bilo prišlo, da bi bil hotel poskusiti v svojo opravičbo oblatiti vse, ki so bili tudi njegovega pokolenja. Toda zdaj, ko je videl, da je baronica razumela tako, je občutil tudi sam, da je nehote napravil novo podlost.

In ves uničen se je počasi dvignil in je hotel iti.

Toda baronici se je moral zasmiliti ali pa se ji je ustavljalo, da bi se ločila tako —, in s počasnim glasom je rekla:

"Da, mogoče je prav, da ste mi to povedali, Milan! Ali če ste prišli že danes do tega spoznanja glede sebe, potem je to veliko, je to skoro vse, ker spoznanje je lahko že poboljšanje. Pa kakor rečeno: midva si ostaneva vsekakor prijatelja. In po tem pogovoru bo nama to obema laže. Koliko časa mislite ostati doma?" je vprašala že s popolnoma navadnim glasom.

"Pet, šest dni. Potem grem naravnost v Trst," je rekel tiho.

"Poglejte, Milan, saj je to z vašo službo tudi tako nekaj takega!" se je nasmehnila. "Če bi se vam takrat, ko sem vam predlagala prestop v filozofijo, ne bilo tako mudilo, obsuti me z vašimi protirazlogi, bi se bila dala stvar urediti tudi drugače: dovršili bi bili jus in potem vstopili v službo pri tukajšnjih političnih oblastih. S svojimi zvezami bi bila že dosegla to; in ravno tako, da bi bili pozneje sprejeti v kako ministrstvo. Tako bi bili lahko ostali na Dunaju, dokler bi bili hoteli. Ali ko sem videla, da imate že svoje načrte, se nisem hotela vtikati v nje. Toda če boste pozneje kdaj želeli priti zopet nazaj, kar javite mi, — v par mesecih, če ne prej, ste tu. No, in zdaj gremo večerjat. Prosim vašo roko, gospod doktor!"

Slovo v nedeljo je bilo prijazno, a kratko. Baronica je naglo odpeljala dečka, ki je tako silovito ihtel, da je imela dovolj posla z njim, in je ravno on takorekoč rešil vse druge mučnega dolgega poslavljanja.

Teden pozneje je bil Milan na svojem novem mestu v Trstu. Zdelo se mu je in povedali so mu, da je napravil s svojim nastopom in s svojo prikaznijo sijajen vtisek. Sicer pa so po informacijah, po njegovih izpričevalih in po odstavku v njegovi prošnji, kjer je navajal, koliko jezikov zna, že naprej pričakovali nekaj posebnega od njega.

In znal je tudi doseči, da so mu pod posebnim naslovom takoj nakazali adjutum. Zdelo se mu je nespametno, da bi živel cele mesece samo od svojih prihrankov. Saj mu je bilo itak dovolj nerodno, da je moral dokladati iz svojih sredstev. In vse to plačevanje: zdaj stanovanje, zdaj perica, zdaj hrana, — težko se je privadil, ko doslej ni bil vajen...

Tudi temu bivanju v eni sami sobi, s prisiljeno eleganco opremljeni, pri tujih ljudeh, se je le težko prilagodil. In prišlo mu je večkrat na misel, da se je bil morda le prenaglil, ko si je bil takrat v tretjem letniku izbral to pot... O, da bi mogel zdaj v prejšnje udobno življenje nazaj, niti za hip bi se ne pomišljal!...

In v srcu mu je tlel tudi še vedno spomin na baronico samo... Vsaj pisati, da bi ji smel, dolga ljubavna pisma, dolga in lepa, kakor zna to on!... In lepa zabava bi bila, ko ima toliko časa... Bogve, ali se ga še spominja?... Ali ji je bilo res tako lahko, kakor je hotela pokazati?

Ali je res mogoče, da ji je odpadel tako čisto od srca?

Neprijeten občutek ga je obšel ob ti misli: „Da nisi šel na oni zadnji razgovor, imela bi te bila morda za neznačajneža, toda za neznačajneža, kakor je večina moških,“ mu je govorilo nekaj v srcu. „In nazadnje bi bila morda celo zopet zahrepenela po tebi... Toda ti si ji šel sam razkazat svoje plebejstvo in ji pokazat steno med vama... Ali misliš, da si bo kdaj odpustila, da se je bila s hlapcem spozabila?...“

A ravno vsled tega kljuvanja v srcu, je čutil še večjo potrebo, da bi našel kaj, ob čimer bi pozabil. In zdelo se mu je tudi, da se čim dalje bolj mudi... Ima že štiriindvajset let in pol, s kakim tridesetim se bo treba ženiti, ima torej še dobrih pet let na razpolago. In čas beži... beži brez pravega smisla.

Milanu se še skoro čudno zdi, kako je to, da ne najde nič pravega, čeprav hodi na vse zabave in išče pravzaprav neprestano... A težka stvar je to... Deklet iz bogatih družin se boji, ker bi se lahko že zdaj ujel... Z onimi iz nižjih slojev se mu ne ljubi prav, — — odbija ga od njih njih skromnost sama... Manjka jim vsega onega čara, vsega onega vonja, vse one opojnosti, brez katerih si on ne more misliti ljubezni...

Poročene dame pa so videti čudno poštene. Saj so vse ljubeznjive ž njim, zdelo se mu je celo že večkrat, da je šla ta in ona za njegovimi mehкими besedami že precej daleč notri v tajinstveni polmrak, kjer smeš ženski oviti že roko okrog vratu in jo potegniti k sebi... Toda vselej v takem hipu je zaslišal ali vesel smeh, da je posijala trezna svetloba v to umetno in težko ustvarjeno poltemino, ali pa ga je ustavil hladen pogled, da si ni upal naprej...

In polastil se ga je večkrat neprijeten občutek, da ravno to družbo, med katero je prišel zdaj in ki bo moral ostati celo življenje v njej, še najmanj pozna, ko je živel doslej le med najnižjimi in najvišjimi. In ta čut je bil vzrok, da se je nehote zavedal, kako je njegovo obnašanje čisto negotovo in nespretno...

In tako se ga je polotila sčasoma globoka potrnost. Preteklo je že eno leto, teklo je drugo. Tudi zvečer v gostilni ali kavarni z vedno istimi ljudmi, ki razpravljajo vedno iste stvari. Ore na koncerte, gre v gledišča, se tudi zabava, — ali vse to ni ono, česar išče.

In polagoma se je privadil samotnih izprehodov. Urad je odpravil vsak dan že ob dveh in takoj po obedu je šel ven v naravo, ali pa si je najel čoln in je šel na morje. Počasi se je skoro popolnoma odtujil ljudem. Ne bi bil mogel reči, da je naravnost nesrečen, toda srečnega se je čutil še manj. Brezkončen dolgčas se ga je polaščal in spuščal se je sam z nekako naslado vedno globlje vanj, kakor v nekako nirvano... Sčasoma se mu je zazdelo, da je to celo najidealnejše stanje: da se človek ničesar več ne veseli, da ničesar več ne želi, da se ničesar več ne nadeja, da ničesar več ne ljubi in ničesar več ne mrzi... In če je bil daleč zunaj na morju v svojem čolnu, — in čim pogosteje se je vozil ven, — je položil obe vesli v čoln, je legel na hrbet in se je pustil nesti valovom... tiho, tiho... dalje, dalje... brez misli, brez želja... In zdelo se mu je, da bi se niti ne zganil, če bi prišel velik val in prevrnil njegov čoln, in da bi se brez odpora pustil pogoltniti od globočine...

(Konec prihodnjič.)

Pesmica.

Vse, vse solnce!
Še v tvojih laseh se je vjelo,
zagorelo, zaplamenelo
in kakor majhen kres
se v nje kitah zlatih žarko vnelo,
buknilo, da čez in čez
zardel je nje obraz:
Kaj čutim jaz!

Ant. Batagelj.

Pri starem petelinu.

Spisal Milan Pugelj.

(Konec.)

Veron je odpel spodaj suknjo, privlekel iz hlačnega žepa robec, se razkril, in brisal glavo in ožel nos.

— Še trenotek, prosim, vi ste pametna ženska! Vidim, da to ne velja, namreč ne to, da ste vi pametna ženska, ampak to, kar pripovedujem... prav za prav: to vse velja in stoji trdno, kakor vera pri tistih, ki je še kaj imajo, toda neumestno je... namreč to moje govorjenje kaj ne? Zdaj pa končajva. Recite mi samo to-le, ali roko na srce! Recite mi, kaj je mislila Lenka včeraj, ko je rekla: Vi ste kakor postna jed.

Marijana se je zasmejala, da se je policaj obrnil in ozrl.

— Recite mi, za Boga, kaj sem ji naredil? Povejte, razložite, kaj sem ji naredil?

— Nič, prav nič!

— Torej zakaj, zakaj in zopet zakaj?

— Ja, menda pa ravno zato, ker ji niste nič naredili!

In ob teh besedah se je Marijana silovito smejala. Popadalo jo je, vedno iznova in pri vratih je rekla vsa solzna:

— Pošljem vam Lenko, mene že preveč zebe. Lahko noč!

Gospod Veron se je bil jako vznemiril, in ko so se zamajale pisane in svetle šipe gostilniških vrat, je tako strašno vzdihnil, kakor bi potegnil iz vseh svojih kosti zadnjo moč. Lenka je stala na pragu, rdeča, črnih las in črnih oči. Gospod Veron je sopesl.

— Lenka, Lenka!

Privlekel je žepni robec, tipal ž njim nad desnim uhljem in z levim kazalcem je svečano pretil:

— Lenka, Lenka, Bog ne daj, da bi se to nad tabo maščevalo! Žandar... kaj je žandar?

Lenka se je ostro zasmejala.

— Kaj se hoče maščevati? Iz najine moke ne bo kruha, je zažgoleda, siknila kratko lahko noč, se zasukala in prožno odprla in zaprla vrata.

Veron se je obrnil proti cesti, vzel klobuk z glave in se brisal. Gledal je pri tem v tla in zdelo se mu je, da okoli njega nekaj šumi.

— Burja, burja, je mrmral in pričel počasi prestopati.

— Burja, burja.

* * *

Tiho in skrito trpljenje gospoda Verona je trajalo več mesecev. Tolažil se je z brumnim stavkom: Ko je sila največja, je božja roka najbližja. In zares. Ko je bila sila največja, se je pripeljal njegov postarni stric Matijaž. Bilo je, kakor bi ga dalo nebo. Dasi je bil njegov dolgi jezik Veronu vselej nadležen, mu je hodil to pot ravno prav. Potreben je bil besed, potreben zgovornega tolažnika. Povedal je svojo zgodbo, razvezal mošnjiček svojih čustev, odprl svoje užaljeno srce na stežaj.

Stric Matijaž je podedoval po očetu dom, pa je kmalu prodajal njivo za njivo, drevo za drevesom, hišo in tako vse pospravil. Ker je v mladosti pričel obiskavati gimnazijo, se je čutil sposobnega za vse. Pred letom je bil agent manjše tovarne za žganje, pozneje mešetar, najslavnejša in najčislanejša perioda njegovega življenja pa se mu je zdela tista, ko je bil uradnik, to se pravi, ko je bil zaposlen v pisarni za izseljevanje v Ameriko in lovil po kolodvorih mladeniške in moške popotnike in jih obračal na svoj mlin. Ker je preskrbel nekoč tudi vozne potrebščine par takim fantom, ki še niso odpravili vojaščine, je bil prišel nekaj navskriž z oblastmi. Odsedel je daljšo vrsto dni v ječi, česar ni nikoli nikomur omenil. Bil je visok, suh, slok, čez sredo glave mu je tekla bleščeča pleša, a na sencih sta mu rastla nesorazmerno velika šopa sivih las. Tudi na ovratnik suknje so mu segali lasje, stisnjeni v sive špice, razvrščene kakor zobje pri grabljah. Pod nosom je nosil kratke, v usta zavite brčice. Obraz je bil koščen, oči vodene.

Njegova suknja je segala spredaj vedno dalje nego zadaj.

Ko je slišal tožbe svojega sorodnika, je udaril z dolgimi dlanmi ob suha kolena, naglo vstal in se krohotal dvakrat po sobi gor in dol. Ko se je izsmejal, je rekel:

— Ba a-a! Torej taka je. Takoj se peljeva na Jelenovo. Tam ti živi oštir in gospodar, ki ima hčer kakor gartrožo, vinski cvet in čebelični med. Naročil mi je, če srečam kje na poti moža, ki je res mož in še ni obabljen, naj ga pripeljem, da mu dá hčer. V vasi, pravi, da žive sami liberalci, a takim brezvercem ne zaupa niti lanskega snega. Kar popeljeva se, in takoj boš zdrav.

Veron je dolgo premišljal in nazadnje je res prišel na to, da bi ga mogla razvedriti in potešiti edino ženska. A naenkrat je pogledal, kakor bi se ustrašil, in vprašal.

— Pa je tisto deklè bele kože?

— Pa nego, da je! In še kako je bela! je kimal stric. Če si razgali roke nad komolcem, se prisveti taka kožica, da bi pisal po nji kakor po popirju. Videl sem jo nekoč, ko je stala v vodi, videl sem njene bele noge, eh, vrag me vzemi, star sem petdeset let pa se me je lotilo veselje do ženske. Greva, greva, hitiva nemudoma!

In sta šla in vse opravila. Gospod Veron se je oženil, priženil pet tisočakov in živi v prepričanju, da mu pade še to in ono, kadar umro njeni starši. Ženi je ime Nežica. Vsa je mehka in okrogla, nos ima majhen, oči majhne, usta majhna, ušesa majhna in sama je majhna, a po telesu je res prav lično bela. Nežica ni ženska, o kateri bi se dalo pisati. Ona se preprosto oblači, ona preprosto živi in preprosto misli. Zvesta je zdaj in ostane za vekomaj, ker njej ne pride na misel greh. Če bi pa bila nezvesta vsled zapeljivca, bi to tudi ne bil dogodek, ker njeno življenje ne pozna dogodkov.

Stric Matijaž je pil in pel na svatbi, vozil se s svati, in ko sta se zvečer odpravljala mlada zakonca na svatbeno pot, je tekel po svoj oguljeni svršnik in dejal:

— Imam isto pot, imam isto pot! Obeta se mi tam dobra kupčija. Gremo torej lahko skupaj. To je veselje!

In sedel jima je nasproti v kočijo in peljali so se.

Pripeljali so se v nemško mesto ponoči in v hotelu je rekel:

— Gotovo je v sobi divan. Dober bo zame! Jaz spadam med tiste, ki obenem že spe, kadar ležejo.

Po kosilu sta se strinjala zakonska v tem, da sta trudna.

— Res, je kimal stric, ne bi bilo napačno, položiti malo glavico na zglavje.

In šel je ž njima. Med posteljema zakonskih je stala nočna omarica. Matijaž je ležal vznak na divanu med oknoma in smrčal. Gospod Veron je previdno vstal in stopil na tla. Prijel je Nežico za roke, a ona je dvignila glavo, gledala široko odprtimi očmi čez skrajnico na divan, položila prst na usta in zašepetala: Pst!

Stric je hrknil, prenehal naenkrat smrčati in Veron je planil nazaj na svojo posteljo.

— Ka-kaj? je vprašal zaspano stric in pogledal. Misli sem, da me nekdo kliče. Pa spita. No, le spita!

Veronu je trgovina nesla. V dobrih petih letih je imel pet otrok. Zredil se je jako in peš ni več rad hodil. Doma je vodil vse on. Pri zajutreku se je odločil za kosilo, pri kosilu za večerjo. To je veljalo za vse. Vprašal je tudi:

— Ali imajo kokoši še kaj krme? Soli sem opazil, da ni v kuhinji. Pridi v prodajalno ponjo! Po čem, praviš, da je čebula?

In odhajal je skrban in avtokratski med komije in vreče. O Lenki je vedel, da se je poročila s Šajnom. Najprej se je preselila v majhen trg, kjer je bila orožniška postaja. Ko je odslužil Šajn dvanajst let, so ga nastavili za šolskega slugo v mestu. Veron je njega in Lenko večkrat srečal. Oba sta bila zdelana, on pretegnjen, povešenih brk, plešast, ona upognjena, škrbasta in vela. Včasih ob lepih nedeljah, jih je došel, ko se je peljal v kočiji na zrak. Šajn je bil oblečen v črno obleko, ki se je svetila. Hlače so bile preširoke, nepravilno likane in nekoliko kratke. Iz prekratkih rokavov so gledali dlan na široko manšeti z velikimi gumbi iz medi. Lenka je rinila starinski otroški voziček in bila sama v blagoslovljenem stanju. Kaj je v vozičku, se ni videlo. Zadaj je klicalo še troje otrok:

— Cakej, mama, ca-ca-cakej!

— Kako čudno, si je mislil Veron. Lahko bi sedela tik mene v kočiji!

In čez nekaj časa se je vprašal:

— Ali bi bil kupil njej svilen obleko? (Ženi je namreč ni nikoli kupil.)

In odgovoril si je z dobrohotnim smehljajem.

— Kupil bi jo bil!

In na to se je še bolj čudil. Ko je bil že daleč naprej, si je predstavljal Lenko, kakor jo je videl: sloko, upognjeno, s slamnikom za tri krone, v čevljih s širokimi, nizkimi in neokusnimi petami, s petkrat predelano obleko, ki ji je solnce že davno izpilo pristno barvo.

Rekel je ustaviti pred prvo gostilno. Sedel je pod kostanj in mislil druge stvari. Oštirja je vprašal, kako je s fižolom. Ali ga mnogo pridelava, po čem ga prodaja. Ko so šli mimo Šajnovi, jih ni več opazil.

In tekom časa ni več ničesar pomislil, če je srečal Šajna ali Lenko. Videl je v njih navadne ljudi, tiste revne, v malih skrbah tičočke, ki so daleč pod njim. Samo če je imel doma obisk, kar se je redko dogodilo, ker je bil skop, in če

so govorili o ženskah je porabil svoj doživljaj kot resnično primero.

— Hm, ženske! Ne razumete včasih te sorte ljudi. Jaz na primer (pa se ne šalim) sem se eni ponudil, a me ni marala. Veste koga je vzela?

— Oficirja!

— Ne! Šolskega slugo.

— Bežite! Nemogoče. Da je vzela šolskega slugo in vi ste se ji ponudili? Tega ne verjamem, pa mi zamerite, ali ne!

Ob takih odgovorih je bil Veron zadovoljen. Mel si je debele dlani in prste, držal zalito in blede glavo po strani ter kimal z modrim smehljajem:

— A res je tako, prav res je!

Tirolska hiša pozimi.

St. Vigilio ob Gardskem jezeru.

Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici.

Spisal Anatole France. — Prevel Oton Župančič.

(Dalje.)

Gospod d' Astarac se mu je približal ter se mu je dotaknil prsi z rubinom, ki ga je nosil na prstu.

„Koristno je,“ je rekel ta veliki kabalist, „poznati svojstva kamenov. Rubin miri togoto in videli boste hitro, kako se povrne gospod abbé Coignard v svojo prirojeno milobo.“

Moj dobri učitelj se je že smehljal, ne toliko vsled učinka dragega kamena, kolikor zbok filozofije, ki je povzdigovala tega občudovanja vrednega moža iznad človeških strasti. Zakaj to moram reči v trenutku, ko prihaja v moje pripovedovanje mračnost in žalost: gospod Jeronim Coignard mi je dajal vzglede modrosti v okolnostih, v kakoršnih se nanje najbolj redko namerimo.

Vprašala sva ga o vzroku tega prepira. Ali iz nedoločnosti njegovih zmedenih odgovorov sem posnel, da ga ni volja zadostiti naši radovednosti. Tako od konca sem sumil, da je za-

pletena Jahela v to zadevo, in sicer, ker smo slišali iz utice škripanje Mozajidovega glasu, ki se je mešalo s škripanjem ključavnic, in ves hrupni prepir med stricem in njegovo nečakinjo. Ko sem še enkrat poizkusil, izvleči iz mojega dobrega učitelja kako pojasnilo, mi je rekel:

„Srd zopet kristjane je vkoreninjen Židom v srce, in ta Mozajid nam je tega zavržen vzgled. V njegovem grozotnem lajanju se mi je zdelo, da sem razločil nekaj prokletstev, ki jih je izbruhala v preteklem stoletju sinagoga na majhnega nizozemskega Žida, imanovanega Baruh ali Benedikt, bolj znanega po nazivku Spinoza, ustanovitelja filozofije, katero so odlični bogoslovci skoraj ob njenem rojstvu popolnoma odklonili. A ta-le stari Mardohej je pritaknil, se mi zdi, vse polno še strašnejših kletev, in priznam, da sem bil kolikortoliko zmeden. Nameraval sem uteči z naglim begom temu budourniku psovk, ko se k svoji nesreči zapletem med trnje; tako

me je prišlo od raznih strani za obleko in za kožo, da sem se bal za oboje, in da bi tičal še sedaj tam v ščemečih bolečinah, ko me ne bi bil osvobodil Vrtiraženj, moj učenec.“

„Trnje ni nič,“ je rekel gospod d' Astarac; „ampak bojim se, gospod abbé, da ste stopili na mandragoro.“

„To,“ je rekel abbé, „je meni deveta briga.“

„Nimate prav,“ ga je zavrnil živahno gospod d' Astarac. „Samo nogo treba položiti na mandragoro, in že si zapleten v ljubezenski zločin in boš v njem bedno poginil.“

„Ah, gospod,“ je rekel moj dobri učitelj, „vse polno je nevarnosti, in vidim, da bi moral živeti tesno zaprt med zgovornim zidovjem Astaracijane, ki je kraljica vseh bibliotek. Ker sem jo za trenotek zapustil, sem dobil na glavo Ecehijelove živali, da ne omenim vsega drugega.“

„Ali mi ne boste povedali ničesar o Zozimu Panopolitancu?“ je vprašal gospod d' Astarac.

„Gre,“ je odgovoril moj dobri učitelj, „gre svojo pot, čeprav to uro malo polahko.“

„Mislite na to, gospod abbé,“ je rekel kabalist, „da je s poznanjem teh starih tekstov zvezana posest največjih skrivnosti.“

„Na to mislim, gospod, prav marljivo,“ je rekel abbé.

Po tem zagotovilu naju je pustil gospod d' Astarac pod Favnom, ki je sviral na svojo flavto ne meneč se za svojo glavo, zavaljeno v travo, in je planil pod drevje, ker so ga klicale Salamandre.

Moj dobri učitelj me je prijel pod pazduho z izrazom človeka, ki naposled lahko svobodno govori.

„Jakop Vrtiraženj, sin moj,“ mi je rekel, „ne smem vam prikrivati, da se mi je to jutro nekaj čudnega primerilo v gornjem nadstropju v gradu, tisti čas, ko je vas zadrževal ta zakrknjeni zlatotvorec v prvem nadstropju. Zakaj prav dobro sem slišal, kako vas je naprosil, da mu pomagajte trenotek v njegovi kuhinji, ki je manj blagodišča in krščanska od kuhinje mojstra Lenarta, vašega očeta. Ah, kedaj bom zopet videl kraljico Gosjo Nožico in knjigarno gospoda Blazota pri Podobi svete Katarine, kjer sem s tolikim veseljem prelistaval knjige, ki so prišle pravkar iz Amsterdama ali iz Haga!“

„Ah,“ sem vzkliknil s solzami v očeh, „kedaj jih bom videl jaz sam? Kedaj bom videl zopet svetega Jakopa cesto, kjer sem bil rojen,

in svoje ljube starše, katere bodo novice o najinih nesrečah bridko razžalostile? Ampak izvolite se natančneje izraziti, dobri moj učitelj, kaj se vam je tako čudnega primerilo to jutro, kakor ste rekli, in o dogodkih današnjega dneva.“

Gospod Jeronim Coignard je pristal na to, da mi da vsa pojasnila, ki jih želim. To je storil s temi-le besedami:

„Vedite torej, sin moj, da sem dospel brez zapreke do najvišjega nadstropja v gradu s tem gospodom Anquetilskim, ki ga imam prav rad, čeprav je neotesan in neomikan. V svojem duhu nima niti lepega znanja niti globokega zanimanja. A mladostna živahnost se ljubeznivo leskače v njem in žarovitost njegove krvi se razprava v razveseljivih brizgih. Svet pozna, kakor pozna ženske, ker plava na površju in je brez vsake filozofije. Velika preproščina je, ako pravi, da je ateist. Njegova brezbožnost je brez zlobe, in videli boste, da izgine sama od sebe, kadar se mu unese plamteča čutnost. Bog nima v tej duši drugega nasprotnika nego konje, kvarte in ženske. V duhu pravega svobodnjaka, kakega gospoda Bayla recimo, naleti resnica na vse strahovitejše in hudobnejše nasprotnike. Toda zapazil sem, sin moj, da vam slikam podobo ali značaj, dočim pričakujete vi od mene preprostega poročila.“

Takoj vas hočem zadovoljiti. Ko sem torej dospel z gospodom Anquetilom do najvišjega nadstropja v gradu, sem vedel tega mladega plemiča v vašo sobo; in prosil sem ga, v zmislu obljube, ki sva mu jo dala vi in jaz pred Tritonovim vodnjakom, naj se posluži te sobe, kakor da je njegova. To je storil rade volje, slekel se je, samo škornje je obdržal, in je legel v vašo posteljo; zavesa na nji je zagrnil, da ga ne bi nadlegovala ostra dnevna svetloba, in je kaj hitro zaspal.

Jaz sam, sin moj, sem odšel v svojo sobo, in čeprav ves zbit in utrujen, nisem hotel k počitku, predno si ne najdem v Boetijevi knjigi mesta, primernega mojemu stanju. Našel nisem nobenega, ki bi se mu docela prilegalo. In ta veliki Boetij resda ni imel povoda razmišljati, kako neugodno je človeku pri srcu, ki je razbil davčnemu najemniku glavo s steklenico iz njegove lastne kleti. Vendar sem pobral tukaj, tamkaj v njegovem divnem traktatu nekaj maksim, ki so se kolikortoliko nanašale na pričujoče razmere. Nato sem si potegnil čepico čez oči, pri-

poročil svojo dušo Bogu in sem še precej mirno zaspal. Za nekaj časa, ki se mi je zdel kratek, ne da bi ga bil mogel meriti, zakaj, sin moj, naši čini so nam edino merilo za čas, ki je v spanju za nas takorekoč odstavljen, — sem začutil, da me nekdo za roko vleče, in sem slišal glas, ki mi je zakričal na uho: „E, abbé, e, abbé, predramite se vendar!“ Mislil sem, da je policijski uradnik, ki je prišel pome, da me odvede pred duhovnega sodnika, in preudarjal sem sam pri sebi, ali bi ne bilo koristno, če bi mu razbil s svečnikom glavo. Žalibože je le preresnično, sin moj, ako si enkrat zavil s pota miline in poštenosti, po katerem koraka modrijan s krepko in oprezno nogo, se vidiš prisiljenega odbijati nasilnost z nasilnostjo in krutost s krutostjo, tako da je posledica prve napake nadaljevanje brez konca in kraja. Tega se nam je treba jasno zavedati, ako hočemo razumeti življenje rimskih cesarjev, o katerih je gospod Crevier podrobno poročal. Kajus, s priimkom Kaligula, ni bil niti brez naravne duhovitosti niti brez razsodnosti, in bil je sposoben za prijateljstvo. Neron je imel prirojeno nagnjenje za krepkost in njegov temperament ga je gnal proti vsemu, kar je velikega in vzvišenega. Prvi pogrešek ju je vrgel enega in drugega na zločinsko pot, po kateri sta korakala do svojega klavernega konca. To nam jasno priča knjiga gospoda Crevierja. Tega sposobnega moža sem poznal takrat, to je poučeval na beauvaisškem kolegiju literaturo, kakor bi jo poučeval dandanes jaz, da ni mojega življenja križalo tisočero zaprek in da me ni prirojena dušna viharavost zavedla v razne zanke, v katere sem se zapletel. Gospod Crévier, sin moj, je bil mož čistih nravi; oznanjal je ostro moralo, in nekega dne sem ga slišal trditi, da je ženska, ki je kršila zakonsko zvestobo, zmožna največjih zločinov, kakor umora in požiga. Omenil sem vam to maksimo, da bi vam dal pojem o sveti strogosti tega duhovnika. Toda vidim, da sem zašel na stranska pota, zato moram povzeti svoje pripovedovanje na točki, kjer sem ga ostavil. Mislil sem torej, da je dvignil policijski uradnik svojo roko nadme in sem se že videl v ječi našega nadškofa, ko spoznam obraz in glas gospoda Anquetila. „Abbé,“ mi dé ta mladi žlahtnič, „pravkar sem doživel v Vrtiražnjevi sobi nekaj posebnega. V to sobo je stopila, ko sem jaz spal, ženska, zavalila se v mojo posteljo in me zbudila s celo ploho objemov, nežnih imen, mi-

lega gruljenja in ognjevitih poljubov. Odgrnil sem zavese, da bi pogledal svoji sreči v obraz. Videl sem, da je rjavolaska, z žarečimi očmi, najlepša krasotica na svetu. Ali nenadoma je glasno zakričala in je razdražena zbežala, ali vendar ne tako naglo, da je ne bi mogel dohiteti in prijeti na hodniku, kjer sem jo držal tesno objeto. Začela se je braniti in me praskati po obrazu; ko sem bil v zadoščenje njene časti dovolj opraskan, sva si začela stvar pojašnjevati. Z veseljem je slišala, da sem plemič in ne izmed najubožnejših. Kmalu ji nisem bil več zopern in že me je začela rada imeti, ko je prišel čez hodnik kuharček, pred katerim je zbežala brez sledu.

Kolikor morem presoditi,“ je pristavil gospod d' Anquetil, „je prišla ta divotna deklica zaradi nekoga drugega, ne zaradi mene; zmotila se je v vratih in od presenečenja se je tako prestrašila. Ali jaz sem jo dobro potolažil, in da ni bilo tistega kuharčka, bi si bil njeno prijateljstvo popolnoma pridobil.“ — V tej slutnji sem ga potrdil. Raglabljala sva, komu na ljubo bi bila neki utegnila ta lepa stvarca priti, in zedinila sva se, da je bilo to pač, kakor sem vam že rekel, Vrtiraženj, zaradi tega starega blazneža Astaraca, ki občuje z njo v kaki sobi zraven vaše, ali pa morda brez vaše vednosti celo v vaši sobi. Ali se vam ne zdi tako?“

„Nič verjetnejšega,“ sem odgovoril.

„Lahko smo prepričani o tem,“ je povzel moj dobri učitelj. „Ta čarovnik se norčuje iz nas s svojimi Salamandrami. Resnica pa je ta, da objema to zalo dekle. Goljuf je.“

Prosil sem svojega dobrega učitelja, naj nadaljuje s svojim poročilom. To mi je rad storil.

„Besede, ki mi jih je govoril gospod d' Anquetil, bom skrčil, sin moj. Široko razkladanje malenkostnih okoliščin je svojstvo navadnega in nizkotnega duha. Nasprotno, truditi se moramo, da jih zaklenemo v malo besed, stremiti moramo po jedrnatosti in hraniti prepričujočo obilico besed za moralni pouk in pridige, takrat pa jih je treba iztresati kakor sneg, ki se usipa z gora. Torej je dovolj o govorjenju gospoda Anquetila, ako vam povem, da je odkril v tej deklici nenavadno lepoto, očarljivost in prikupnost. Ob koncu svojega govora me je vprašal, ali verjamem, kako ji je ime in kdo je. Po tem, kakor ste mi jo naslikali, sem mu odgovoril, jo spoznam za ne-

čakinjo rabina Mozajida, imenuje se Jahela, katero sem slučajno neko noč objemal na istih stopnicah, samo s to razliko, da je bilo med prvim in drugim nadstropjem. „Upam,“ je pripomnil gospod d' Anquetil, „da je še nekaj drugih razlik, zakaj jaz za svoj del sem jo objemal zelo tesno. Jezi me tudi, ker pravite, da je Židovka. In ne da bi verjel v Boga, tiči v meni neko čustvo, ki bi jo videlo rajši kristjanko. Toda kdo ve kedaj za svoje rojstvo? Kdo ve, ali ni ukradeno dete? Židje in cigani jih ropajo dan na dan. Poleg tega pa se vse premalo poudarja, da je bila sveta Devica tudi Židovka. Židovka ali ne, vseč mi je, hočem jo in dobil jo bom.“ Tako je govoril ta mladi prismojenec. Toda dovolite, sin moj, da sedem na to mahovito klop, zakaj naponi nocojšnje noči, moji boji, moj beg, vse to mi je ohromilo noge.“

Sedel je in je potegnil iz žepa svojo prazno tobačnico, ki jo je žalostno ogledoval.

Jaz sem sedel poleg njega s čustvi, v katerih se je mešalo vznemirjenje s pobitostjo. Njegova pripoved me je v živo razžalostila. Klel sem usodo, ki je postavila na moje mesto surovino prav tisti trenotek, ko je prišla moja mila ljubica k meni v vas z vsemi znamenji najbolj goreče razneženosti, ne da bi bila vedela, da sem jaz tisti čas nalagal alkimistu polena v peč. Le preveč verjetna nestanovitost Jahelina mi je trgala srce, in rad bi bil, da bi bil vsaj moj dobri učitelj mojemu tékmecu nasproti molčljivejši. Spoštljivo sem se ga upal celo pokarati, ker je izdal Jahelino ime.

„Gospod,“ sem mu rekel, „ali ni bilo nekoliko neoprezno, da ste pokazali take sledove tako zavratnemu in nasilnemu gospodu?“

Moj dobri učitelj kakor da me ni slišal.

„Moja tobačnica,“ je dejal, „se mi je nocoj med ravsanjem žalibog odprla, in kar je bilo tobaka v njej, se mi je zmesil v žepu z vinom v priskuten kolač. Kritona si ne upam prositi, naj mi ga nadrobi par listov, tako strogo in hladno se mi zdi obličje tega služabnika in sodnika. Tem huje mi de, da ne morem nosljati, ker me nos strahovito srbi zbok sunka, ki sem ga dobil nocoj vanj, in vidite, kako mi nagaja ta brezobzirni ščegetač, ki ga ne morem z ničemer potolažiti. To malo nepriliko moram ravnodušno prenašati in čakati, dokler mi ne da gospod d' Anquetil par zrnec iz svoje škatljice. In da se vrneva, sin moj, k temu mlademu plemiču! rekel

mi je naravnost: „To deklet ljubim. Ali veste, abbé, da jo hočem odvesti z nami v poštnem vozu? Pa če bi moral ostati tukaj teden, mesec dni, šest mesecev ali še več, brez nje se ne odpravim na pot.“ Opozoril sem ga na nevarnosti, ki nam prete, če le količkaj odlašamo. Ali odgovoril mi je, da ga te nevarnosti tem manj prizadenejo, ker so velike za naju dva in majhne zanj. „Vi, abbé,“ mi je dejal, „vi ste na tem, da vas obesijo z Vrtiražnjem vred. Kar se mene tiče, jaz tvegam samo to, da pojdem v Bastiljo, kjer bom imel kvarte in deklet; sploh pa me rodbina kaj hitro iz nje otme, zakaj moj oče že poskrbi, da se zavzame za mojo usodo kaka vojvodinja ali plesalka, in moja mati, čeprav je postala pobožnjaška, si bo meni v prid le še poklicala v spomin dvoje ali troje žlahtnih knezov. In tako je stvar pribita: jaz odpotujem z Jahelo, ali pa sploh ne odpotujem. Vi pa, abbé, si svobodno najmite z Vrtiražnjem potni sedež.“

Okrutnež je prav dobro vedel, sin moj, da nimava sredstev za to. Poizkusil sem ga odvrniti od njegovega sklepa. Silil sem vanj z maziljenimi in celo pridigarскими besedami. Vse bob ob steno, zaman sem razsiral zgovornost, ki bi mi bila na leci dobre farne cerkve prinesla časti in denarja. Joj meni, sin moj, določeno je, da noben moj čin ne obrodi sočnega sadu na tem svetu, in meni je zapisal Eklezijast: Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole? Moje prigovarjanje tega mladega gospoda ne le da ni spame-tovalo, še potrdilo ga je v njegovi trmoglavosti. In ne bom tajil, sin moj: namignil mi je, da računa za uspeh svojega poželjenja brezpogojno name; silil me je, naj poiščem Jahelo in jo pregovorim k pobegu z obljubo, da dobi za doto nizozemskega platna, posodja, dragotin in še lepo rento.“

„Oh, gospod,“ sem vskliknil, „ta gospod d' Anquetil je nenavadno utesamen. Kaj mislite, kaj poreče Jahela na njegove ponudbe, kadar zve zanje.“

„Sin moj,“ mi je odgovoril, „to uro že ve zanje, in mislim, da jih sprejme.“

„Potem pa,“ sem živahno povzel, „moramo obvestiti Mozajida.“

„Mozajid,“ je odgovoril moj dobri učitelj, „je že vse predobro obveščen. Saj ste čuli malo prej blizu utice poslednje izbruhe njegove jeze.“

„Kaj, gospod,“ sem vprašal vneto, „vi ste obvestili tega Žida o nečasti, ki ima zadeti njegovo družino? To je res prav po vaše. Dajte, da vas objamem! Ampak potemtakem je Mozajid v svoji razkačenosti, ki smo ji bili priča, grozil gospodu Anquetilu in ne vam?“

„Sin moj,“ je povzel abbé s plemenitim in poštenim obrazom, „prirojena prizanesljivost človeškimi slabostim nasproti, prikupna milina, nepredvidna dobrota vse preomahljivega srca zaneso včasih ljudi do nepremišljenih korakov in jih postavljajo strogosti nečimerne sodbe sveta. Ne bom vam prikrival, Vrtiraženj: udal sem se go-rečim prošnjam tega mladega plemiča in blagodušno sem mu obljubil, da pojdem namesto njega k Jaheli in jo poizkusim na vsak način omehčati za pobeg.“

„Ah,“ sem vzkliknil, „in vi ste to zoperno obljubo izpolnili? Ne morem vam povedati, kako zelo me to vaše dejanje peče in boli.“

„Vrtiraženj,“ me je ostro zavrnil moj dobri učitelj, „vi govorite kakor farizej. Tako ljubezniv kakor oster učitelj je dejal: „Obrnite svoje oči nase, in čuvajte se soditi čine drugih ljudi. Kdor sodi druge, se trudi zaman; človek se pogosto-ma zmoti, in lahko je pasti v greh, nasprotno pa, kdor premostruje in sodi samega sebe, dela vedno za sad.“ Pisano je: „Ne strašite se sodbe ljudi,“ in apostol sveti Pavel je rekel: „Mene prav nič ne skrbi, kako me bodo sodili pred človeškim sodiščem.“ In ako primerjam tako najlepše tekste iz moralke, delam to zato, da bi vas poučil, Vrtiraženj, in vas spravil v ponižno in blago skromnost, ki vam pristoji, nikakor pa ne zato, da bi se delal nedolžnega, ko me množina mojih pregreh teži in tlači. Težavno je, ne zdrkniti v pregreho, in primerno je, da ne pademo v obup ob vsakem koraku, ki ga napravimo na tem svetu, kjer je vse hkrati deležno izvirnega prokletstva in odrešenja, ki ga nam je pridobil božji sin s svojo krvjo. Ne maram vam olepšavati svojih napak in priznam vam, da izvira poslanstvo, ki sem ga prevzel na prošnjo gospoda Anquetila, iz Evinega greha, in da je takorekoč ena njegovih neštevilnih posledic, kljub skesanemu in bolealnemu čustvu, ki me je zavoljo tega sedaj obšlo, in ki izhaja iz hrepenenja in upanja v moje večno izveličanje. Predočiti vam moram namreč ljudi, kako se zibljejo med pogubljenjem in odrešenjem, in vam povedati, da se držim prav to-le uro na dobrem koncu gugalnice, ko sem

bil jutraj na slabem koncu. Torej poslušajte: ko sem bil pretekel mandragorsko stezo, odkoder se zagleda Mozajidova utica, sem se potuhn timeril za trnov grm in sem jo zagledal, sin moj. Tedaj sem se ji pokazal in sem ji dal znamenje, naj pride dol. Prišla je k meni za grm v trenutku, ko je mislila, da bo prekanila čuječnost svojega starega varuha. Tamkaj sem ji s pridušenim glasom razložil nočne dogodke, ki jih še ni poznala; sporočil sem ji načrte, ki jih je glede nje osnoval vročekrvni plemič, dopovedoval sem ji, kako važno je tako za njeno korist kakor tudi za mojo lastno in vašo rešitev, Vrtiraženj, ako nam omogoči beg s svojim odhodom. Migljaj sem ji pred očmi z obljubami gospoda Anquetila. Ako pristanete in odidete nocoj ž njim, sem ji rekel, boste dobivali v mestni hiši lepo rento, boste imeli bogatejšo doto nego vsaka operna pevka ali Panthémontska opatinja, in lepo srebrno posodje. — Ali misli, da sem taka? je rekla, nesramen človek je. — Ljubi vas, sem ji odgovoril. Ali nočete biti oboževani? — Jaz bi potrebovala lonec za jutro in prav težak mora biti. Ali vam je omenil tak lonec? Pojdite, gospod abbé, in recite mu . . . — Kaj naj mu rečem? — Da sem pošteno dekle. — In kaj še? — Da je on od sile predrzen! — Nič drugega? Jahela, pomislite na našo rešitev! — Recite mu še to, da jaz nikakor ne maram odpotovati, ako mi ne da čisto pravilno sestavljenega pisma, ki ga naj podpiše zvečer pred odhodom. — Podpisal vam ga bo. Mislite si, da je že narejeno. — Nak, abbé, nič ni narejeno, če se ne zaveže, da me bo dal učiti gospodu Couperinu. Jaz se hočem učiti godbe.

Bila sva ravno pri tej točki svojega pogajanja, ko naju je na nesrečo iznenadil stari Mozajid; čeprav ni slišal besed najinega razgovora, je njegov zmisel vendarle ugenil. Zakaj imenoval me je zapeljivca in me začel ometavati s psovkami. Jahela se je skrila v svojo sobo in jaz sem ostal sam prepuščen razjarjenosti tega bogomorca, v tem stanju, kakor me vidite; še-le vi, sin moj, ste me oteli. Zares, stvar je bila takorekoč sklenjena, odvod privoljen, naš beg zagotovljen. Kolesa in Ecehijelove Zverine ne bodo kos loncu potride. Samo tega se bojim, da ne bi bil ta stari Mardohej zaklenil svoje nečakinje s trojno ključavnico.“

„Saj res,“ sem odgovoril in pri tem nisem mogel zatajiti svojega zadovoljstva, „slišal sem silno rožljanje s ključi in zapahi takrat, ko sem

vas vlekli iz trnja. Toda je-li tudi res, da je Jahela tako urno sprejela predloge, ki niso bili posebno častni in ki ste ji jih morali pač s premagovanjem sporočiti? To me bega. Povejte mi še, dobri učitelj moj, ali vam ni omenila mene, ni mojega imena vzdihnila ali kako drugače izgovorila?"

„Ne, sin moj,“ je odgovoril gospod abbé Coignard, „ni ga izgovorila, vsaj slišno ne. Tudi nisem čul, da bi bila zamrmrala ime gospoda Astaraca, svojega ljubčka, ki bi ji moralo biti bolj na jeziku nego vaše. A ne čudite se, da je pozabila svojega alkimista. S tem, da si žensko imel, ji še nisi vtisnil v dušo globokega in trajnega znamenja. Duše so skoraj neprodorne druga drugi, in baš to vam odkriva kruto ničnost ljubezni. Modrijan si mora govoriti: Jaz sem nič v tem niču, ki je stvarstvo. Kdor upa, da zapusti spomin v ženskem srcu, hoče zadržati odtisek prstana na gladini tekoče vode. In tako se varujmo želje, da bi se ustanovili v tem, kar mine, in navežimo se na to, kar ne umre.“

„Sploh pa,“ sem odgovoril, „je ta-le Jahela pod dobrimi zapahi, in na budnost njenega strazarja se lahko zanesete.“

„Sin moj,“ je povzel moj dobri učitelj, „danes večer se mora sestati z nami pri Rdečem Konjičku. Mrak je ugoden begu, grabežu, tajnim podjetjem in skrivnim dejanjem. Zanesti se moramo na zvijačo te deklice. Vi se tudi pobrinite, da pridete v mraku k Ovčaricam. Saj veste, da je gospod d' Anquetil nestrpen in da bi bil tisti, ki bi se kar brez vas odpravil.“

Komaj mi je dal ta migljaj, je pozvonilo k obedu.

„Ali nimate,“ mi je rekel, „igle in konca? Moja obleka je na več krajih raztrgana, in predno se pokažem v obednici, bi jo rad s par vbodljaji spravil v prejšnjo spodobnost. Zlasti hlače me vznemirjajo. Tako so razdejane, če jim naglo ne pomorem, čutim, da je po njih.“

* * *

Sedel sem torej za kabalistovo mizo na svoj običajni prostor s to žalostao mislijo, da sedam zadnjič nanj. Mračno mi je bilo pri duši od Jahelinega izdajstva. Ah, sem si dejal, moja najbolj goreča želja je bila, ž njo pobegniti. Prav nič ni kazalo, da mi bo uslišana. In vendar je bila, in še na najkrutejši način. In zopet enkrat sem občudoval modrost mojega ljubljenega učitelja,

ki mi je odgovoril nekega dne, ko sem preživo hrepenel po srečnem uspehu neke zadeve, s to-le svetopisemsko besedo: *Et tribuit eis petitionem eorum*. Žalost in razburjenost sta mi jemali vso slast do jedi, da sem se jih dotikal samo s koncem ustnic. Moj dobri učitelj pa si je kljub temu ohranil neomajno prisrčnost svoje duše.

Iz njega je kipelo ljubeznivih pogovorov, in človek bi dejal, da je to eden onih modrih mož, ki nam jih kaže *Telemah*, kako se razgovarjajo v senci elizejskih poljan, ne pa človek, preganjan kot morilec in potisnjen v blodno, bedovito življenje. Gospod d' Astarac, ki je bil uverjen, da sem prebil noč v očetovi kuhinji, me je prijazno povprašal za moje dobre starše in ker ni mogel niti za hip misli odvrniti od svojih prividov, je pristavil:

„Kadar vam govorim o tem kuharju kot o vašem očetu, se izražam seveda po človeško, ne po prirodno. Zakaj prav nobenega dokaza ni, sin moj, da vas ni zaplodil Silf. To bom tudi prav rad verjel, da le vaš duh, doslej še šibak, ponaraste v moči in v lepoti.“

„Oh, nikar ne govorite tako, gospod,“ ga je zavrnil moj dobri učitelj z nasmehom; „primorali ga boste, da bo tajil svoje darove, ker bi sicer škodoval dobremu imenu svoje matere. A če bi jo bolje poznali, bi mislili kakor jaz, da se ni s Silfi nikoli pečala; dobra kristjanka je, ki je opravljala svoj meseni posel samo s svojim možem in ki nosi svojo čednost na obrazu, v tem močno različna od one druge kuharke, gospe Quonianove, ki je zbudila dosti šuma v Parizu in po provinciah za mojih mladih let. Niste slišali o nji, gospod? Imela je za častilca gospoda Marietta, ki je postal pozneje tajnik pri gospodu Angervillierskem. Bil je debel gospod, ki je pustil svoji krasotici vselej, kadar je bil pri njej, v spomin dragotino, danes lorenski križ ali svetega duha, jutri uro ali sklepanec. Ali pa tudi robec, pahljačo, skrinjico; zanjo je plenil med dragotinarji in platnaricami na semnju svetega Germana; dokler ni naposled kuhar, videč svojo kuhinjo okrašeno kakor omarico za svetinje, posumil, da ti zakladi niso pošteno pridobljeni. Oprezoval je in ni bilo dolgo, da jo je zalotil z njenim ljubimcem. Pripomniti moram, da je bil ta sprog samo grd ljubosumnež. Jezil se je, a nič mu ni pomagalo, ravno narobe. Zakaj zaljubljeni parček, ki mu je bevskanje presedalo, se je

zarotil, da se ga iznebi. Gospod Mariette je imel dolgo roko. Dobil je zaporno povelje na ime nesrečnega Quoniana. Zahrbna kuharka pa je rekla takrat svojemu možu:

„Povedite me, prosim vas, prihodnjo nedeljo na kmete na obed. Od tega krasnega izleta si obetam prav posebno zabavo.“

Ljubeznivo in silno je moledovala. Soprogu se je to dobro zdelo in dovolil ji je, kar je prosila. Prišla je nedelja in sedel jo je njo v klaverno kočijo, da bi se peljala v Porcherons. A komaj dospeta v Roule, ga vzame četa stražnikov, ki jo je bil postavil Mariette, in ga odvede v Bicêtre, odkoder so ga odpravili na Misisipi, kjer je še sedaj. O tem so zložili pesem, ki se konča tako-le:

Mož zakonski, moder bodi,
glej skoz prste v pravem hipi,
bister vid ti včasih škodi,
spravi te na Misisipi.

In to je brez dvoma najkorenitejši nauk, ki ga lahko posnamemo iz primera kuharja Quoniana.

Kar se tiče dogodbe same, ji ne manjka drugega, nego da bi jo povedal kak Petronij ali Apulej, pa bi se merila z najboljšo mileško fabulo. Moderni zaostajajo za starimi v epopeji in v tragediji. A če ne prekašamo Grkov in Latincev v pripovedki, ni to krivda pariških dam, ki snov z različnimi bistrumnimi preokreti in ljubkimi domisleki neprenehoma bogaté. Vem da vam ni neznana, gospod, Boccaccieva zbirka; jaz sem se ž njo za razvedrilo precej bavil, in lahko trdim, če bi živel ta Florentinec v naših dneh v Franciji, da bi izcimil iz Quonianove nezgode vsebino za eno svojih najzabavnejših pripovedek. Kar se mene tiče, jaz sem jo opomnil temu omizju samo zategadelj, da bi z učinkom kontrasta tembolj osvetlil čednost gospe Vrtiražnjeve, ki dela svoji kuhinji čast, dočim je bila gospa Quonianova svoji v sramoto. Gospa Vrtiražnjeva, to si upam trditi, ni nikdar zanemarjala poprečnih in navadnih čednosti, katerih izvrševanje se priporoča v zakonu, ki je med sedmerimi edini zaničevanja vredni zakrament.“

„Temu ne oporekam,“ je povzel besedo gospod d' Astarac. „Toda ta gospa Vrtiražnjeva bi bila še bolj častitljiva, da je občevala s kakim Silfom, kakor postavim Semiramida, Olimpija in mati velikega papeža Silvestra II.“

„Saj res, gospod,“ je menil abbé Coignard, „vedno nam govorite o Silfih in Salamandrah. Po pravici, ali ste kedaj katerega ali katero videli?“

„Kakor vidim vas,“ je odgovoril gospod d' Astarac, „in celo od bliže, vsaj kar se tiče Salamander.“

„Gospod, to še nikakor ne zadošča,“ je ugovarjal moj dobri učitelj, „da bi verovali v njih eksistenco, kar je v nasprotstvu s cerkvenimi nauki. Zakaj lahko nas zavajajo iluzije. Oči in vsi naši čuti so samo prenašalci zmot in poročevalci laži. Vse bolj nas slepe nego-li poučujejo. Dvajajo nam samo negotove in bežne podobe. Resnica se jim umika; sorodna s svojim večnim izvorom, je nevidna kakor on.“

„Ah,“ je rekel gospod d' Astarac, „nisem vedel, da ste tak filozof in tako prodirnega duha.“

„Res je tako,“ je odgovoril moj dobri učitelj. „Dnevi so, ko mi je duša težja in bolj navezana na postelj in mizo. Toda sinočno noč sem razbil davčnemu najemniku na glavi steklenico, in od tega so moji duhovi izredno razigrani. Čutim se sposobnega razprašiti strahove, ki vas obiskujejo, in razpihati ves ta dim. Zakaj navsezadnje, gospod, so ti Silfi samo izparine vaših možganov.“

Gospod d' Astarac ga je z mirno kretnjo ustavil in mu je dejal:

„Oprostite, gospod abbé; ali verujete v demone?“

„Odgovoril vam bom brez obotavljanja, je rekel moj dobri učitelj, „da verujem o demonih vse, kar poročajo o njih svete knjige, in da zavračam kot zmoto in praznoverstvo vero v čarovnije, amulete in izganjanje hudiča. Sveti Avguštin uči, da razume sveto pismo, kadar nas opominja, naj se zoperstavljamo demonom, da se moramo ustavljati svojim strasten in grešnim nagnenjem. Nič ni bolj zavrženega nego vse tisto hudičevstvo, s katerim plašijo kapucini stare ženice.“

„Vidim,“ je rekel gospod d' Astarac, „da si prizadevate misliti kakor poštenjak. Vi sovražite kosmato meniško babjeverstvo prav tako, kakor ga črtim jaz sam. Toda v demone kratkomalo verujete in brez posebne težave sem vam izvalil to priznanje. Vedite torej, da niso nič drugega nego Silfi in Salamandre. Nevednost in bojazen sta jih v plahih domišljijah popačila. V resnici pa so lepi in krepostni. Ne bom vas pótíl med

Salamandre, ker nimam dovolj gotovosti glede čistosti vaših nravi; a brez vrakoršnega zadržka vas lahko uvedem, gospod abbé, v občevanje s Silfi, ki prebivajo po zračnih poljanah in se ljudem radi približujejo z dobrohotnim in tako sočutnim duhom, da so jih lahko imenovali Genijepomočnike. Nikar da bi nas pehali v pogubo, kakor menijo bogoslovci, ki so naredili iz njih vrage, branijo in ščitijo svoje zemeljske prijatelje pred vsemi nevarnostmi. Lahko bi vam navedel neskončno primerov, kako jim naklanjajo svojo pomoč. Ali ker se moram omejiti, se hočem sklicevati samo na eno zgodbo, ki jo imam od gospe maršalice granceyske same. Ni bila več mlada in že nekaj let vdova, ko jo ponoči, v postelji, obišče Silf, ki ji pravi: „Gospa, ukažite, naj preiščejo obleko vašega pokojnega moža. V žepu njegovih hlač-dokolenk je spravljeno pismo, ki bi pogubilo gospoda Rochea, mojega in vašega dobrega prijatelja, če bi prišlo na dan. Dajte si ga izročiti in skrbite, da ga sežgete.“

Maršalka je obljubila, da tega ukaza ne bo zanemarila in je vprašala po ranjkem maršalu, toda Silf je izginil brez odgovora. Ko se je prebudila, je poklicala svoje ženske in jih je poslala gledat, ali ni ostalo nekaj maršalove obleke v njegovi shrambi. Odgovorile so ji, da je ni nič več, ker so jo bili lakaji vso prodali starinarju. Gospa Granceyeva je vendar-le zahtevala, naj iščejo, če ne bi našle vsaj par dokolenk.

Ko so prebrskale vse kote, so naposled izteknile stare hlače na zaponke, od črnega tafta, nekdanje mode, in so jih prinesle maršalki. Ta seže v žep in potegne iz njega pismo, ga odpre, in v njem najde več nego je bilo treba, da bi vrgli gospoda Rochea v državno ječo. Hitro hitro s pismom v ogenj. Tako sta tega plemiča rešila dva dobra prijatelja, Silf in maršalka.

Ali so to, prosim vas, gospod abbé, demonske navade? Toda takoj vam povem drugo prigodbo, za katero boste imeli več umevanja, in ki vem, da bo segla v srce tako modremu možu kakor ste vi. Znano vam je, da dijonska akademija obiluje s krasnoslovci. Eden izmed njih, čigar ime vam gotovo ni znano, ki je živel v preteklem stoletju, je marsikatero noč prebedel v učenosti, ker je pripravljaval izdajo Pindara. Neko noč si je belil glavo s petimi verzi, ki jim ni mogel pogoditi zmisa, ker je bil njihov tekst zelo pokvarjen, in je ob petelinovem petju obupan zaspal. Med spanjem ga je prene-

sel neki Silf, ki ga je ljubil, v duhu v Stockholm, ga je vèdel v palačo kraljice Kristine, ga peljal v knjižnico in potegnil s police rokopis Pindarovih poezij, katere je odprl na dotičnem težkem mestu. Tisti peteri verzi so bili tam v dveh ali treh dobrih zapiskih, po katerih so bili popolnoma razumljivi.

V svoji silni zadovoljnosti se naš učenjak zbudi, si ukreše luč in si pri tej priči zabeleži verze, kakor si jih je obdržal v spominu. Nato zopet trdno zaspi. Ko drugi dan premišljuje o svojem nočnem doživljanju, sklene priti o njem do jasnosti. Takrat je bil na Švedskem gospod Descartes, pri kraljici, katero je poučeval v svoji filozofiji. Naš pindarist ga je poznal; a bolj prijateljsko je občeval s poslanikom švedskega kralja v Franciji, gospodom Chanutom. Na tega se obrne, da bi poslal gospodu Descartesu pismo, v katerem ga prosi, naj mu pove, ali se nahaja res v kraljičini knjižnici v Stockholmu rokopis Pindarovih ôd z varijanto, ki mu jo je označil. Gospod Descartes, ki je bil skrajno postrežen, je odgovoril dijonskemu akademiku, da ima Njeno Veličanstvo resnično ta rokopis in da je on sam čital verze z dotično varijanto v pismu.“

Gospod d' Astarac, ki je med pripovedovanjem te dogodbe lupil jabolko, je pogledal abbéja Coignarda, da bi vžival uspeh svojih besed.

Moj dobri učitelj se je smehljajal.

„Ah, gospod,“ je dejal, „že vidim, da je bilo moje upanje prej-le prazno in da vas nihče ne pripravi do tega, da bi se svojim zablodam odpovedali. Rade volje priznam, da ste nam pokazali iznajdljivega Silfa in da bi jaz hotel imeti tako ljubeznivega pisarja. Njegova pomoč bi mi prav posebno koristila na dveh ali treh mestih v Zozimu Panopolitancu, ki so jako temna. Ali mi ne bi mogli dati sredstva, da bi po potrebi poklical kakega Silfa-knjižničarja, tako spretnega kakor je bil dijonski?“

Gospod d' Astarac je odgovoril resno:

„To skrivnost, gospod abbé, vam rad zaupam. Toda opozarjam vas, ako jo izdate navadnemu človeku, vam je poguba gotova.“

„Zavoljo tega se nič ne vznemirjajte,“ je rekel abbé. „Od sile rad bi spoznal tako lepo skrivnost, čeprav, da vam ne bom ničesar prikrival, si ne obetam od nje nobenega učinka, ker v vaše Silfe nimam prav nikake vere. Poučite me torej, prosim.“

„Res zahtevate?“ je vprašal kabalist. „Vedite torej, kadar boste hoteli pomoči od Silfa, vam je treba izreči edino besedo Agla. Neutegoma bodo letali zračni sinovi proti vam; toda pomnite dobro, gospod abbé, da se mora ta beseda izgovoriti prav tako s srcem kakor z ustnicami, in da ji dá še-le vera vso moč. Brez nje je samo prazno brbranje. Takšna, kakor sem jo pravkar izgovoril, brez duše in hrepenenja, ima celo v mojih ustih le slabotno moč in kvečjemu par otrok dneva pride na njen zvok in šviga s svojo lahno svetlo senco po tej sobi. Bolj zasluhtil nego-li videl sem jih na oni zavesi, in komaj zoblikovani, so že zopet izginili. Vidva oba, niti vaš učenec niti vi, nista čutila njih navzočnosti. Ali da sem izrekel to magično besedo z resničnim čustvom, bi se vam bili prikazali v vsem svojem blesku. Očarljivo so lepi. Sedaj-le sem vam razodel, gospod abbé, veliko in hasnovito skrivnost. In še enkrat: nikar je neprevidno ne razglašujte. In ne prezrite vzgleda abbaja Villarskega, ki so ga Silfi, ker je razkril njihovo tajnost, na Lyonski cesti umorili.“

„Na Lyonski cesti,“ je rekel moj dobri učitelj. „To je pa res čudno!“

„Gospod d' Astarac naju je nanagloma ostavil.“

„Še enkrat,“ je rekel abbé, „naj stopim v to vzvišeno knjižnico, kjer sem užival trpke naslade, in ki je ne bom več videl. Dobro pazite, Vrtiraženj, da ne zamudite o mraku sestanka pri Ovčaricah.“

Obljubil sem, da ne izostanem; imel sem namen zapreti se v svojo sobo in pisati gospodu Astaracu in svojim dobrim staršem, naj mi oprostite, če nisem prišel k njim po slovo, ker moram bežati zaradi pustolovstva, pri katerem sem bil bolj nesrečen nego kriv.

A začul sem od veže smrščanje, ki je prihajalo iz moje sobe, in videl sem, ko sem vrata napol odprl, gospoda Anquetila spečega v moji postelji, z mečem ob vzglavju in s kvartami raztresenimi po moji odeji. Za hip me je prijelo, da bi ga prebodel z njegovim lastnim mečem; a ta misel se je samo pojavila in mi je že prešla, in pustil sem ga, naj spi, smeje se sam pri sebi v svoji jezi, ko sem pomislil, da Jahela, zaprta s trojnim zapahom, ne bo mogla do njega.

Stopil sem, da bi napisal pisma, v sobo svojega dobrega učitelja, kjer sem splašil pet, šest podgan, ki so na nočni omarici glodale nje-

govega Boetija. Pisal sem gospodu Astaracu in svoji materi, Jaheli pa sem sestavil najginljivejše pismo. Prečital sem ga še in sem ga močil s solzami. Morda, sem si dejal, jih bo nezvestnica mešala s svojimi.

Potem, strt od napora in bridkosti, sem se kaj hitro pogreznil v nekak polusen, ki so ga motile sanje, erotične in mračne hkrati. Iz njega me je iztrgal nemi Kriton, ki je stopil v sobo in mi pomolil na srebrnem pladnju svitek spreminjastega papirja, na katerem je stalo par besed okorno, s svinčnikom naččkanih. Zunaj da me čaka nekdo v nujni zadevi. Listič je imel podpis: brat Angelus, nevreden kapucin. Pohitel sem k zelenim vratom, kjer sem našel na cesti fratra, sedečega v klaverni pobitosti kraj jarka. Ker ni imel toliko moči, da bi bil ob mojem prihodu vstal, je pogledal proti meni s svojimi velikimi pasjimi, skoraj človeškimi očmi, zalitimi s solzami. Od vzdihovanja so se mu vzdigovale brada in prsi. Dejal mi je z glasom, ki me je v srce rezal:

„Ojoj, gospod Jakop, ura preizkušnje je prišla nad Babilon, kakor so prorokovali proroki. Gospod de la Guérיתה in gospod policijski ravnatelj sta vložila tožbo, in gospodično Katarino so odpeljali biriči v bolnišnico, in s prihodnjim prevozom jo pošljejo v Ameriko. To mi je sporočila lajnarica Jeanetta, ki je prišla iz bolnišnice ravno takrat, ko so pripeljali Katarino z vozom vanjo; imeli so jo tam zaradi bolezni, katero so ji zdravniki sedaj s svojo umetnostjo izlečili, vsaj Bog daj, da bi bilo res! Katarina pa bo morala brez usmiljenja na otoke.“

Na tem mestu svojega pripovedovanja je brat Angelus bridko zajokal. Izkušal sem mu z dobrimi besedami ustaviti solze, potem sem ga vprašal, ali mi nima nič drugega povedati.

„Ojoj, gospod Jakop,“ mi je odgovoril, „glavno stvar sem vam sporočil, vse drugo pa mi plava po glavi, kakor duh božji nad vodami, da oprostite primero. Vse je pusto in prazno. Katarinina nesreča me je popolnoma zbegala. Vendar sem vam imel razodeti važno novico, zato sem se upal priti do praga te proklete hiše, kjer stanujete z vsakovrstnimi vrati, in z grozo sem izmolil molitev svetega Frančiška, predno sem udaril s kladivcem, da sem izročil slugi pismo, ki sem ga naslovil vam. Ne vem, če ste ga mogli prebrati, tako neokreten sem s peresom. Tudi papir ni bil posebno dober za pisanje, pa

saj ravno s tem se ponaša naš sveti red, da se ne briga za nečimernost tega sveta. Ah, Katarina v bolnici! Katarina v Ameriki! Katerega še tako trdega srca ne bi to presunilo? Še Jeanetta si je izjokala oči, čeprav je ljubosumna na Katarino, ki jo poseka v mladosti in v lepoti tako, kakor presega sveti Frančišek po svetosti vse druge blažence. Ah, gospod Jakop! Katarina v Ameriki, to so prečudna pota božje previdnosti. Joj, naša sveta vera je resnična, in prav ima kralj David, ko pravi, da smo kakor bilke na polju, zakaj Katarina je v bolnici. To-le kamenje, ki sedim na njem, je srečnejše od mene, čeprav sem odet s krščanskimi in celo redovniškimi znaki. Katarina v bolnici!“

Iznova je zaihtel. Počakal sem, da je hudo-urnik njegovih bolečin utekel, in sem ga vprašal, ali ima kaj novic od mojih ljubih staršev.

„Gospod Jakop,“ mi je odgovoril, „saj prav oni so me poslali k vam z zelo vaznim naročilom. Povedati vam moram, da niso posebno srečni, kriv pa je mojster Lenart, vaš oče, ki vse ljube božje dneve prepije in preigra. In več ne puhte kakor nekoč blage vonjave od gosi in puranov proti Kraljici Gosji Nožici, katere podoba se žalostno maje v vlažnih vetrovih, ki jo razjedajo. Kje so časi, ko je dišala od kuhinje vašega očeta vsa šentjakopska cesta od Malega Bakha pa do Treh Devic? Odkar je stopil vanjo tisti copernik, gre vse pōzlu, žival in človek, ker je vrgel on svoj coper nanje. In božje maščevanje se je pokazalo na tem mestu, odkar je bil tam sprejet tisti debeli abbé Coignard, jaz pa pregnan. To je bil začetek vsega hudega, ki je izšlo iz tega, ker se je ta gospod Coignard prenapel zaradi svoje globoke učenosti in svojega gosposkega vedenja. In napuh je vseh pregreh studenec. Vaša mati je delala hudo narobe, gospod Jakop, da se ni zadovoljila z urami, ki sem Vam jih dajal jaz iz krščanskega usmiljenja, zakaj moji nauki bi vas bili prav gotovo usposobili, da bi upravljali kuhinjo, vihteli vilice-predačče, in nosili bandero svoje bratovščine po krščanski smrti svojega očeta, po črni maši in pogrebu, na katerega ne bo treba več dolgo čakati, zakaj vse življenje je minljivo, in on pije na vse pretege.“

Te novice so me potrle, kar je lahko razločljivo. S fratrom vred sem pretakal solze. Vendar sem ga povprašal, kako je z mojo dobro materjo.

„Bog,“ mi je odgovoril, „ki je sklenil obiskati z žalostjo Rahelo in Ramo, je poslal vaši materi, gospod Jakop, različne neprilike njej v prid, in da bi kaznoval mojstra Lenarta za njegov greh, ko je iz hudobije zapodil v moji osebi Jezusa Kristusa iz svoje kuhinje. Zavrnil je večino odjemalcev njegove perotnine in njegovih pastet k hčeri gospe Quoninanove, ki vrti raženj na drugem koncu šentjakopske ceste. Vaša gospa mati gleda z bolečino v srcu, kako je blagoslovil to hišo njení v škodo, ki je sedaj tako zapuščena, da ji takorekoč mah pokriva kameniti prag. V teh izkušnjah jo podpira prvič njeno češčenje svetega Frančiška; drugič misel na vaše lepo napredovanje v svetu, kjer nosite meč, kakor mož boljšega stanu.“

Ali ta druga tolažba se ji je zelo skrčila, ko so vas prišli davi v kuhinjo stražniki iskat, da bi vas odvedli v Bicêtre, kjer bi tolkli sadro leto ali dve. Katarina vas je bila ovadila gospodu de la Guérítade; a zavoljo tega je ne smemo grajati: izpovedala je resnico, kakor je morala storiti, ker je kristjana. Označila je vas in gospoda abbéja Coignarda za zaveznika gospoda Anquetila, in je podala vestno poročilo o umorih in pobojih sinočnje noči. Ah, njena odkritosrčnost ji ni nič pomagala, in odpeljali so jo v bolnico! Strahota pomisliti kaj takega!“

Na tem mestu svojega pripovedovanja si je naslonil frater glavo v dlani in je vnovič zajokal.

Znočilo se je že. Bal sem se, da ne bi zamudil sestanka. Potegnil sem fratra iz jarka, kamor se je pogreznil, postavil sem ga pokoncu ter ga prosil, naj me spremi po svetega Germana cesti do Ovčaric in mi spotoma pripoveduje dalje. Rad mi je ustregel, in žalostno koracaje vstric mene, me je prosil, naj mu pomorem razmotati zmedeno nit njegovih misli. Posadil sem ga zopet na točko, ko so prišli pome stražniki v kuhinjo.

„Ker vas niso našli,“ je povzel brat Angelus, „so hoteli namestu vas odvesti vašega očeta. Mojster Lenart je zatrjeval, da prav nič ne ve, kod se skrivate. Vaša gospa mati je govorila enako in se je hudo rotala. Bog ji odpusti, gospod Jakop! Zakaj očividno je prisegala po krivem. Stražniki so se začeli ljutiti. Vaš oče jih je peljal pit in jih je spravil do pameti. In ločili so se v dobrem prijateljstvu. Tačas me je prišla iskat vaša mati k Trem Devicam, kjer sem po svetih pravilih svojega redu prosil vbogajme. Hitro me

je odpravila k vam, naj vas opozorim, da pobegnite brez odloga, ker bi sicer policijski ravnatelj kmalu našel hišo, kjer stanujete.“

Poslušajte te žalostne novice, sem naglo koral, in že sva imela za sabo neuillyški most.

Na precej strmem bregu, ki se dviga proti planici, odkoder so se nama že kazali bresti, je začel fratr glas pojemat.

„Vaša gospa mati,“ je govoril, „mi je izrečno naročila, naj vas opozorim na nevarnost, ki vam preti, in dala mi je za vas vrečico, ki sem jo skril pod haljo. Ne najdem je več, pa je ne najdem,“ je pristavil, ko se je bil povsod otipal. „In kako tudi morete zahtevati, da bi kaj našel, ko sem izgubil Katarino? Bila je tretjerednica svetega Frančiška, in zato radodarna. In vendar so ravnali ž njo kakor z izgubljenko, obrili jo bodo po glavi, res strahota je pomisliti, da bo podobna pupam, kakoršne imajo modistke, in da jo bodo tako vkrcali za v Ameriko, kjer lahko umre od mrzlice ali pa jo pojedjo divjaki-ljudožerci.“

Z vzdihom je zaključil te besede, ko sva dospela na okrogolino. Na levi je vzdigovala gostilna pri Rdečem Konjičku iznad dvojnate vrste brestov svoje skodljasto ostrešje in podstrešne line s škripci, izpod vejevja pa sva zagledala dovozna vrata na stežaj odprta.

Stopal sem počasneje, in frater se je pod bližnjim drevesom spustil na tla.

„Brat Angelus,“ sem mu rekel, „govorili ste mi o vrečici, ki vas je prosila moja mati, da jo izročite meni.“

„Prosila me je, res je,“ je odgovoril frater, „in jaz sem to vrečico tako dobro zadržnil, da sam ne vem, kam sem jo vtaknil; ampak prepričani bodite, gospod Jakop, da sem jo mogel izgubiti samo zbok prevelike previdnosti.“ Jaz sem mu živahno zagotavljal, da je ni izgubil, in če je pri tej priči ne najde, da mu jo bom pomagal sam iskati.

Ton mojih besed mu je šel do živega, zakaj s teškimi vzdihmi je potegnil izpod svoje halje majhno katunasto mošnjico in mi jo je žalosten pomolil. V njej sem našel šestkronski tolar in svetinjo zamorske mamke božje chartreske, ki sem jo poljubil s solzami ginjenosti in kesanja. Med tem je frater vlekel iz vseh žepov zavitke barvanih podob in molitvic, okrašenih z neokusnimi vinjetami. Dvoje, troje jih je odbral izmed njih, ter mi jih dal, češ da so boljše od

drugih, in po njegovem mnenju najugodnejše romarjem, popotnikom in vsem klatežem.

„Blagoslovljene so,“ mi je rekel, „in učinkovite v smrtni nevarnosti ali v bolezni, pa če jih že govorite naizust, ali se jih dotaknete, ali si jih položite na kožo. Dam vam jih, gospod Jakop, Boga radi. Spomnite se in dajte mi kaj vbogajme. Ne pozabite, da prosjačim v imenu preljubega svetega Frančiška. Gotovo vas bo varoval, ako pomagate njegovemu najbolj nevrednemu sinu, ki sem prav jaz.“

Ko je tako govoril, sem videl v pojemajoči dnevni svetlobi, kako se je pripeljala skozi glavna vrata Rdečega Konjička kočija v četvér in zavozila med silnim pokanjem z bičem in peketanjem na cesto blizu drevesa, pod katerim je sedel brat Angelus. Tedaj sem opazil, da pravzaprav ni popotna kočija, nego velik voz na štiri sedeže z jako majhnim predelom spredaj. Ogledoval sem ga minuto, dve, ko uzrem, kako leze po rebri gospod d' Anquetil v spremstvu z Jahelo v čepici, z zavoji pod plaščem, in za njima Coignard, otovorjen s petimi ali šestimi knjigami, zavitimi v staro znanstveno razpravo. Ob njihovem prihodu so postiljoni odpeli podnožnike in moja lepa ljubica si je zgrnila krila na mehur in se je zavihnila v kupé; od zadaj jo je potiskal gospod d' Anquetil.

Ob tem prizoru sem planil, sem zavpil:

„Počakajte, Jahela! Stojte, gospod!“

Toda zapeljivec je le še krepkeje porival nezvesto ljubico, in njene očarljive okrogline so skoro izginile. Potem me je z začudenjem pogledal on, pripravlja se, da stopi za njo, z eno nogo že na stopalu.

„O, gospod Vrtiraženj! Vi bi mi torej radi pobrali vse ljubice! Najprej Katarino, potem Jahelo. Kakor za stavo!“

Toda jaz nisem slišal in sem še vedno klical Jahelo, brat Angelus pa se je med tem vzdignil izpod svojega bresta, se postavil poleg voza in je ponujal gospodu Anquetilu podobice svetega Roka, molitvico, ki jo je treba moliti, kadar konje kujejo, molitvico proti perečemu ognju in je prosil z jokavim glasom miloščine.

Jaz bi stal vso noč in klical Jahelo, da me ni moj dobri učitelj potegni k sebi in me potisnil v veliki predel na voz, kamor je stopil za menoj tudi sam.

„Pustiva jima kupé,“ mi je rekel; midva pa potujva v tej prostrani omari. Dolgo sem vas

iskal, Vrtiraženj, in da vam naravnost povem, že smo se hoteli brez vas odpeljati, ko vas zagledam pod drevesom s kapucinom. Odlašati nismo utegnili več, zakaj po naročilih gospoda Guéritaudskega nas skrbno iščejo. In on ima dolgo roko; kralju posoja denar."

Kočija se je že premikala, a brat Angelus se je prijel za okence, je tekel za nami in beračil z iztegnjeno roko.

Jaz sem se pogreznil v blazine.

"Joj, gospod," sem vzkliknil, "pa ste mi rekli, da je Jahela zaklenjena s trojno ključavnico."

"Sin moj," je odgovoril moj dobri učitelj, "v to ne bi bili smeli čez mero zaupati, zakaj dekleta se igrajo z ljubosumneži in njihovimi zapahi. In če so vrata zaprta, skačejo skozi okno. Vam, Vrtiraženj, dete moje, se o ženski zvijačnosti niti ne sanja. Stari so nam o tem priobčili čudovite primere, in več jih najdete v Apulejevi knjigi, po katerih so razsejani kakor sol po pripovedki o metamorfozi. Najbolje pa se kaže ta zvijačnost v arabski pravljici, s katero je pred kratkim gospod Galaud seznanil Evropo in ki vam jo hočem povedati:

Šarjar, tatarski sultan, in njegov brat Šahzenan, ko sta se nekega dne šetala po morskem obrežju, sta videla, kako se je nenadoma dvignil iznad valov črn steber in se je pomikal proti bregu. Spoznala sta Genija najbolj divje vrste, velikana čudežno visokega, ki je nesel na svoji glavi stekleno skrinjo, zaklenjeno s štirimi železnimi ključavnicami. Ta pogled ju je navdal s tako grozo, da sta šla in se skrila v rogovilo bližnjega drevesa. Genij pa stopi na breg in nese stekleno skrinjo pod drevo, na katerem sta bila princa. Potem leže in skoro nato zaspi. Noge so mu segle prav do morja, in njegov dih je stresal zemljo in nebo. Ko je tako strahovito počival, se je odveznil pokrov od skrinje, in iz nje je stopila gospa veličastne postave in popolne lepote. Dvignila je glavo . . ."

Na tem mestu sem prekinil to pripovedko, ki sem jo komaj poslušal.

"Ah, gospod," sem vzkliknil, "kaj mislite da si pripovedujeta Jahela in gospod d' Anquetil ta trenotek, samá v tem kupeju?"

"Tega ne vem," je odgovoril moj dobri učitelj; "to je njujina stvar, ne naša. Toda končajmo to arabsko pravljico, ki ima globok pomen. Vi, Vrtiraženj, ste me nezmiselno prekinili v trenutku, ko je ta gospa, dvignivši glavo,

zapazila ona dva princa na drevesu, kamor sta se bila skrila. Namignila jima je, naj prideta k nji, in videč, da se obotavljata, omahujé med željo, odzvati se pozivu tako lepe osebe, in med strahom, približati se tako strašnemu velikanu, jima je velela s tihim, a odločnim glasom: "Stopita neutegoma z drevesa, če ne, zbudim Genija!" Po njenem gospodovalnem in odločnem obrazu sta spoznala, da to nikakor ni prazna grožnja, in da je še najvarneje in najprijetneje, ako zlezeta na tla. To sta storila z vso le mogočo spretnostjo, da ne bi prebudila Genija. Ko sta bila na tleh, ju je prišla gospa za roko in ko se je ž njima oddaljila nekoliko med drevje, jima je jasno namignila, da je pripravljena udati se pri tej priči i enemu i drugemu. Spodobno sta ustregla tej muhi in ker sta bila srčna moža, jima strah ni bogvekaj veselja kazil. Ko je od njiju dobila, kar je želela, je zapazila, da imata vsak po en prstan na roki, in ju je prosila zanju. Potem se je vrnila k skrinji, v kateri je prebivala, in je potegnila iz nje brojanice s prstani, ki jih je pokazala princema.

"Ali vesta," jima je rekla, "kaj pomenijo ti nabrani prstani? To so prstani vseh tistih moških, ki sem jim izkazala iste dobrote kakor vama. Osemindvetdeset jih je, dobro štetih, ki jih hranim v spomin nanje. Od vaju sem jih prosila iz enakega vzroka in da bo stotina dopolnjena. Evo torej," je nadaljevala, "sto ljubčkov, ki sem jih imela do današnjega dne, vključno budnosti in pažnji tega priskutnega Genija, ki me nikoli ne zapusti. Naj me zapira v to stekleno skrinjo in me skriva na dnu morja, jaz ga le sleparim, kolikor mi drago."

Ta duhovita pravljica, je pristavil moj dobri učitelj, vam kaže, da so ženske prav take zvitorepke na Jutrovem, kjer so zaprte, kakor med Evropejci, kjer so svobodne. Ako si je katera zasnovala svoj načrt, ga ni soproga, ljubčka, očeta, strica, varuha, ki bi mogel preprečiti njega izvršitev. Potemtakem se ne smete čuditi, sin moj, da je bila igrača prekaniti čuječnost tega starega Mardoheja, tej Jaheli, ki združuje v svojem protinaturnem duhu pretkanost naših nočnih več z orijentaliskim verolomstvom. Slutim, sin moj, da je tako dehteča po uživanju kakor hlepeča po srebru in zlatu, in vredna rodu Olibah in Aolibah.

Njena lepota je ostra in jedka, in čutim, da je nekoliko tudi mene samega prišla, čeprav so

leta, vzvišena razmišljanja in beda razburkanega življenja v meni zelo zamorili čut za meseno uživanje. Po mukah, katere vam povzroča lepi izid njene pustolovščine z gospodm Anquetilom, sklepam, sin moj, da občutite pač mnogo živahneje od mene ostri zob poželjenja, in da vas grize ljubosumje. Zato grajate dejanje, resda neredno in nasprotno navadni spodobnosti, a samo po sebi indiferentno, ali vsaj tako, da se ž njim svetovno gorje nič znatno ne pomnoži. Vi me obsojate v svojem srcu, ker sem pri njem udeležen, in mislite, da se zavzamete za npravstvenost, dočim samo sledite nagnenju svojih strasti. Tako-le, sin moj, olepšavamo pred svojimi očmi svoje najhujše nagone. Človeška morala nima drugega izvora. A priznajte vendar, da bi bilo škoda, pustiti še naprej tako lepo dekle temu staremu nesrečniku. Pojmite, da je gospod d' Anquetit, mlad in lep, vse boljši par tako ljubki osebici, in udajte se v to, česar ne morete preprečiti. Ta modrost je težavna. Še težavnejša bi bila, da so vam vzeli vašo ljubico. Tedaj bi čutili železne zobe, kako vam trgajo meso, in duh se vam bi napolnil z odurnimi, jasnozačrtanimi slikami. Ta preudarek, sin moj, mora ublažiti vaše sedanje trpljenje. Poleg tega: življenje je polno težav in bolečin. In to nam budi upravičeno upanje v večno blaženost."

Tako je govoril moj dobri učitelj, med tem ko so bežali bresti ob kraljevi cesti mimo nas. Jaz sem se bal odgovoriti mu, da draži mojo tugo, ko jo noče omiliti in da polaga, ne da bi si bil tega v svesti, prst na mojo rano.

Naša prva preprega je bila v Juvisyju, kamor smo dospeli izzarana v dežju. Ko sem stopil v pošto prenočišče, sem našel Jahelo poleg kamina, kjer se je obračalo pet šest piščancev na treh različnih. Grela si je noge, da je bilo videti nekoliko njenih svilenih nogavic, ki so budile meni veliko razburjenje, zaradi misli na meča, ki sem si jih natanko predstavljal z zrnatostjo, s puhom in vsakovrstnimi presenetljivimi okolnostmi. Gospod d' Anquetil je slonel s komolci na naslonu od stola, na katerem je sedela, lica v dlaneh. Imenoval jo je svojo dušo in svoje življenje; vprašal jo je, ali ni lačna; in ko je rekla, da je, je šel iz sobe, da bi potrebno naročil. Ko sem ostal sam z nezvesto ljubico, sem ji pogledal v oči, ki so odbijale plamen od ognjišča.

"Ah, Jahela," sem vzkliknil, "jaz sem zelo nesrečen, izneverili ste se mi in ne ljubite me več."

"Kdo vam pravi, da vas ne ljubim več?" je odgovorila in obrnila proti meni žameten in plameneč pogled.

"Ah, gospodična, to je dovolj razvidno iz vašega ravnanja."

"Kako, Jakop, ali mi res zavirate doto v nizozemskem platnu in grbančastem posodju, ki mi jo mora dati ta plemič? Nič drugega vas ne prosim, samo malo molčečnosti do izpolnitve teh obetov, in videli boste, da sem vam še prav tista, kot sem bila pri Peščenem Križu."

"Ojoj, Jahela, in ta čas bo užival moj tekmeček vašo naklonjenost."

"Čutim," je povzela besedo, "da ne bo to nič posebnega, in da mi nič na svetu ne izbriše spomina, ki ste mi ga ostavili vi. Nikar se ne trpinčite s temi malenkostmi; vsa njihova važnost je samo v mislih, ki si jih delate vi o njih."

"Oj," sem vzkliknil, "misli, ki si jih delam o njih, so zoperne, in bojim se, da ne bom mogel preživeti vašega izdajstva."

Pogledala me je s porogljivim sočutjem in mi je nasmehoma dejala:

"Le verujte mi, prijatelj moj dragi, od tega ne bova umrla niti eden niti drugi. Pomislite, Jakop, da potrebujem perila in posode. Bodite pametni; ne kažite čustev, ki vas vznemirjajo, in obetam vam, da pozneje nagradim vaše zahtevanje."

To upanje je moje kipeče bolečine nekoliko potolažilo. Krčmarica je prišla pogrinjat mizo s prtom, dišečim po sivčku; prinašala je cinaste krožnike, kupice in lonce. Jaz sem bil jako lačen, in ko je prišel gospod d' Anquetil z abbéjem v gostilnico in nas je povabil, naj založimo košček, sem rade volje sédel vmes med Jahelo in svojega dobrega učitelja. V strahu, da nas zasledujejo, smo odrinili, ko smo pospravili troje omelet in dvoje piščančkov. V tej silni nevarnosti smo sklenili, da izpustimo vse postaje do Sensa, kjer smo sklenili nočiti.

O tej noči sem si ustvaril grozovito sliko, ker sem mislil, da bo zapečatila Jahelino izdajstvo. In ta vse preveč utemeljena predočba me je begala v taki meri, da sem samo s polovico ušesa poslušal govorjenje svojega dobrega učitelja, kateremu so vzbujali najneznatnejši pripetljaji na potovanju začudljiva razmišljanja.

Moj strah ni bil prazen. Komaj smo v Sensu izstopili v zanikerni krčmi pri Oboroženem možu, in toliko da smo povečerjali, že je odpeljal gospod

d'Anquetil Jahelo v svojo sobo, ki je bila zraven moje, v kateri nisem mogel užiti niti minute pokoja. S prvim svitom sem vstal in bežal iz te nemarne sobe ter sem otožen sédel pod uvozna vrata med postiljone, ki so pili belo vino in nagajali služkinjam. Tam sem čepel dve ali tri ure in sem premišljeval svojo žalost. Voz je bil že naprežen, ko se je prikazala pod obokom Jahela, vsa šklepetajoča v svojem črnem plašču. Ker je nisem mogel gledati, sem obrnil oči stran. Priblížala se mi je, sedla na odrivač, kjer sem bil jaz in mi je milo rekla, naj se nikar ne žalostim, da je to, iz česar si delam jaz pošast, v resnici prava malenkost, da je treba biti pametnemu, da sem vse preduhovit, da bi hotel žensko samó zase, da si vzame človek za tak slučaj gospodinjo brez duha in lepote, in da je na tem sploh mnogo ležeče.

„Sedaj pa moram proč,“ je pristavila. „Na stopnicah slišim korake gospoda Anquetila.“

In dala mi je na usta poljub, ki ga je pritisnila in podaljšala s silno nasladnostjo strahu, zakaj pod škornji njenega častilca so škripale lesene stopnice tik naju in s to igro je tvegala svoje nizozemsko platno in svojo srebrno skledo za juho.

Postiljon je odpel podnožnik za v kupé, toda gospod d'Anquetil je vprašal Jahelo, ali ne bi bilo zabavneje, če bi se spravili vsi skupaj v véliki oddelek, in meni ni ušlo, da je to prvi učinek intimnosti, ki jo je imel pravkar z Jahelo, in da mu je bilo po popolni zadostitvi vseh njegovih želja ž njo na samem manj prijetno. Moj dobri učitelj je bil toli skrban, da si je izposodil iz kleti Oboroženega moža pet ali šest steklenic belega vina, ki jih je poteknil pod blazine in katere smo pili, da smo si preganjali dolgčas na potu.

Opoldne smo prišli v Joigny, ki je dokaj prijazno mesto. Ker sem uvidel, da mi poide denar pred koncem potovanja in ker nisem mogel prenesti misli, da bi dal plačevati svoj potrošek gospodu Anquetilu, če me ne bi v to primorala skrajna sila, sem sklenil prodati prstan in medaljon, ki sem ju imel od svoje matere, in sem preletel mesto iščoč zlatarja. Našel sem enega na glavnem trgu nasproti cerkve, ki je tržil z verižicami in križi pod znamenjem Prave vere. Kakšno je bilo moje začudenje, ko najdem tam svojega dobrega učitelja. Stal je pred pultom, potegnil iz papirnatega zavitka pet ali šest de-

mantov, ki sem jih takoj spoznal za tiste, ki nam jih je bil pokazal gospod d'Astarac, in je vprašal zlatarja, koliko mu misli dati za te kamene!

Zlatar jih je preizkusil, potem je pogledal abbéja preko naočnikov in mu je rekel:

„Gospod, ti kameni bi imeli veliko vrednost, ko bi bili pristni. Pa so ponarejeni; niti poizkusnega brusa ni treba, da se o tem prepričate. To so stekleni biseri, dobri samo, da jih daste otrokom, naj se ž njimi igrajo, vsaj če jih nočete vdelati kaki kmečki mamki božji v krono, kamor bi se prav dobro podali.“

Na ta odgovor je gospod Coignard vzel svoje demante nazaj in je pokazal zlatarju hrbet. Pri tem okretu je zapazil mene in je bil radi tega srečanja precej v zadregi. Jaz sem svojo stvar naglo opravil in ko sem dobil svojega dobrega učitelja na hišnem pragu, sem mu očital krivico, ki bi jo bil kmalu naredil svojim tovarišem in samemu sebi, ker si je prilastil kamene, ki bi bili lahko njemu na nesrečo pristni.

„Sin moj,“ mi je odgovoril, „Bog, da me je ohranil nedolžnega, je hotel, da so samo videz in ponarejek. Priznam vam, da sem storil napek, ker sem jih vzel. Vidite me skesanega, in to je list, ki bi ga rad iztrgal iz knjige svojega življenja, v kateri nekaj strani, da povem odkritosrčno, ni tako čistih in brez madeža, kakor bi morale biti. Živo čutim, koliko graje zasluži moje ravnanje v tej točki. Toda človek ne sme preveč z duhom kloniti, kadar pade v greh; in to je trenotek, ko lahko rečem samemu sebi s slovečim pismoukom: „Premišluj svojo veliko omahljivost, ki jo le prepogostoma v najneznatnejših naključjih pokažeš, in vendar je v tvoje zveličanje, da se ti pripete take ali podobne stvari. Ni še vse izgubljeno za te, ako si dostikrat potrj in hudo izkuššan, in tudi če izkušnjava celo podležeš. Človek si in nikari Bog; od mesa si, in nikari angelj. Kako bi mogel vedno vztrajati v enakem stanju čednosti, ko je pa te zvestobe zmanjkalo angeljem v nebesih in prvemu človeku v raju?“ Poglejte Vrtiraženj, sin moj, to so edina duševna razvedrila in pravi samogovori, ki se prilegajo pričujočemu stanju moje duše. Ampak ali ne bi bilo čas, da bi se po tem nesrečnem koraku, ki mu ne prisojam posebne važnosti, vrnila v našo gostilno, da izpijemo skupaj s postiljoni, ki so preprosti možaki in neprisiljeni v obče- vanju, eno ali dve steklenici domačega vina?“

Jaz sem s tem nasvetom soglašal, in vrnila sva se v poštno gostilno, kjer sva dobila gospoda Anquetila, ki je bil prišel kakor midva iz mesta in je prinesel kvarte s seboj. Igral je z mojim dobrim učiteljem pike, in ko smo se bili zopet odpravili na pot, sta igrala še v vozu naprej. Ta strast do igre, ki je razvnela mojega tekmeca, mi je dajala nekoliko svobode Jaheli nasproti, ki se je z menoj mnogo rajša razgovarjala, odkar je bila zanemarjena. Ob teh razgovorih sem občutil bridko sladkost. Očitaje ji njeno izdajstvo in nezvestobo, sem si olajševal žalost s tožbami, sedaj slabimi, sedaj krepkimi.

„Joj, Jahela,“ sem ji rekel, „spomin in podoba najinih objemov, ki sta bila še pred kratkim moja najljubša slast, sta se mi prevrgla v kruto muko od misli, ki me obhaja, da ste vi danes drugemu to, kar ste bili prej meni.“

Ona je odgovorila:

„Ženska ni z vsemi enaka.“

In ko sem čez mero tarnal in ji delal očitke, mi je rekla:

„Razumem, da sem vam prizadela bridkosti. Toda to še ni vzrok, da bi me morali po stokrat na dan moriti s svojim brezkoristnim jadikovanjem.“

Kadar je gospod d'Anquetil izgubljal, je bil slabe volje. Za vsako je nadlegoval Jahelo, ki ni bila nič potrpežljiva, in mu je pretila, da bo pisala svojemu stricu Mozajidu, naj pride ponjo in jo vzame nazaj. Ti preprički so mi dajali spočetka nekaj žarkov radosti in upanja; ko pa so se večkrat ponovili, sem gledal njih nastanek narobe z vznemirjenjem, ker sem spoznal, da so jim sledile burne sprave, ki so izbruhnile vselej pred mojimi ušesi v poljube, gruljenje in v opolzko vzdihovanje. Gospod d'Anquetil me je prav z nevoljo prenašal. Nasprotno pa je bil nenavadno prijazen z mojim dobrim učiteljem, ki je to zavoljo svojega ravnodušja in zaradi neprimerljive zlahtnosti svojih nazorov res zaslužil. Igrala in popivala sta skupaj s simpatijo, ki je od dne do dne rasla. Stiskala sta kolena skupaj, da sta podpirala desko, na katero sta metala kvarte, in sta se smejala, šalila, se dražila, in čeprav sta si včasih vrgla kvarte v obraz, in se obkladala s psovkami, ki bi pognale nosačem v pristanišču svetega Nikolaja in mailskim čolnarjem rdečico v obraz, čeprav se je gospod d'Anquetil zaklinjal pri Bogu, pri Materi božji in vseh svetnikih, da ni videl še svoj živ dan niti na vrvi gršega raz-

bojnika od abbéja Coignarda, je bilo vendar čuti, da mojega dobrega učitelja iskreno ljubi, in veselje je bilo slišati trenotek za tem, kako je v smehu vzklikal:

„Abbé, vi boste moj miloščinar in boste z menoj pike igrali. Tudi na naše love boste morali hoditi. Iskali bomo globoko v Percheu konja dovolj debelega, da bo vas nosil in naredili vam bomo lovsko opravo podobno tisti, ki sem jo videl pri uzéškem škofu. Sploh je pa že skrajni čas, da vas preoblečemo: zakaj brez zamere, abbé, na riti vam hlače ne drže več.“

Tudi Jahela se je udala neodoljivemu nagnenju, ki je sklanjalo duše proti mojemu dobremu učitelju. Sklenila je, da pošije, kolikor bo mogoče, njegovo zanemarjeno obleko. Razkosala je eno svojih kril da je pokrpala haljo in hlače našemu častitemu prijatelju, in podarila mu je čipkast robec za ovratnico. Moj dobri učitelj je sprejemal te male darove z dostojanstveno hvaležnostjo. Večkrat sem imel priliko opaziti: v razgovorih z ženskami se je kazal galantnega moža. Kazal je za nje zanimanje, ki ni bilo nikdar vsiljivo, hvalil jih je s poznanjem zvedenca, dajajoč jim nasvetov iz svoje dolgotrajne izkušnje, razgrinjal je preko njih neskončno prizanesljivost srca, pripravljenega odpustiti vse slabosti, in kljub temu ni zamudil nobene priložnosti, da bi jim povedal velike in koristne resnice.

Ko smo prišli četrty dan v Montbard, smo se ustavili na višini, odkoder se je razkrivalo vse mesto na majhnem prostoru, kakor da ga je narisal na platno spreten rokodelc, ki je skrbno začrtal vse podrobnosti.

„Poglejte,“ nam je rekel moj dobri učitelj, „to zidovje, te stolpe, te zvonike, te strehe, ki mole iz zelenine. To je mesto, in ne da bi prašali za njega zgodovino in ime, je prav, ako razmišljamo o njem, kakor o najvrednejšem predmetu, ki se nam lahko na svetu v preišljevanje ponudi. Zares, mesto, kakršnokoli že, daje snovi dušnim špekulacijam. Postiljoni nam pravijo, da je to Montbard. Ta kraj mi je neznan. In vendar se ne bojim trditi po analogiji, da so ljudje, nam enaki, ki živé tukaj, sebični, poniglavi, hinavski, požrešni, poželjivi. Drugače bi ne bili ljudje in bi ne izhajali od tistega Adama, bednega in častitljivega hkrati, v katerem imajo vsi naši nagoni do najnižkotnejših, svoj vzvišeni izvor. Edina točka, kjer bi utegnili naša sodba omahovati, je ta, ali so ti ljudje bolj na hrano ali na razploy

udarjeni. In že v tem dvom ni na mestu: filozof bo pravilno sodil, da je tem nesrečnikom lakota silnejša potreba nego ljubezen. V svoji resni mladosti sem mislil, da je človeška žival predvsem nagnjena k spolnemu združevanju. Ali to je bila vaba, in jasno je, da je ljudem vendarle še več do tega, da bi življenje ohranjevali, nego podeljevali. Os človeštvu je lakota; sicer pa, ker ne kaže, da bi se tukaj o tem prepirali, porečem, če hočete, da ima človeško življenje dva tečaja: lakoto in ljubezen. In tukaj je treba odpreti uho in dušo! Ti grdi stvori, ki hlepe samo, kako bi se drugi drugega žrli in drugi drugega objemali, žive skupaj podvrženi zakonom, ki jim prepovedujejo baš zadovoljevanje tega dvojnega prvotnega poželjenja. Te preproste živali, ki so se pomeščanile, si nakladajo radovoljno vsakovrstna zatajevanja; spoštujejo tuje imetje, kar je z ozirom na njihovo pohlepno naravo pravo pravcato čudo; drže se sramežljivosti, ki je velikanska, toda splošna hinavščina, obstoječa v tem, da le poredkoma izrekó, na kar mislijo brez prestanka. Zakaj navsezadnje, gospoda, če odkrito govorimo, kadar vidimo žensko, ne navežemo svojih misli na njeno dušno lepoto in na ljubeznivost njenega duha; in kadar se z njo razgovarjamo imamo pred očmi poglavitno njene telesne oblike. In ljubeznivo bitjece to tako dobro ve, da se da oblačiti dobri šivilji in skrbno pazi, da zagrinja svoje čare samo z raznim umetnim podčrtavanjem. In gospodična Jahela, ki vendar ni divjakinja, bi bila brezupna, če bi bila pri nji umetnost nadvladala naravo v toliki meri, da ne bi bilo videti, kako je njeno nedrije polno in kako so ji boki zaokroženi. In tako opazujmo ljudi izza Adamovega greha kakor hočemo, vidimo jih se stradane in nezadovoljne. Kako torej to, da si, združeni v mestih, nakladajo vsakovrstna zatajevanja in se uklanjajo ureditvam, ki so v nasprotju z njih pokvarjeno naravo? Nekateri so trdili, da jim je to koristno, in da čutijo, kako so si s tem jarmom kupili svojo varnost. Ali s tem bi jim prisojali pravice razumnosti, ali, kar je še huje, nerazumnosti, zakaj absurdno je reševati svoje življenje na stroške tistega, kar mu je dajalo zmisel in ceno. Trdili so tudi še, da jih drži v pokorščini strah, in to je res: ječa, vešala in kolo

so izvrstna zagotovila za udanost v zakone. Toda gotovo je, da so predsodki v zvezi z zakonom, in ni prav razvidno, kako bi se bila mogla sila tako splošno utrditi. Zakone označujejo kot potrebna razmerja stvari do stvari; toda pravkar smo videli, da so ta razmerja v nasprotju z naravo, nikar da bi bila njene potrebnosti. In zato, gospoda moja, bom iskal izvira in začetka zakonom ne v človeku, temveč izven človeka, in mislil bom, da izhajajo, ker so ljudem tuji, od Boga, ki je ustvaril s svojimi skrivnostnimi rokami ne samo zemljo in vodo, rastlino in žival, ampak tudi narode in družbe. Mislil bom, da izhajajo zakoni naravnost od njega, iz njegovega prvega dekaloga in da so nečloveški, zato ker so božji. Seveda motrim tukaj zakonike v njih prvotnosti in bistvenosti, ne da bi se hotel spuščati v njih smešno raznolikost in njih klaverno zamotanost. Podrobnosti običajev in pisane in sporočene zapovedi, so človeški del, in ta del lahko preziramo. Toda ne bojmo se priznati: Država je božja naredba. Iz tega izhaja, da mora biti vsaka vlada teokratična. Duhovnik, slovit po svoji sovdeležbi pri izjavi iz šestnajststodvainosemdesetega leta, gospod Bossuet, ni imel prav nič napak, ko je hotel začrtati pravila politiki po maksimah svetega pisma, in ako jo je pri tem klaverno zavozil, moramo zato okriviti samo slabost njegovega duha, ki se je plitko držal vzgledov iz sodnikov in iz kraljev, ter ni videl, da se Bog, kadar dela na tem svetu, prilagaja času in kraju in da razlikuje med Francozi in Izraelci. Država, ki bo zopet ustanovljena pod svojim pravim in edino zakonitim oblastvom, ne bo država Jozvetova, Savlova in Davidova, marveč bo evangelijsko mesto, mesto ubožca, v katerem ne bo več farizej poniževal rokodelca in nečistnice. O, gospoda, kako bi se dala posneti iz svetega pisma vse lepša in vse svetejša politika od tiste, katero je iz njega mukoma izpulil ta hrapavi in jalovi gospod Bossuet! Kakšno mesto, mnogo harmoničnejše od tistega, ki ga je dvignil Orfej z akordi svoje lire iz tal, se bo zgradilo na maksimah Jezusa Kristusa, tisti dan, ko se izkažejo njegovi duhovniki, ne več prodani cesarju in kraljem, za resnične kneze svojega naroda.*

(Konec prih.)

Listek.

Levstikovo delo za Prešerna do l. 1870.

I. Delo za komentar o poezijah.

1. Illyrisches Blatt in Novice.

Levstik je zbiral in prepisoval material povsem praktično na posamezne lističe; in med njimi se je ohranil tudi prvi sled, ki kaže, kje in kako je Levstik pričel svoje delo: listič, ki ima Levstikovo notico s svinčnikom:

Vollkom[men] durchgelesen u. egzertirt:

Illyr. Bl. Jahrg. 1846, —47, —48, 49.

1844, —45, 1842 u. 43, 1840—41, 1838—39,

1836—37, 1834—35, *)

Ta seznam priča, da se je Levstik lotil najpopreje vseh letnikov ljubljanskega časnika „Illyrisches Blatt“, ki je izhajal od l. 1821—1849 kot nadaljevanje poprejšnje „leposlovne“ priloge ljubljanskega uradnega lista „Laibacher Zeitung“, namreč priloge „Laibacher Wochenblatt“ (1804—6; 1814—19). Zasledil je potemtakem Levstik že, da je Prešeren bil so-trudnik, in sicer sotrudnik do svoje smrti pri tem časniku, toda od kedar, od katerega leta navzgor? To je bilo takrat šele ugotoviti! Saj takrat ni o tem bilo še nikjer nobenega podatka. In da je Levstik imel prav to historično vprašanje o prvi natisnjeni pesmi Prešernovi za cilj svojega iskanja, kaže tista posebna metoda njegovega dela, ki jo dokumentira gorenja notica.

Gorenji seznam priča namreč, da se je Levstik lotil vira pri koncu njegovem ter šel vedno niže navzdol po letih, od letnika do letnika, do l. 1834, — kakor sta po dva in dva vezana v en zvezek v ljubljanski licejki. Služil mu je, to je jasno razvideti že tu, za njegovo delo torej izvod takratne licejske, zdaj „študijske“ biblioteke v Ljubljani.

A za letnico 1834—35 ne stoji na koncu notice pika, ampak — vejica, ki pripoveduje, da se Levstik tu na tem mestu ni smatral že na koncu, ampak šele nekje na sredi svojega dela, ter da je tu videl in vedel pred sabo svojo pot še odprto in nedokončano. Odprta vejica za zadnjo letnico gorenjega zapiska kaže, da je Levstik tu nameraval svoje delo po istem načrtu in načinu, z isto metodo kakor do tu nadaljevati tudi še naprej, tja navzdol — do zadnje meje, ki jo je iskal.

*) Na obratni strani lista ima Levstik tudi še zapisek: Cop. Gedicht von A. Laschan: 1) Zur Erinnerung an Mathias Cop, † 6. Juli 1835. Illyr. Bl. 4. August 1838. — 2) Zum Gedächtniß an M. C. († 6. Juli 1835.) Anton Laschan (Gedicht) Illyr. Bl. 11. Juli 1839. — Am Jahresabende des Todes Mathias Cop's. A. Laschan. Illyr. Bl. 23. Juli 1836. — Zur Erinnerung an Mathias [C] Zhóp † 6. Juli 1835. Gedicht. Illyr. Bl. 15. Juli 1837. A. Laschan.

In na koncu si je še pripisal Levstik zaporedoma pregled: 35, 36, 37, 38, 39. Kar pomeni, da je vsa ta leta (1835, 1836, 1837, 1838, 1839) opeval ob smrti Čopovi ter ob vsaki obletnici njeni do l. 1839 A. Laschan — v gorenjem listu spomin Čopov. Vidi se, da so bila to Levstiku takrat sama nova razodetja, ki jih dotlej ni slutil, — vredna zapamka!

In da Levstik ni obstal pri letu 1834, ampak nadaljeval svojo pot res še niže navzdol, to izpričuje drugi listič z naslednjim, lastnoročno Levstikovim, s črnilom pisanim pregledom:

Preširen.

Preloga: Licova strelci prvič natisn. v „Illyr. listu“ 14. avgusta 1830, s podpisom: Dr. P.

Sonet: „Vrh sonca sije soncov cela čeda“ prvič natisn. v „Illyr. listu“, 12. marca 1831. Podpis: Dr. Preš.

Kita cvetja razniga, v „Illyr. listu“, 17. januarja 1832. s podp. pokrajščil Pr.-n. Ni Prešernovo. Cf. Il. list. Nro de 1832, pag. 6.

Romanca: Klél učenc filosofije, v „Illyr. l.“ Nro. 2, v dan 14/1. 832.

Sängers Klage mit dem Motto: Et Getico scripsi sermone libellum. (Ovid). Es ist das Sonett: „Obſchon die Lieder aus dem Vaterlande. etc. v „Illyr. l.“ Nro 24. de 15. junija 1833.

Sängers Klage. (Als: Zweites Sonett): Wohl ihm, wem fremd geblieben das Erkennen. — v „Illyr. l.“ Nro 25. de 22. juni 1823.

Im „Illyr. Blatte“ Nro 28. de 13. Juli 1833. heißt es; Von der schönen Vida. — Frei nach dem von Dr. Preschern bearbeiteten slavischen Volksliede. — Unterschrift: Dr. C. A. U. V „Illyr. listu“, Nro 19. de 10. Mai 1834: Sonett: Warum ſie, werth, daß Sänger aller Zungen.“ Unterſch. Dr. Prešern.

„Illyr. Bl.“ Nro 21. dd. 24. Mai 1834. Liebesgleichniſſe: (I. Sonett: „Der Frühling kommt, aus Auen, Bergen, Flüssen — II. Sonett: „Wie der, dem Alles, was er mitgenommen“, III. Sonett: Wie brünstig ſehnt ſich, wer an dunkler Stelle“. Unterſch. Dr. Prešern.

„Illyr. Bl.“ Nro 30, de 25. Juli 1835: „Dem Andenken des Mathias Zhóp. Unterſch. Dr. Prešern.

„Illyr. Bl.“ Nro. 4. dd. 23/1 1836. Prekop, mit deutscher Übersſg daneben. Unterſch. Dr. Prešern.

„Illyr. Bl.“ Nro. 13. dd. 26/3 1836. Sonet: „Ni majhina bla, Togenburgar mera“, mit deutscher Übersſg. daneben: „Wohl groß war, Togenburg, mein Schmerzgeſelle.“ Ohne Unterſch.

„Illyr. Blatt.“ Nro. 43. dd. 22/10 [87] 836. Drei Sonette: „Blo Mojzesu je nekdaſ naročeno;“ — Oči so le per nji v deklet ble sredi. — Kadar obupa učenost zdravnika. Ohne Unterſch.

Tu skonča list, — popisan na obeh straneh do zadnjega roba, obsejajoč leta 1830—1836. Na svojem čelu pa nosi signaturo s plavim pisalom, rimsko štetje I, — dokaz, da je sledil pričujočemu prvemu najmanj še en list: nadaljevanje gorenjega seznama, ki je najbrže obsezalo še vse nadaljnje, v listu „Illyrisches Blatt“ izšli Prešernove objave prav do konca: 1836—1846; a ta II. kos rokopisa je šel pač v izgubo, — vsaj v zbirki ga danes ni nikjer več.

A ohranil se je še en pregled; en sam list, ki na obeh straneh svojih straneh obseza drugo, drugačno kazalo Prešernovih tiskov iz imenovanega časnika.

Ta pregled, lastnoročno pisan s svinčnikom, je naslednji:

Preširens Gedichte im Illyr. Blatt.

- [Jařrg. 1827. Padala nebeška mana pg. 5]
 Jařrgang 1828 u. 1829 Ničts.¹⁾
 Jařrgang 1830: Licova strelci Nro 33.
 Jařrg. 1831. Sonet: Vrh sonca sije, Nro 11.
 Jařrg. 1832. Klel učenc filoz. Nro 2.
 Jařrg. 1833. Al prav se piše kawa Nro 6 (pag. 23)
 Obschon die Lieder aus dem Vaterl. Nro 24
 Wohl ihm, dem fremd gebil. das Erk. Nro 25
 Apel podoba na ogled postavi Literat. Scherze
 Jařrg. 1838. Ribič Nro 9.
 Ihr, die entsprossen dem Slaveth. Nro 14
 Prosto srce Nro 21
 Oserčenje Nro 23
 Jařrg. 1839 Ničts.¹⁾
 Jařrg. 1840 Ničts.¹⁾
 Jařrg. 1841 Ničts.¹⁾
 Jařrg. 1842. Bog te obar Nro 13
 Jařrg. 1843. Ukazi Nro 23.
 Jařrg. 1843. Sila spominja [1844] Nro 9
 Mornar Nro 20
 V spomin A. Smoleta Nro 48
 Jařrg. 1845. Judovsko dekle 1845. Nro 3.
 Jařrg. 1846. V spomin M. Čopa Nro 17.
 Novice.
 Jařrg. 1844. Krst pri Savici Nro 29.
 Jařrg. 1845. V Arabje pušavi Nro 3
 Orglar Nro 22
 Hradeckemu Nro 27
 Memento mori Nro 44
 Jařrg. 1846. V spomin M. Čopa Nro 8

To je tretji seznam. Ali je popolen? Leta 1834 do 1837 manjkajo, kar se tiče objav v listu „Illyr. Blatt“; leta torej, ki jih poprejšnji pregled že vpoštevava prav natanko. Poleg dosedanjega vira „Illyr. Blatt“ pa zaobseza to kazalo tudi že — Novice. Levstik je torej tu že preiskal tudi té ter segel že preko „Ilirskega lista“!

Eno pa je v pričujočem pregledu za nas bolj važno ko vse drugo: dejstvo namreč, da je Levstik prvo vrsto, (podatek: Jařrg. 1827. Padala nebeška mana — pag. 5), pripisal tja gori na vrh šele kesneje, — post festum.

Poglej — drugi seznam! Pričenja s „prelogo: Licova strelci“ kot prvo objavo! Z letom 1830 torej. Zadnji, tretji pregled je komentar temu dejstvu. Opazka: „Jařrgang 1828 u. 1829 Ničts.“ — priča, da je Levstik v svojem raziskovanju obtičal pri letniku 1828, ter ni šel še niže do letnika 1827, ko je našel dva poprej prazna. In tako pričinja seznam šele z letom — 1830!²⁾ Bogvedi kako, a zasledil je kesneje Levstik pesem „Dekelcam“ v letniku 1827 lista „Illyrisches Blatt“.

¹⁾ To vrsto si je Levstik vso spet prečrtal z debelo plavo črto.

²⁾ V besedah potrjuje to dejstvo Levstik v sprej natisnjem članku „Prešernovo življenje“, kjer pravi še o Prešernu: „— in sicer je njegova prva pesem natisnena v l. Čbelici 1830. leta. Prešeren je ljubiti in peti začel, — ko mu je 30. leto predla Parka, ko drugi uže nehavajo.“ (Slovan

In da jo je, ga je globoko presenetilo! Pripisal si je na čelo gorenjega tretjega seznama novi podatek, ki sem ga tu v ponatisku prav zato označil z oklepom. A poleg tega pa še spisal poseben članek o tej najdbi svoji; članek, — ki je razodetje presenečenja. Priobčil pa ga je kot „listek“ v Tomšičevem „Slovenskem Narodu“, l. 1869 (v II. tečaju, 28. avgusta, v štev. 101), — brez vsakega podpisa. Glasi se:

Prva natisnena Preširnova pesen.

Prva Preširnova pesen je bila natisnena 1827. l. v listu „Illyrisches Blatt“ Nr. 2. V „poezijah doktorja Franceta Preširna“ se zelo popravljena, imenovana: „deklétam“ čita na l. strani. V „ilirskem listu“ se zove: „dekelcam“, na strani z nemškim prilogom, podpisana pod nemškimi besedami s pismenom: p. Prelog je torej samega Preširna, ki takrat ni bil še doktor. Čitatelj podajemo izvirne slovenske besede in prelog, ker je tako izvrsten, da bi se z njim mogel ponášati največi nemški pesnik.

Dekelcam.

Padala v pušavi mana,
 Izraelce je redila;
 Če ni kmalo bla pobrana,
 Se zastonj je raztopila.

Ko srebró se rósa bliska,
 Če mladi so žarki zlati,
 Belj vročina če pertiska,
 Rosa more koj bežati.

Rožice cvetó vesele
 Le ob času létne mlade;
 Leto grom in piš perpéle,
 Lépo cvetje proč jim pade.

Roža, rosa ino mana
 Tvoja je lepóta, dvica!
 Dekelca, ne bod zaspana,
 Dokler ti cvetejo lica!

Fante zbéraš si prevzetna,
 Dokler raseš v'*) lepóti;
 Varji, varji, de prelétna
 Se ne jókaš v'*) samoti.

An die Mädchen.

Manna gab Gott in der weiten,
 Oeden Wüste Jakobs Sprossen;
 Sammelten sie's nicht bei Zeiten,
 So zerfloss es ungenossen.

In des jungen Morgens Kühle
 Blinkt der Thau so froh und helle;
 Kaum doch naht des Tages Schwüle,
 Weichen muss er auf der Stelle.

Lustig treiben ihre Blüthen
 Blumen in des Lenzes Wetter;
 Kommt der Sommer-Stürme Wüthen,
 Welk und dürr sind ihre Blätter.

Wohl dem Thau, dem Manna gleicht,
 Blumen gleicht der Schönheit Prangen.
 Nützt sie, Mädchen, eh' sie welchet,
 Eh' erbleicht das Roth der Wangen.

Körbchen theilt man ohn' Erbarmen,
 Spröde und stolz, so lang man blühet;
 Einsam klagt ihr, lasst euch warnen,
 Wenn von euch der Reitz entfliehet.

*) Obákrat čitaj: v' (s polglasnikom), kakor se tudi v Vodnikovih pesnih često nahaja, v novejši dobi po nepotrebi, po nepremišljenem sovraštvu do polglasnika čisto opuščeno, na kvar pesnikom, ker se jim s tem jemlje pravica, katero jim jezik podaja. Pristaviti je samo to, da bi v takih slučajih polglasniku tudi trebalo posebnega znamenja, kajti pisanje: v', k' itd. je nedovoljeno ino neukretno.

Nič posebnega nam ne pove o Prešernu ta „listek“. Toda nam je na naši poti ta objava zelo dragocen podatek. Prvič, — ker je to prvi list, pri tem edini objavljeni list iz Levstikovnega „Tolmača“ o Prešernu; drugič, — ker nam

1914, na strani 286). Iz tega sledi, da Levstik dotlej ni vedel še prav nič — o „prvi natisnjeni pesmi“ Prešernovi iz l. 1827, ampak da je bilo l. 1830 zanj leto prve literarne objave Prešernove. In še to sledi nadalje, da je takrat Čbelico poznal, ter sodil iz nje o Prešernu, češ: v l. Čbelici je začetek Prešernove literarne poti! Strinja se ta literarno-historični pogrešek sicer dobesedno s podatkom v dr. Jerneja Levičnika „nevrologu“ Prešernovem, kjer bereš o Kastelčevi Zibelizi: „In dieser ‚Biene‘ erscheint Dr. Prešern zuerst als Sänger vor dem Publikum.“ (Carinthia 1851, 8./II., str. 42; Laib. Ztg. 1851, 15./III., str. 258). Pač je pripisal Levstik svojemu članku ob rob kot poznejšo opazko to-le dvojbo: „Mogoče je sicer, da je poprej kaj pel, ali gotovo ni, o čemur bomo pozneje govorili.“ A tudi ta ugovor priča le, da Levstik tačas še ni poznal prvega tiska Prešernovega, ampak sodil slej ko prej, da je Prešeren v našem slovstvu nastopil prvič šele v „Zibelizi“ l. — l. 1830!

datum te objave podaja kronološko mejo v Levstikovem delu: mejo z dne 28. avgusta 1869! Dokazuje nam, da je Levstik že pred tem dnevom pričel historično raziskovati Prešernovo delo, ter da je dokončal do tedaj vsaj „Illyrisches Blatt“ in pa „Novice“. Ne torej šele kot skriptor licejke ljubljanske, kamor ga je imenoval naučni minister (s svojim odlokom štev. 10.650) šele 29. avgusta 1872; ampak že prej, še pred svojo „dunajsko“ dobo, že v šestdesetih letih samih je Levstik stopil na realna tla s svojim delom za Prešerna ter se trudil, da bi spoznal njegovo pesniško pot v prvih tiskih, — s kronološke strani. In o tem dejstvu, posebej o tem razdobju v Levstikovem delu za Prešerna nam je edini podatek gorenji „listek“, trdna točka, ki se nam je ob njo opreti že tu, da zmoremo kesneje — razrešitev problema!

2. Krajnska Zibeliza in Carniolia.

Pač stoji onkraj gorenje objave Levstikove, tam za dnevom 28. avgusta 1869 še drug trden datum: letnica 1866. Izšlo je tega leta v Ljubljani „Klasje z domačega polja“, ki sta ga — kakor se glasi za takratno javnost — „nabrala in izdala Jože Jurčič in Jože Stritar“, ki pa prinaša poleg Stritarjevega predgovora le še Levstikovo prireditev „Pesmi Franceta Preširna“ ter na koncu Levstikov „Dostavek nenatisnenih, in tudi že kdaj kje natisnenih, toda do zdaj še ne zbranih pesmi“ Prešernovih.

Stritar se v svojem članku za predgovor načeloma izogiblje vsakemu viru, ter namenoma ne navaja nobenega bibliografskega ali kronološkega podatka o Prešernovih pesmih. In takó tudi Levstik ne, a le v „Pesmih“ samih; v „Dostavku“ pa, ki obseza ter torej pozna, leta 1866, spodaj sledeče Prešernove spesnitve — izven „Poezij“, dostavlja Levstik v opombi pod črto prvi tisk njihov takó kakor sledi tu za vsako pesmijo v oklepaju:

Nuna. (Natisnena v Čebelici 1848. 1.)

Zarjavéla devica. (Do zdaj še nenatisnena.)

Zdravijca. (Natisnena v Čebelici 1848. 1.)

Tri želje. (Do zdaj še nenatisnena.)

Licovski strélcí. (Natisnena v „Illyrisches Blatt“ 1830. 1. in v Koledarčku 1854. 1.)

Janezu N. Hradeckemu. (Natisnena v „Novicah“ 1845. 1.)

Sveti Senán. (Natisnena v Čebelici 1848. 1.)

Nebeška procesija. (Natisnena v Čebelici 1848. 1.)

Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori. (Do zdaj še nenatisnena.)

Šmarna gora. (Natisnena v Čebelici 1848. 1.)

Parizina. I—13. (Od 9. oddelka dalje natisnena v Koledarčku za 1852. 1.; drugo še nenatisneno.)

Ljubezni tiranija. (Do zdaj še nenatisneno.)

Napis na grobu Matija Čopa. (Do zdaj še nenatisneno.)

Napis na Linhartovem grobu. (Do zdaj še nenatisneno.)

Napis na grobu Fr. Julijana. (Pravijo, da je ta do zdaj še nenatisnena napis Preširnov. [?])

Uganki. (Natisnjeni v Novicah 1849. 1. in v Janežičevi knjigi: „Cvet slovenske poezije“ 1861. 1.)

Božje in hudičeve hiše v Ljubljani. (Natisneno v Novicah 1849. 1.)

Bog. (Še nenatisneno.)

Repiču. (Še nenatisneno.)

Slomšek. (Natisneno v Slomškovem životopisu, ki ga je nemški na svitlo dal gosp. France Kosár.)

Nitemuren up. (Natisneno v Čebelici.)

Čudni dehúr. (Natisneno v Čebelici.)

Novičarjem. (Še nenatisneno.)

Iz Stritarjevega spisa samega ne dobimo potemtakem nikakega doneska, ki bi ga mogli tu na tem mestu vpoštovati kot gradivo o Levstikovem delu za Prešerna. Pač pa nam Levstikov „Donesek“ sam priča, da je Levstik tega leta poleg gorenjih dveh virov („Illyrisches Blatt“ do l. 1830. navzdol in pa „Novic“ do l. 1849 navzgor) poznal tudi „Krajnsko Zibelizo“, in sicer vsaj V. letnik njen iz l. 1848, ki je iz njega zajél Levstik vse pesmi, kar jih je prvič objavil tam Prešeren: dve leti za svojimi „Poezijami“; in pa III. letnik (iz l. 1832), ki sta v njem izšla epigrama („sršena“); „Čudni dihúr“ ter „Nečimerni up“.

Vprašanje je, ali smemo iz tega sklepati, da je poleg virov „Illyrisches Blatt“ (do l. 1830 navzdol) ter „Novic“ (do vštete l. 1849 navzgor) — poznal takrat Levstik tudi še vso „Krajnsko Zibelizo“, t. j. vseh pet letnikov njenih! Dasi res ni nikjer nobenega poročila o tem — takraj naše kronološke meje, t. j. do l. 1869, sodim vendarle, da pač lahko prištejemo že v to dobo Levstikovega raziskovanja tudi ta vir — ves, kar bo sicer do zadnjega ugotoviti mogoče šele pozneje tekoma nadaljnje razprave.

Razen teh treh virov pa ga ni poročila, da bi bil Levstik o tej dobi poznal še kak drugi tiskani vir o Prešernovih poezijah. Posebej ne enega, gorenjim trem sovrstno važnega, — namreč: Carniolije, ki jo je izdajal in kesneje še zalagal v Ljubljani Blasnik (od l. V. 1838 do 30. XII. 1844), da je srečno doživela šest letnikov!

Pač pa je Levstik poleg tiskov spoznal do l. 1866 nekaj rokopisnih virov, odkoder je tega leta zajél v svojo (oz. Wagnerjevo) izdajo „Pesmi Franceta Preširna“ nekaj dotlej „nenatisnenih“. In sicer je kot take označil Levstik izmed gorenjih naslednje, ki nam jih je tu povzétí v pregledno skupino same záse:

1. Zarjavéla devica.

2. Tri želje (Anastazija Zelénca).

3. Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori.

4. Parizina. (1.—8.)

5. Sonet „Ljubezni tiranija.“

6. Napis na grobu Matija Čopa.

7. Napis na Linhartovem grobu.

8. Napis na grobu Fr. Julijana.

9. Bog.

10. Repiču.

11. Novičarjem.

Tem treba, da najpoprej ter že na tem mestu posvetimo nekaj znanstvene pozornosti ter si ob njih že tu zastavimo konkretno vprašanje: Odkod ima Levstik te, po njegovi označbi dotlej še „nenatisnene“ pesmi Prešernove? Iz kakega vira jih je dobil, ter kakšne so prišle v njegove roke? Po njegovi označbi so te pesmi živele dotlej edinole v rokopisih. A kje so bili ti rokopisi? In kako je prišel Levstik do njih? To je važen del njegovega truda za Prešerna!

Levstik sam jim ni dostavil vira. Opustil ga je, kjer bi ga bilo najbolj potreba. To je prvi znak nekritičnega postopanja s stališča literarno-historične akribije. A ni-li morda Levstik na lašč zamolčal tu svojih virov, iz obziróv ali celó vsled izrečene želje dotičnikov, ki so mu do teh rokopisov pripomogli? Ni neverjetna ta morebitnost — o tisti žalostni, tesni in strahopetni dobi naši! Morda pa je Levstik sam vsled tiste takratne, vsako znanstveno točnost in jasnost ter

njihovo posledico: znanstveno preprostost nekam čudno izbegavajoče „pesniške romantike“ načeloma brisal sledove svojega dela? A bodi kakorkoli, ne preostaja nam drugega izven enega: iskati si moramo sami poti do — znanstvene jasnosti, poti — do točnega odgovora. In s tem je cilj ter je poteza nadaljnje razprave označena: dobiti si je tu — odgovor, ki naj nam omogoči — novo konkretno vprašanje!

(Konec prih.)

Dragan Šanda: Lepa Vida. Tragedija. (Konec.)
Gonsalvo in Diego sama, nepotrebno dolg dvogovor, za organsko potrebni prehod bi zadostovalo par besed. Sledi dolg tudi nepotreben samogovor Gonsalvov, mesto kratkega dvogovora Gonsalvo-Vida dolg, nepotrebno dolg in nekoliko pust dvogovor, sredi njega je pa dramatična scena, ko Vida zataji svojega sinka, češ, „sorodstva mojege to dete je.“ Na to sledeče nadaljevanje dvogovorov je sicer zopet nekoliko predolgo, pa vendar dramatično zelo nemirno. Na to v prozi izborni pogojeni nastop Vrečajke, stare vračarice, in njen pogovor z Vido. Vrečajka govori kakor živa. To figuro je pisatelj moral kje zaslediti živo v kakšni šumi, bodisi na Krasu, bodisi kje pod Gorjanci ali v Liki. In zopet je, kakor da jo je zamislil Šekspir, čisto njegova dikcija, čisto njegova paradoksa. Ko vedežuje Vrečajka Vidi v hiši, se priplazi k razsvetljenemu oknu Dreja in izpove v dolgem samogovoru svoje gorje kakor Lear. Tudi tu je dikcija krasna, toda samogovor, ves prizor, kakor je dramatičen, odveč. Vida in Vrečajka stopita iz hiše, sledi zopet dvogovor med njima, ves živ in sočen. Vida: Obsoditi, kar duša resnično čuti, nima pravice ne bog v nebesih, ne človek na zemlji. Vrečajkino vedeževanje o kraljih in knezih in sijajni bodočnosti odloči pri Vidi, zamami zadnje pomisleke. V dolgem, lepo zamišljenem, lepo povejanem, pa mnogo mnogo predolgem samogovoru, pravzaprav govorjenem preišljevanju, nam Vida pove to, in ko pride Gonsalvo, mu odgovori: Želim, kar ti želiš, — in odide ž njim v taborišče Gonsalvove armade. Tam se vrši tretje dejanje. Filozof Diego je otvoril z dolgim samogovorom, to pot potrebnim, faustovskim, kakor oni „Habe nun ach Philosophie, Juristerei und Medizin und leider auch Theologie durchaus studiert mit heißem Bemühn itd.“ Diego se loti v tem samogovoru vseh najvišjih problemov.

„Nikjer mi smrti vgladati ni moč,
vsa smrt življenja je samo lastnost,
v razpadu se pretvarja žitja sila
ter spi drugod, budnika čakajoč.“

Nepotreben dolg dvogovor Diego-Vida, na to zopet dolg, nepotreben Vidin samogovor, mesto njega bi spadala tja li-rična njena pesem kakor Marjetice pred Marijo („Neige, du Schmerzensreiche, . . .“), ne pa takšna filozofska visoka pesem „ljubezni, skrinji zaveze,“ kakor bi se mogla polagati v usta kralju Davidu. Na to zopet sila dolg in pust dvogovor Vida-Gonsalvo. Deset strani mesto dveh, — nič ekonomije, le besede, besede, besede. Na to pa krasen, zopet docela šekspirski dvogovor Vrečajka-Diego v prozi; Diego izve od Vrečajke, da je Vida žena in mati, toda žar ljubezni prijatelja mu Gonsalva in plemenitost vse pozabljaajoče ljubezni Vidine ga zadržita, da molči. Prizor magistra, dvogovor magistra in Diega sta nepotrebna. Poslanik Tonvilla prinese Gonsalvu vest, da mu je namenjena kraljičina Ines za so-progo. Gonsalvo odkloni in proglasi Vido slovesno za svojo

zaročenko, proglašenje je namenjeno za presencčenje Vidi, ki pa v hipnem razburjenju omahne v onemoglost in halucinacije. Vidi svoje dete, ki je je zapustila.

Diego (zase):

Vragovje sreča ima ta rogé
in furije teko ji za petami.
Kjer je usoda vzela bič v roke,
hihot, ta voz drvi, dokler ni v jami.

Četrto dejanje je večinoma odveč, zadostovalo bi tretje dejanje z več prizori. Vse te osebe, Pedro, magister, služabnik, vsi ti dvogovori so sicer lepo manirirani, mestoma zanimivi, duhoviti, toda odveč. Dobra je figura Dolores, njen pogovor z Vido:

Ne boj se, dete.

Bog isti je povsod na svetu temu,
in v svoji veri vsak, po vesti svoji
naj moli ga, in blagor, kdor ga najde.

Dramatičen je prizor Ines-Vida, kakor Krimhilda-Brunhilda.

V petem dejanju se pojavi Dreja, ki je prišel v Kordovo iskat svojo ženo. Diego mu je bil nekoč dal svoj naslov. Pride baš k poročnemu izprevodu Gonsalvovemu z Vido. Plane s presunljivim klikom iz množice: „Žena, žena, kaj si mi storila!“

Prememba: Vida v zatvoru. Dolores pri njej, pove jej, da jo Gonsalvo še ljubi. Dreja jo obišče. Dvogovor. Dreja jej odpusti.

Prememba: Sodna dvorana. Gonsalvo jo opravičuje pred sodnim stolom:

— na dno srca ji zrl

Gonsalvo je in v nje plamenih čistih
izčiščal sebe sam je peze zemske, —
ni misli zle semena v duši tej
in njena krivda vsa je le ljubezen.

Dreja:

Jaz sam, gospod, sem kriv nesreče si.
Umeval nisem nje bolesti skrivne,

— — — — —

Vida:

O ne verujte mu, sodniki strogi,
jaz sama, sama vsega kriva sem.

Množica:

Oprosti jo:

— — — — —

Diego:

Zato ker sodbe te jaz sam sem kriv,
za ženo to vas oproščenja prosim.

Toda Vida ne sprejme oprostivne, izpove svojo skrivnost, namreč da je potomka greha svečenika in grofice itd. Ta „izpoved“ je poleg vse svoje absolutne nepotrebnosti smešna in naravnost udarec v obraz dobremu okusu, kakor kak „Hinter-treppenroman“. Koncem nje izpije Vida strup in zapusti Drejo in Gonsalva v obupu, pa tudi Diega, ki se kesa, da je on bil tisti, ki je priklical Drejo s Krasa v Kordovo.

Čemu ta obširna vsebina? Ker smatram to tako nepričakovano tragedijo za nekaj boljšega, za delo, ki zasluži pozornost, ker je pisano z ljubeznijo in zanosom. Pisatelju (ali pesniku?) se pozna ne le, da se je potrudil, nego da ima mnogo zmožnosti. Tragedija je v svoji današnji obliki vkljub velikim hibam več ko užitna, je lepa. Mesta, ki jih

je odveč, pač treba prelistati. Toda kakšen umotvor bi bila ta tragedija, če bi jo bil avtor opilil in obklesal od granita tiste grude, ki so še odveč! Bila bi prva slovenska tragedija, ki se zares približa velikemu vzoru vseh tragedov, Šekspirju, — tako pa ostaja le tiskan osnutek lepega dela, ki je vredno, da je avtor pozorno predela in izda na novo ter si s tem steče lovor prvega resničnega slovenskega trageda, ki bi se mu odprl oder na našo veliko hvaležnost.

Verski problem pri Aškercu, Macharju in Kranjčeviću.)* Kakšno je svetovno naziranje modernega inteligenta pri nas? — Še v zgodnji, nežni mladosti, ko sploh samostojno misliti ni znal, so mu vcepili tradicionalne nauke tiste Cerkve, v katero je bil ob rojstvu brez lastne volje in brez lastnega privoljenja s krstom sprejet. Ko se je pa enkrat razvil v njem razum do samostojnega kritičnega opazovanja sveta in samostojnega premišljevanja in ko se je v šoli in izven šole seznanil z rezultati moderne vede, predvsem tiste vede, ki daje moderni dobi njen značaj prirodne vede — potem se začno tradicionalnim verskim naukom majati tla pod nogami. S temi verskimi nauki pa ni tangirana vera v pravzrok sveta in življenja, Boga — to je filozofski postulat, ki s konfesijo nič opraviči nima. Žalibog pa se pri mnogokrat zelo težkih, da, tragično končujočih duševnih bojih omaje v mladem človeku tudi vera v božanstvo samo. V opravičbo pa je treba navesti, da je to le odpor zdravega človeškega razuma proti antropomorfiziranju najvišje ideje Boga. Naše srednje šole nam ne podajajo nobene organsko celotne vzgoje: katehet predava srednjeveško sholastiko, prirodoslovec in historik rezultate moderne vede. Filozofija je zastopana le z logiko in psihologijo, o zgodovini razvoja človeškega mišljenja ni duha ne sluha. Zato ni čuda, da mladi, filozofsko neizšolani duhovi vržejo proč z ničvredno lupino konfesije tudi zdravo jedro prave religije. Potrebo po pravi religiji, po ojasnenju svojega razmerja k svetu in Bogu, čuti večinoma vsak misleč človek v sebi. Žal, da je posebno pri katolicizmu (nič manj pri pravoslavju) zavito zdravo jedro v toliko formalnosti in ceremonij, da je videti le še ta lupina, ki misleče ljudi odbija, jedro pa pod to lupino popolnoma izgine. Najbolj čisto je pač verska misel izražena v protestantizmu.

Ta razvoj od konfesionalnih sponk — brezverstvu, pa tudi k višjemu verstvu in filozofskemu svetovnemu naziranju pa predela v sebi le del doraščajoče inteligence. Opažamo pa lahko, da ta del s časom in rastočo kulturo tudi postaja vedno večji: večji je n. pr. pri Čehih ali Nemcih kakor pri nas, ki reprezentiramo še vse bolj primitivno kulturo, a tudi pri nas raste s časom: vsaka mlajša generacija ima več takih ljudi.

Večina naše stare inteligence, napol in pomanjkljivo v naših šolah izobražene, ni začutila sploh nobenega nasprotja med vero in vedo, ni predelala sploh nobenih duševnih bojov, a ona je — „liberalna“: ves njen „liberalizem“ je v tem, da zabavlja na politikujoče „farje“ in voli liberalno, opravlja pa pri tem vse obveznosti, ki jih nalaga Cerkve: hodi k maši, k spovedi itd.

*) Fragment iz zapuščine.

Da se masa ljudstva, ki je seveda celo v primeri s to inteligenco popolnoma neizobražena, trdno drži Cerkve z njenim jedrom in z njenimi formalnostmi in zunanostmi, z njeno lupino vred, ki pa je ljudstvu glavna stvar, ni treba posebej povdarjati. Tistih par mislečih mož, ki v resnici na vse to nič ne dajo, pa se ravna po geslu: „Si Romae vivis romano vivito more“ ali po pregovoru, da je treba z volkovi tuliti. Zato se dajo proti svojemu prepričanju cerkveno poročiti, dajo otroke krstiti in ti otroci, na ta način sprejeti spet v Cerkev kakor njih očetje, se vzgajajo v šoli (in doma od žensk) v naukih te Cerkve in predelajo spet iste verske boje in krize v sebi kakor njih očetje: circulus vitiosus današnje neodkritosti in hinavstva v verskih stvareh pri nas — posledica zunanega pritiska in nasilja.

Pozabiti tudi ne smemo na drugo polovico človeštva, na ženski spol; priroda mu ni dala tiste inteligence, razsodnosti in samostojnosti mišljenja kakor moškemu, zato je ženska tem bolj podvržena tradiciji, ki se ji udaja brez kakih misli, brez kake kritike; ona dela redno to „kar delajo drugi“, zato je v bistvu „konservativna“ ... Ta ženski spol pa ima pri vzgoji majhnih otrok prvo in glavno besedo; radi ljubelega miru v hiši pusti mož, da gre vse staro tradicionalno pot.

Jasno je, da tudi vsi veliki pesniki, ljudje posebno visoke duševne potence in občutljive duše ta žgoči verski problem posebno globoko občutijo in da se v njihovih umotvorih zrcali njih duševni proces. Rezultati njihovega premišljevanja o krščanstvu, kakršno je in kakršno bi imelo biti po Jezusovem nauku, o svetovnem redu in Bogu so si pri modernih pesnikih, ki so vzrastli pod vplivom iste dobe, skoro enaki ali podobni. Njihova skepsa gre isto pot, ne da bi bili kaj odvisni drug od drugega. To hočem pokazati na treh istodobno živelih modernih slovanskih pesnikih, ki se niso odtujevali življenju, kakor to delajo nekateri „moderni“, ampak so realisti v najplemenitejšem pomenu te besede: naš slovenski Aškerc, sorodni mu češki realist Machar in hrvatski pesnik Kranjčević. Aškerc in Kranjčević sta že pod grudo, le Machar stoji na severu kakor silen, neomajan hrast.

Ti moderni duhovi so v favstovskem teženju hoteli prodreti svetovni uganki do dna. Da so odvrgli od sebe pač že v zgodnji mladosti konfesionalne sponke, se razume samo po sebi. Toda ko so opazovali svetovni red, vse življenje krog sebe, se jim je vzbudil najgloblji in najbolj bridki vseh dvomov: o pravičnosti tega svetovnega reda. Videli so, koliko je v življenju zla in nasilja in kako v svetu vlada le zakon močnejšega, videli so tudi, kako brezčutni „neusmiljeni“ so zakoni prirode z živimi bitji, ne izvemši človeka, ki je tudi v primeri z ogromnim vsemirjem le majhen črvč na tej zemlji.

Ta dvom pa se dotika tistega, kar po vseh očiščenjih od krščanstva še ostane jedra, bistva vsega krščanstva: vere v Jezusovega Očeta. O tem „bistvu krščanstva“ je imel protestantovski teolog prof. Harnack na berlinski univerzi leta 1899/1900 šestnajst predavanj, ki so izšla potem v knjižici pod naslovom: „Wesen des Christentums“, ki jo vsem, ki se resno bavijo z verskim problemom, posebno tistim, ki hočejo dobiti jasen pregled razvoja krščanstva, najtopleje priporočam. (Konec prih.)

P. N.

V prilikah, ki so brezobzirne nasprotnice lepe umetnosti, končuje „Slovan“ svoj trinajsti letnik. Med tem je zadivjal bes vojske tudi po tistih krajih Slovenije, ki so dom najzavednejših Slovencev in mnogih zvestih naročnikov „Slovana“ že od njegovega početka. Zdaj so siloma pretrgane stare vezi. Mnogo sotrudnikov in naročnikov Slovanovih čaka negotove usode na daljnjih ali na bližnjih bojiščih, mnoge je že pobila smrt in mi se jih hvaležno spominjamo na tem mestu in jim želimo mirnega groba. Tako se je skrčilo število naročnikov in sotrudnikov in se še krči z dneva v dan. „Slovan“ je zdržal prvo literaturi in umetnosti sovražno leto in poskusil bo vzdržati tudi drugo leto. Prva številka prihodnjega letnika je v tisku in izide kmalu po novem letu.

Prične priobčevati poleg drugega dve zanimivi izvirni daljši povesti, med njima pisatelja A. Krajgherja „Petra Drozga“. Tudi po opremi bo list nadkriljeval dosedanje letnike. V prepričanju, da je vedno in posebno zdaj dolžnost vsakega slovenskega inteligenta, podpirati stvar naše kulture, se obračamo zlasti do vseh tistih, ki jih še ni potegnil s seboj vihar vojske, in jih vabimo na naročbo. Ta znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Dijakom je znižana naročnina letno na 10 K. Posamezni zvezki so po 1 K 20 v.

Lastništvo in uredništvo.

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Koleša

iz prvih tovarn
Avstrije:

Dürkopp, Sty-
ria, Waffenrad

Šivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletenje
(Strickmaschine)

izborna kon-
strukcija in ele-
gantna izvršitev
iz tovarne v Lin-
cu. Ustanov-
ljena leta 1867.

Vezenje pouču-
jemo brezplač.

I Adlerjevi pisalni stroji. I

Ceniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi
oblekami

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Jernej Bahovčev naslednik

IVAN GAJŠEK
LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA ŠTEV. 2

Založna trgovina papirja, zvezkov, vseh
šolskih in pisarniških potrebščin, zaloga
šolskih knjig in molitvenikov, slike in
silcarske potrebščine.

Najnovejše razglednice v veliki izbiri.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo
tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: —
Trst, Celovec, Split, Sarajevo,
Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000,000.
Delniški kapital K 8,000,000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh
vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem,
prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarov-
vanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; de-
narne in hranilne vloge na tek. račun ali na
vložno knjižico.

Opravilišče c. kr. razredne loterije.

Vloženi denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4½% čistih

Do K 10,000— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno pre-
moženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron.
Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Pro-
daja in kupuje devize in valute. Daje predujme na vrednostne listine
pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice. Borzna na-
ročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakaz-
nice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem.
Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana.** :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
miljonov

ljublanske okolice

r. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje
hranilne vloge po

4³/₄ 0/0

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

je imela koncem leta 1914 740 milijonov kron denarnega prometa, 44 milijonov kron vlog in 1 milijon 330 tisoč kron rezervnega zaklada. Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂ 0/0

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo c. kr. deželne vlade. - Hranilnica posoja na zemljišča in poslopja proti 5¹/₄ 0/0 obrestim in najmanj 3/4 0/0 amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike. - Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3.

Največja slovenska hranilnica!